

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK TANITIM: ABD DIŞ
POLİTİKASI VE HOLLYWOOD ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ebru EJDER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Refet YİNANÇ

Ankara - 2007

ONAY

Ebru EJDER tarafından hazırlanan “Dış Politika Aracı Olarak Tanıtım: ABD Dış Politikası ve Hollywood Örneği” başlıklı bu çalışma, 13.12.2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Refet YİNANÇ (Başkan-Danışman)

Prof. Dr. M.Naci BOSTANCI (Üye)

Prof. Dr. Levent KÖKER (Üye)

ÖNSÖZ

Bu tez, oldukça kapsamlı ve yoğun bir şekilde tartışılan ABD dış politikasında bir tanıtım aracı olan Hollywood örneğinin incelenmesi ve ABD'nin dış politika hedeflerine uygun olarak, Hollywood aracını etkin olarak kullandığını ortaya koymak ve buna yönelik olarak günümüzdeki belirtileri ve iddiaları somutlaştırmak amacı ile ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle; ulus devlet, güvenlik, dış politika, tanıtım ve sinemanın önemi üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasını ve amacına ulaşmasını sağlayan, danışmanım Sayın Prof. Dr. Refet YİNANÇ ile yardımlarını esirgemeyen kardeşim Yrd. Doç. Dr. Haydar EJDER'e ve verdikleri moral ve destekten ötürü tüm aileme teşekkür ederim.

DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK TANITIM: ABD DIŞ POLİTİKASI VE HOLLYWOOD ÖRNEĞİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DEVLETLERARASI SİSTEMİN EVRİMİ VE DIŞ POLİTİKA	6
1.1.DIŞ POLİTİKA VE ULUSLARARASI SİSTEM KAVRAMLARI	6
1.1.1.Ulus Devlet Kavramı	8
1.1.2.Dış Politika ve Güvenlik	9
1.1.3.Dış Politika ve Aktör Kavramı.....	14
1.2.DEVLETLER İÇİN DIŞ POLİTİKA ARAÇLARININ ÖNEMİ.....	21
1.2.1.Geleneksel Dış Politika Araçları	26
1.2.1.1.Politik Bir Kurum Olarak Savaş.....	27
1.2.1.2.Diplomasi ve Dış Politika	29
1.2.1.3.Antlaşmaların Dış Politika İçindeki Yeri	30
1.2.2.Dış Politika Araçlarının Günümüzdeki Durumu	31
1.3.DIŞ POLİTİKADA KULLANILAN YÖNTEMLERDE DEĞİŞİMİN NEDENLERİ: KÜRESELLEŞME.....	34

1.4. DIŞ POLİTİKA VE TANITIM İLİŞKİSİ	37
--	-----------

II. BÖLÜM

ABD DIŞ POLİTİKASININ EVRİMİ	41
2.1.BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ ABD DIŞ POLİTİKASI.....	41
2.2.İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI, SSCB FAKTÖRÜ VE ABD DIŞ POLİTİKASI.....	43
2.2.1.ABD Dış Politikasında Ötekileştirme Süreci	50
2.3.SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM VE ABD DIŞ POLİTİKASI.53	
2.3.1. 11 Eylül Saldırıları ve ABD Dış Politikasının Değişen Yüzü ..57	
2.4.ABD'NİN DÜNYA SİYASETİNE KÜLTÜREL ETKİSİ VE DIŞ POLİTİKA	61
2.4.1. ABD İçin Dış Politika Aracı Olarak Sinema	65

III. BÖLÜM

ABD DIŞ POLİTİKASI VE HOLLYWOOD	68
3.1. ABD İÇİN TANITIM UNSURU OLAN HOLLYWOOD SİNEMASININ TARİHİ	68
3.1.1.İki Dünya Savaşı Arasında ABD Sinemasının Avrupa ile Rekabeti	69
3.1.1.1."Brain Drain"ın Uygulanması	69
3.1.1.2. 1925'te MPAA'nın Kurulması	70
3.1.1.3. Dış Pazarlara Yönelim	70
3.1.1.4. Sesli Sinemanın Ortaya Çıkışı	70
3.1.2.İkinci Dünya Savaşından Sonra ABD Sineması ve Dünya	71
3.1.2.1.1946'da M.P.E.A.A.'nın Kuruluşu.....	72

3.2.DIŞ POLİTİKADA TANITIM ARACI OLARAK HOLLYWOOD	74
3.3.ABD DIŞ POLİTİKASININ DÖNÜM NOKTALARI VE HOLLYWOOD	78
3.3.1.Soğuk Savaş Döneminde SSCB Faktörü ve Hollywood Sineması	86
3.3.2.Vietnam Savaşı ve Hollywood	88
3.4.SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD HOLLYWOOD İLİŞKİSİ.....	93
3.5.AMERİKAN SİNEMASININ TEMEL ARGÜMANLARI VE POLİTİK YÖNTEMLER	97
3.5.1.Ekonomik Çıkarlar İçin Sinemanın Bir Araç Olarak Kullanılması	102

IV.BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA TANITIMIN ÖNEMİ.....	106
4.1.HOLLYWOOD SİNEMASI VE ABD DIŞ POLİTİKASI ARASINDAKİ İLİŞKİ	106
4.2.Sinema Bir Dış Politika Aracı Olabilir mi? Sorusu Çerçevesinde Hollywood Örneği	112
SONUÇ	116
KAYNAKÇA.....	121
ÖZET.....	125
ABSTRACT.....	127

GİRİŞ

Dış politika kavramı denildiğinde akla ilk gelen çağrışımlar genelde güvenlik, devletlerarası siyasi ilişkiler, güç dengesi sistemi gibi uluslararası ilişkilere ait kavramlardır. Bu algılayış tarzı bir bakıma doğrudur, ancak yeterli değildir ve günümüzde dış politika süreçlerinin ulaştığı seviyeyi tam olarak yansıtamamaktadır.

18. ve 19. yüzyılların devletler sisteminde, dış politika yukarıda ifade edildiği gibi, siyasi ve askeri bir içeriğe sahipti. Ve kapsamı günümüze oranla daha kısıtlıydı. Ancak, teknolojinin gelişimi ve bunun siyasete, ekonomiye ve toplumsal yaşama yansması ile birlikte, dış politika kavramı ve onun yöntemlerinde farklılaşmalar yaşanmıştır.

Dış politikada diplomasi, antlaşmalar, elçilikler ve benzeri geleneksel unsurlar varlığını ve önemini sürdürürken, bunun yanında modern sistemin doğasına uygun yeni araçlar da eklenmiştir. Bu tarz dış politika araçları arasında en başta geleni, tanıtım olgusudur.

Devletler bugün için uluslararası sistem ve uluslararası kamuoyu karşısında dış politika karar ve eylemlerine meşruiyet kazandırmak için tanıtım süreçlerinden yararlanmaktadırlar. Özellikle küreselleşme sürecinin sınırların önemini etkisizleştirdiği, mal ve hizmet akımlarını hızlandırdığı oranda; devletler, gelişmiş iletişim olanakları aracılığıyla tanıtım amaçlı faaliyetlerde bulunmaktadır.

Günümüzde tanıtım ve devletlerin uluslararası toplumun gözündeki yeri ve önemi, hemen her ülkenin öncelikli amaçlarındandır. Devletler tanıtım faaliyetlerini sadece ülke imajını yerleştirmek ya da ticari kaygılarla yapmamaktadırlar. Tanıtım süreçleri ve yöntemleri, devletlerin dış politikalarını destekleyen bir nitelik taşımaktadır. Tanıtım faaliyetleri ve planlarını bir dış politika aracı olarak kullanabilmek, özellikle diğer ülkelerin de aynı yolu kullanmaları düşünüldüğünde, kolay değildir.

Tanıtım faaliyetlerinin maddi külfeti yanında, etkinliği için de belli zorluklar bulunmaktadır. Tanıtımı, bir dış politika aracı olarak belirlemek tek başına yeterli değildir. Bu sürecin beklentileri karşılayabilmesi için bazı koşulların sağlanması ya da o koşullara yönelik hareket edilmesi gerekmektedir. Öncelikle belli bir planlama ve strateji dahilinde hareket etmek gerekmektedir.

Ayrıca kamuoyuna verilecek mesajların ve tanıtım imgelerinin doğru seçilmesi gerekmektedir. Bu seçimlerin kısa, orta ve uzun vadede getirilerinin olması gerekmektedir. Tüm bu faaliyetlerin teknolojinin sunduğu olanaklarla desteklenmesi durumunda başarı kazanılması muhtemeldir. Tanıtım faaliyetleri etkisini kısa zamanda değil uzun zamanda göstermektedir.

Günümüzde dış politika ve tanıtım ilişkisini en iyi kullanan ülke ise Amerika Birleşik Devletleridir (ABD). Özellikle 1945 sonrası dönemden itibaren ve Sovyetler Birliğinin (SSCB) bir denge unsuru olarak belirlenmesiyle, yani soğuk savaş dönemiyle birlikte, tanıtım sistematik bir hale getirilmiştir. Soğuk savaşın sona ermesiyle, uluslararası sistemde tek güç olarak kalan ABD, sistemi kendi kurallarına göre şekillendirmek, mevcut gücünü korumak ve bunları yaparken de toplum(lar) gözünde belli bir meşruiyet sağlamak için iletişimsel faaliyetleri etkin bir şekilde kullanmaktadır.

Elbette ki bu süreç, ABD'nin teknolojik, askeri, ekonomik ve siyasi üstünlüğü ile desteklenmektedir. ABD'nin tanıtım faaliyetlerindeki başarısı, yukarıda sayılan üstünlüklerden kaynaklanmaktadır. Tanıtım faaliyetleri ve ABD'nin bunu nasıl bir dış politika aracı olarak kullandığı konusu oldukça tartışmalı ve aynı zamanda da geniştir. Ancak, tanıtım faaliyetlerinin günümüzde ulaştığı seviyeyi dış politika ile ilişkilendirmek için somut bir olgudan hareket etmek gerekmektedir.

Bu bağlamda tartışmayı doğru bir zeminde sürdürmek ve varsayımları mantıksal bir çerçevede sunabilmek için, Hollywood'un ABD dış politikası ile olan ilişkisi bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Sinemanın güçlü bir iletişim unsuru olduğu savından hareketle, Hollywood'un ABD dış politikasına eklemlendiği ve iki kurum arasında nasıl bir ilişkili olduğunun değerlendirilmesi gerekmektedir.

Böylece, tanıtım faaliyetlerinin dış politikadaki önemi netleştirilmiş olacaktır. Ayrıca bu ilişkiyi tartışmak, dış politika faaliyetlerinin görünmeyen yüzünü ortaya koymak ve küresel sistemin temel süreçlerini tartışmak bakımından da önemlidir. Böylece bizlere, yani dünya kamuoyuna verilen mesajların arkasında yatan gerçekler ya da nedenler konusunda daha bilinçli olabilme şansı yakalanabilecektir.

Hollywood, ABD'nin dış politika alanında kullandığı tanıtım araçlarının en popüler ve belki de en etkin olanıdır. Çünkü doğrudan kitleler ile buluşma şansı vardır. Verilmek istenen mesaj ABD sineması tarafından tüm dünyada kitlelere iletebiliyor. Ve ABD için bu tanıtımın maliyeti sadece film masrafları ve pazarlama harcamaları kadardır. Bu sayede de, ABD önemli bir imaj yaratma şansına sahip olmaktadır. Ancak, Hollywood'un dışında müzik, edebiyat ve teknoloji kullanımı da konusunda da dayatılan bir yaşam tarzı

vardır. Bu yaşam tarzı ise, yıllardır filmlerde satır aralarına gizlenen “Amerikan Rüyası”dır.

Tüm bu değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere, sinema günümüz güç sistemi içinde politik bir araçtır. Özellikle tanıtım aracı olma özelliği ağırlık kazanmaktadır. Tanıtım aracı denilmesinden kasıt sadece ülke turizmi ya da imajı gibi şekilsel olgular değil, bunların dışında ülkenin politik, ekonomik ve kültürel eylemlerini toplumların gözünde meşrulaştıran bir süreci ifade etmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, oldukça kapsamlı ve yoğun bir şekilde tartışılan ABD dış politikasında bir tanıtım aracı olan Hollywood örneğinin inceleneceği bu çalışmanın amacı, ABD’nin dış politika hedeflerine uygun olarak, Hollywood aracını etkin olarak kullandığını ortaya koymak ve buna yönelik olarak günümüzdeki belirtileri ve iddiaları somutlaştırmaktır. Bu amaçla tezin çerçevesi ve planı aşağıdaki belirtildiği şekilde oluşturulacaktır.

Birinci bölümde, kavramsal bir çerçeve sunabilmek ve konuları daha sağlam bir zeminde tartışabilmek adına, dış politika kavramı üzerinde durulacaktır. Dış politikanın anlamı nitelikleri ve günümüze kadar ulaştığı evrim bu bölümde incelenecektir. Ayrıca, bu bölümde günümüz siyasi sisteminde yaşanan gelişmeleri ve dönüşümlerini tartışarak tanıtım faaliyetlerinin neden bir araç olarak kullanıldığı sorusuna yanıt bulunabilir. Bu sayede tanıtımın birden ortaya çıkan bir şey olmadığı zaman içinde yaşanan gelişmelere paralel olarak şekillendiği anlaşılacaktır.

İkinci bölümde, ABD dış politikasının ana hatları açıklanmaya çalışılacaktır. Çünkü Hollywood sinemasının bazı ana temaları (ikinci dünya savaşı, Yahudi soykırımı, soğuk savaş filmleri, Vietnam savaşı gibi) bizzat ABD dış politikasının evrimiyle ilgilidir. Özellikle bazı senaryoların ABD dış politikasında geçmişte yaptığı hataları düzeltmek ya da şu anki eylemlerine

uygun ortam oluşturmaya yardımcı olduğu iddiası doğrultusunda, konuyu tartışmak 6nemlidir. Bu 6er6evede, ikinci b6l6m6n amacı siyasi tarih analizi yapmak değil, ABD dış politikasının evrimini Hollywood ile ilişkilendirerek a6ıklamaktır.

666nc6 b6l6m6n temel konuları; Hollywood sinemasının tarihi, ABD dış politik kurumlarıyla ilişkisinin nasıl başladığı ve s6recin nasıl kurumsallaştığına ilişkin değerlendirmelerdir. Hollywood'un ABD politikalarına eklenme s6reci, kendine d6şmanlar (6teki) yaratma s6reci ve bir end6stri haline gelip d6nya pazarlarına a6ılması yine bu b6l6mde incelenecektir. Ayrıca ABD'nin k6lt6rel alandaki g6c6 ve bu g6c6 g6n6m6zde hangi alanlarda kullandığı konusu tanıtım faaliyetleri ile ilişkili olarak incelenecektir.

D6rd6nc6 b6l6mde ise, t6m değerlendirmelerin 6zetini kapsayan, dış politika ve sinema ilişkisinin ABD'ye sağladığı avantajları incelenmiştir. ABD'nin g6n6m6zdeki g6c6, 6zellikle Pentagon'un ABD filmlerini nasıl y6nlendirdiği konusu bu b6l6m6n tartışmalarını i6ermektedir.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DEVLETLERARASI SİSTEMİN EVRİMİ VE DIŞ POLİTİKA

1.1.Dış Politika ve Uluslararası Sistem Kavramları

Uluslararası ilişkiler alanında kullanılan tüm kavramlara yer vermek mümkün olsaydı, herhalde politika bilimi, toplum bilim, psikoloji, ekonomi ve tarih başta olmak üzere bireyi ve toplumu ilgilendiren sosyal bilimler alanında kullanılan hemen tüm kavramlara yer vermek gerekirdi¹. Ancak çalışmanın kapsamı bağlamında daha doğru değerlendirmeler yapabilmek için dış politika, ulus devlet ve uluslararası ilişkilerde aktör kavramlarına değinilmesinde fayda görülmektedir.

Özellikle politika kavramını netleştirmek gerekirse; politika kavramına eski çağlardan bu yana farklı biçimlerde rastlandığı belirtilebilir. Kavramla ilgili yapılan açıklamalar incelendiğinde bunların iki değişik ve karşıt görüş etrafında toplandığı, daha doğrusu politikanın birbirinden tamamen farklı ve birbirine zıt iki ayrı görüşü yansıttığı görülür.

Bir görüşe göre, politika bir toplumda yaşayan insanlar arasında bir çatışma, bir mücadeledir. İnsanlar arasındaki düşünce, çıkar ve psikolojik eğilim farklılıklarından doğan çatışma politikanın temelini oluşturmaktadır. Buradaki çatışma ise iktidarın ele geçirilmesidir. Politikanın sadece bu yönü

---

¹ Tayyar ARI, **Uluslararası İlişkiler**, Alfa Yayınları, İstanbul,1997, s.29

üzerinde durulacak olursa, o zaman onun belki de en iyi tanımının Amerikalı siyaset bilimci Harold Lasswell tarafından yapıldığı kabul edilebilir ve politika “kimin, neyi, ne zaman, nasıl elde ettiğini” belirleyen bir faaliyet olarak nitelendirilebilir.²

Acaba politika sadece insanlar arasında bir çatışma ve iktidar kavgasından mı ibarettir? Bu konuda görüşlerini açıklayan düşünürler farklı görüştedirler. Bu bağlamda, politikanın amacı her şeyden önce toplumda bütünlüğü sağlamak, özel çıkarlara karşı koyarak genel yararı ve insanlık için ortak faydasını gerçekleştirmektir. İdealist olarak tanımlanabilecek bu ikinci anlayış tarzına bakılırsa, politikanın herkesin yararına olan bir toplum düzeni kurma çabasından başka bir şey değildir.³

Aynı yaklaşımın uluslararası ilişkiler ve dış politika bağlamındaki yansıması düşünülürse, politika bilimindeki bu tartışmanın uluslararası ilişkilerin iki tarihi ve ana teorisine, yani realizm ve idealizme kaynaklık ettiği düşünülebilir. Devletlerin toplum, birey ve kurumlarıyla olan ilişkilerini açıklamada politika kavramı kullanılırken, devletlerin uluslararası sistem ve diğer siyasal birimlerle olan ilişkilerini açıklamada ise dış politikadan faydalanılmaktadır.

Politikaya ait en genel tanımlarda dahi; farklılıklar, çatışma, değerlerin paylaşımı, ortak çıkarlar gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Politika olgusundan hareketle, politikanın siyasal birimlerinin (devletlerin) dış ilişkilerindeki yansıması farklılıklar göstermektedir. Ancak; dış politika olgusunu incelemeden önce devlet ya da ulus devlet kavramının netleşmesi

---

² Münci KAPANİ, **Politika Bilimine Giriş**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s.18

³ KAPANİ, a.g.e.,s.19

gerekmektedir. Çünkü, çalışmanın genelinde tartışılacak konulara yön veren ulus devletin felsefesi ve amaçlarıdır.

1.1.1.Ulus Devlet Kavramı

Fransız devrimi ile birlikte yayılan tarihsel ve sosyolojik bir olgu olarak ulus devlet, ulusçuluğun en önemli araçlarından biri olmuştur. Ulus devletin, Fransız ihtilalinden itibaren gelişiminde iktidar yapısında bir merkezileşme, kültürde standartlaşma, hukukta eşitleme, ekonomide bütünleşme yaratarak iç ve dış politikada bağımsız birimler olarak yükselmişlerdir⁴.

Aslında ulus devletlerin ortaya çıkışı ve yayılması kapitalist dünya ekonomisinin varlığı ve onun gereksinimlerinden bağımsız olmamıştır. Hemen hemen tüm kapitalist devletlerin istisnasız ulus devlet formuna sahip olmaları bu nedenle tesadüfi değildir. Özellikle on dokuzuncu yüzyıldan itibaren (özellikle Avrupa merkezli olarak) uluslararası sistem devletlerin güdümünde şekillenmiştir. Farklı bir anlatımla, özellikle on dokuzuncu yüzyıldan itibaren ulus devletlerin tarihi olmuştur.⁵

Devlet kavramından hukuksal bir varlık anlaşılmaktadır. Modern anlamda devlet, sınırları belirlenmiş bir ülke toprağı üzerinde bulunan, belli bir hükümetle yönetilen ve hukuksal bakımdan egemen olan siyasal örgütlenmelerdir. Klasik Fransız kamu hukuku doktrininin benimsediğı şekliyle ise” devlet, milletin hukuki kişilik kazanmış şeklidir”⁶

---

⁴ Ali Yaşar SARIBAY, **Global ve Yerel Eksende Türkiye**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.213

⁵ SARIBAY, a.g.e., s.213-214

⁶ ARI, a.g.e., s.32

Devletlerin siyasal yapılanma şekli, niteliği ve toplumla olan ilişkilerinin yanı sıra, devletlerin uluslararası sistemdeki etkinlikleri de önemlidir. Çünkü devletlerin varlıklarını ve gelişimlerini sürdürebilmeleri için kendi sınırları içindeki alanın yanısıra sınırları dışında kalan unsurlarla ilişkileri de önemlidir. Bu bağlamda devletlerin diğer ülkelere yönelik tutum ve davranışları dış politika unsurları tarafından etkilenmektedir.⁷

1.1.2.Dış Politika ve Güvenlik

Dış politika deyimi, bir devletin dışa ilişkin siyasi, ekonomik, hukuki vb tüm tutumlarını kapsamak ile beraber, daha çok siyasi ilişkiler ve diplomasi anlamında kullanılmaktadır. Aslında, günümüz dünyasında ülkelerin iç ve dış politikalarını birbirinden ayırmak son derece zordur.

Ülkelerin siyasi hayatına kitlelerin katılımı arttıkça, kamuoyunu çeşitli baskı gruplarının siyasi karar alma mekanizmasını etkileme olanağı arttıkça, bu kesimler dış politika ile daha çok ilgilenmeye başlamışlardır. Böylece iç ve dış politika arasındaki katı ayırım giderek azalmıştır.

Diğer taraftan, ülkeler arasındaki işbirliği ve entegrasyon arttıkça iç ve dış politika ayrımı nitelik değiştirmiştir. Bir ülkenin dış politikası ile başka bir ülkenin iç politikası arasında çok yakın bir ilişki ortaya çıkabilmektedir. Avrupa Birliği (AB) oluşumu ve üye ülkeleri bu duruma bir örnek niteliğindedir.⁸

---

⁷ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Beta Yayınları, İstanbul, 1992,s.105

⁸ SÖNMEZOĞLU, a.g.e., s.105

Bu noktada dış politika kavramı, iç politikadan biraz olsun ayrı tutularak incelenirse, dış politika amaçlarına değinmek gerekecektir. Devletlerin iç politikalarından etkilenmelerinin dışında, dış politikalarını etkileyen özellikle de uluslararası sistemdeki uyarılarla ilgili bir boyutu bulunmaktadır.

Öncelikle bir devletin en temel dış politika amacı, öz varlığını korumak ve bu amaca yönelik olarak ülke savunmasını güçlendirici önlemler almaktır. Bu bağlamda, dış politikada en önemli hedeflerden biri, devletin bekaasının korunması, yani güvenliğinin korunmasıdır.

Uluslararası ilişkilerde güvenlik; farklı görüş ve ekollerde belirli benzer noktalarının bulunmasına rağmen, her zaman farklı ifadelerle tanımlanmıştır. Bu durumun temel nedeni, öncelikle devletlerarası ilişkilerin doğasının belli dönem ve kişiler arasında farklı algılanmasıdır.

Uluslararası güvenlik, uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olan devletlerin, aralarındaki ilişkileri düzenleyen temel belirleyicilerden biridir. Kavram olarak farklı tanımları yapılan güvenliğin, neyi kapsadığı, sınırlarının nerede başlayıp nerede sona erdiği de tartışma konusudur.⁹

Uluslararası güvenlik, öncelikle bir devletin diğer devletlerle ya da bir devlet grubuyla olan ilişkileri tartışmasıdır. Genel olarak, ulusların güvenliğinin genel bir anlatımla tanımlanamayacağı ya da objektif olarak belirtilemeyeceği tartışılmaktadır. Bu nedenle de, tanımlar devletlerin tehdit ve güvenlik anlayışına bağlıdır. Bunun yanı sıra, güvenlik algısını, toplumların kültürlerine bağlayan yazarlar da olmuştur. Örneğin A. de

---

⁹ SÖNMEZOĞLU, a.g.e., s.106

Vasconcelos; güvenliğin farklı kùltùrlerde farklı anlamlara geldiğini savunmakta ve bunu da “kimlik temelli güvenlik” olarak isimlendirmektedir.¹⁰

Her ne kadar güvenlik konusundaki tanımlar arasında bir birlik yoksa da, potansiyel bir tehdit unsuru her zaman güvenlik tanımlarında yer almıştır. Arnold Wolfer, güvenliği “ elde edilen, sahip olunan değerlere karşı tehdidin yok olduğu durum” olarak tanımlarken; Baldwin “ sahip olunan değerlere karşı bir zararın en düşük olduğu hal” tanımını yapmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1987'de Silahsızlanma ve Kalkınma Konferansı'nda yapılan güvenlik tanımına göre ise güvenlik; tüm uluslar için başta gelen bir önceliktir. Güvenliğin sadece askeri değil, aynı zamanda siyasi, ekonomik, insani ve çevresel boyutları da bulunmaktadır.¹¹

Uluslararası ilişkilerde güvenlik, içeriğine göre dar ve geniş kapsamlı olarak incelenmektedir. Güvenliği dar yaklaşımla ele alan gelenekselciler, kuvvet kullanımı ve askeri konulara odaklanırken, konuya daha geniş perspektiften bakanlar, güvenliğe karşı tüm tehditleri de içeren bir yaklaşımlı savunmaktadırlar.

Güvenliği geniş bir bakış açısıyla değerlendirenlerden Barry Buzan'a göre, geleneksel yaklaşımın öncülerinden Stephen Walt, bu konuda en güçlü ifadeleri kullanan yazar olmuştur. Buzan'ın belirttiği gibi, Walt'a göre güvenlik konusu savaş fenomeni ile ilgilidir ve tehdit, askeri kuvvet kullanımı ve kontrolü ile açıklanmaktadır.¹²

---

¹⁰ ARI, a.g.e.,s.250-265

¹¹ SÖNMEZOĞLU, a.g.e., s.105

¹² ARI, a.g.e., s.250-265

Walt ayrıca, kirlilik, hastalık, çocuk istismarı, ekonomik durgunluk gibi konuların güvenliğe karşı tehdit oluşturduğunu belirtmiş, güvenliği geniş bir bakış açısıyla ele alan yaklaşımlara kesin olarak karşı çıkmıştır.¹³

Güvenlik kavramının dışında, devletler için prestij, refah, uluslararası sistemde belli bir otonomiye sahip olma gibi farklı öncelikler de bulunmaktadır. Ayrıca belirtilen amaçların aslında tümü devletlerin dış politikalarında bir arada gözettileri politikalardır. Ancak, devletlerin içinde buldukları durum ya da sistemde kendilerini algılayışlarına göre farklılık göstermektedir.

Örneğin Etiyopya için otonomi ve prestij ön sırada olabilirken, İsveç için refah öncelikli dış politika hedefi olabilir. Türkiye için güvenlik ön planda iken ABD için hegomanya öncelikli olabilir. Ayrıca bu sıralama devletlerin karşılaştıkları farklı durumlarda değişebilir. Hatta aynı durum karşısında zaman ve koşullara bağlı olarak farklılık gösterebilir. Örneğin AB - Türkiye ilişkilerinde otonomi veya refah öncelik kazanabilirken, Türkiye'nin Ortadoğulu komşularıyla ilişkilerinde güvenlik öncelik kazanabilmektedir.

Devletler dış politikaya ilişkin söz konusu hedeflerini gerçekleştirirken farklı yöntem ya da araçlar da kullanırlar. Günümüzde bu dış politikada yalnızcılık politikası, bağlantısızlık, ittifak ve koalisyonlar oluşturma politikası gibi üç ana başlık sıralanabilir. Bu genel stratejilerden en sık kullanılan ise koalisyonlar ve ittifak oluşturma politikasıdır.¹⁴

Önceden de ifade edildiği üzere devletlerin dış politika araçlarından birini benimsemesi, gerek kendi gerekse uluslararası sistemin koşulları

---

¹³ ARI, a.g.e., s.267-268

¹⁴ SÖNMEZOĞLU, a.g.e., s.105, ARI, a.g.e., s.261

tarafından etkilenmektedir. Örneğin bir devletin yalnızcılık ya da bağlantısızlık politikası izlemesi iki kutuplu sistemde oldukça zordur.¹⁵

Devletlerin dış politika seçeneklerinden birini tercih etmesinde ülkelerdeki karar vericilerin dış politikayı ve diğer devletlerin davranışlarını algılayışı da önem kazanmaktadır. Örneğin, NATO 1949 yılında kurulduğunda Türkiye'nin bu kuruluşa üye olmaya çalışmasının en önemli nedeni, SSCB'yi kendisi için bir tehdit olarak algılamasıydı. Güvenlik amacıyla, Türkiye NATO örgütlenmesine ittifak yolu ile, dahil olmuştur.¹⁶

Devletlerin davranışlarını belirleyen ana etkenler ya da uyarılar, ayrıca bu olguların neden olduğu dış politika araçları üzerindeki bu genel ifadeler bağlamında, uluslararası sistemde oynanan oyunun aktörlerinden de bahsedilmesi gerekmektedir. Uluslararası ilişkilerin, sisteme yansması ve bunların sonuçları aktörlerin politikaları ile somutlaşmaktadır.

Özellikle yirminci yüzyıldaki gelişmeler uluslararası ilişkilerin ve uluslararası politikanın niteliğini önemli ölçüde değiştirmiştir. Hükümetlerin kontrolü dışında oluşan ve devletleri doğrudan temsil etmeyen oluşumlar devletlerin dış politikalarını etkileyebilmektedir.¹⁷

İkinci dünya savaşı sonrası uluslararası örgütlerin ortaya çıkması, karşılıklı ekonomik (AET) ve siyasal (BM) etkileşim ve işbirliğinin gelişimi, dünyada oluşan bazı değerler (insan hakları, kadın hakları) ve sorunların (çevre vb) devletlerin kendi dış politika hedef ya da kapasiteleri ile çözemeyecekleri boyutta olması gibi gelişmeler uluslararası ilişkilerde aktör

---

¹⁵ ARI, a.g.e., s.261

¹⁶ ARI.a.g.e., s.264

¹⁷ ARI, a.g.e., s.40

olgusunu yeniden gündeme getirmiştir. Farklı bir anlatımla, günümüzün küresel sorunları devletlerin sınırlarını da aşan ve küresel işbirliği ile çözülebilecek sorunlardır. Bunun anlamı, uluslararası sistemde aktör olgusunun değişen veya gelişen mahiyetidir.¹⁸

1.1.3.Dış Politika ve Aktör Kavramı

Bu bölümde aktör kavramına ilişkin tanımsal özellikler incelenecek olsa da, bu aşamada aktör kavramının uluslararası ilişkilerde önceden daha dar kapsamlı olarak ele alındığını belirtmek gerekir. Özellikle 19. yüzyıl güç dengesi sistemi ve sonrasında, uluslararası sistem devlet merkezli olarak ele alınmıştır. Ancak, II. Dünya Savaşı ve özellikle soğuk savaş sonrası dönemle birlikte inceleme konularından biri olmuştur.¹⁹

Uluslararası ilişkilerde aktör, uluslararası arenada az ya da çok bağımsız eylemler geliştirme yeteneğine sahip organize varlıktır. Bazı yazarlara göre ise uluslararası ilişkiler aktörü, diğer otonom aktörlerin davranışlarını etkileyen nispi otonom bir birim olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde bir öğenin aktör olarak dikkate alınması için kriterler sıralanacak olursa,²⁰

—açıkça belirlenmesi,

—uluslararası arenada belirli bir karar verme kapasitesine sahip olması,

—az ya da çok egemen yani bağımsız eylemler geliştirme yeteneğine sahip olması,

---

¹⁸ Leslie LIPSON, **Uygarlığın Ahlaki Bunalımları**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2002, s.342

¹⁹ ARI, a.g.e., s.41-42

²⁰ ARI, a.g.e., s:41

- diğer aktörler üzerinde etkisi olan nispi otonom birimler olması ve
- son olarak ta belirli bir süre var olması gerekmektedir.²¹

Genellikle bu özelliklere yalnız ulusal devletlerin sahip olduğu düşünüldüğünden, uluslararası politikanın aktörlerinin devletlerden ibaret olduğu üzerine görüşler savunulmuştur. Ancak, uygulamada uluslararası sistemi etkileyen ve bağımsız ve otonom olarak davranabilen, bununla beraber egemen olmayan ve devletin hukuksal tanıma da uymayan birimler bulunmaktadır.

Bu bağlamda, FKÖ, IRA ve ETA gibi örgütlerin uluslararası politikayı en az devletler kadar etkilediği bilinmektedir. Ayrıca, BM, IBM ve katolik kilisesinin ne egemenliği ne de kendilerine ait bir ülkeleri bulunmamakla birlikte, uluslararası politikanın önemli aktörleri olduklarını kabul etmek gerekir.²²

Uluslararası ilişkilerdeki paradigma tartışması, on yedinci yüzyılda Grotius'u Hobbes ile, De Jure Pacis ac Belli'yi Leviathan'la, karşı karşıya getiren eski bir gelenekte kök bulmuştur. Hollandalı bir avukat olan Grotius, bireylerin uluslararası alandaki rollerini vurgulamakla birlikte; uluslararası ilişkiler için gerçek bir ortak uluslararası güce ihtiyaç duyan bir güvenlik kavramı ile ilgili fikirler öne sürmüştür. Grotius'un bu görüşleri ise, devletlerarası ilişkileri güç ve çatışma odaklı olarak gören Hobbes tarafından eleştirilmiştir. Hobbes'a göre, ulusal çıkarlar, kaçınılmaz olarak ulusal güvenlik kavramıyla ilintili olmaktadır.²³

---

²¹ ARI, a.g.e., s.41

²² ARI.a.g.e., s. 41.

²³ Bernard BADIE, "Realism under Praise, or a Requiem ? The Praradigmatic Debate in International Relations", **International Political Science Review**, Volume.22, No.3, 2001, s.86

Bu tartışmanın galibi ise tahmin edileceği üzere, İngiliz katılımcı Hobbes olmuştur. Sembolik olarak Leviathan, Westphalia barışının egemenlik paradigmasını kurumsallaştırmasından üç yıl sonra yayımlanmıştır. Bu tarihten itibaren, uluslararası düzen egemen toprak birimlerinin düzeni olarak görülmüştür.²⁴

Westphalia ile başlayan süreç Grotius'un görüşlerini geçersiz kılmamakla birlikte, onu sadece düzen karşıtı protestocu rolüne getirmiştir. Çünkü Grotius'un benimsediği görüşler; devletlerarası ilişkilere öncelik veren ve uluslararası düzenlemeleri temel prensibini devlet güçlerinin dengelenmesi olarak görmesi 19. yüzyıl uluslararası sistemine uymamaktaydı.²⁵

Grotius'un toplum, birey ve ahlaki normların ekseninde geliştirdiği fikirlerinin Hobbes'un devlet, güvenlik, uluslararası çıkarlara dayanan görüşleriyle karşı karşıya gelişi, uluslararası ilişkilerin iki temel teorisi olan idealist ve realist teorilerin tarihsel zeminini oluşturmaktadır. Yirminci yüzyıl başında siyaset bilimi, tarih ve hukuktan bağımsız bir disiplin olarak²⁶ önceleri Amerika ve İngiltere'de gelişim gösteren uluslararası ilişkiler düşünürlerinin, bir teoriye olan gereksinimleri bu iki gelenekten beslenmiştir. Aslında devletin doğuşuyla yaşıt olan devlet-toplum arasındaki fenomen, uluslararası ilişkilerin en önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur.

Özellikle I. Dünya Savaşı sonrası ön plana çıkan uluslararası ilişkilerin, söz konusu dönemdeki en önemli teorisi idealizmdir. Bu teoriye göre barış ve istikrarı sağlamak mümkün olmakla birlikte, bu sürecin gelişimi uluslararası

---

²⁴ BADIE, a.g.e., s.86

²⁵ BADIE, a.g.e., s.87

²⁶ Mustafa AYDIN, Erhan ÇAĞRI, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Stradigma Yayınları, Ankara, 2004, s.1

hukuk, devletlerarası işbirliğini ve ahlaki normların gelişimi ile mümkün olabilecektir.²⁷

Ayrıca, I.Dünya Savaşı ile ABD Başkanı Woodrow Wilson'un 14 prensibi, Hobbesyen paradigmaya karşı önemli bir karşı çıkış ve Grotius mirasından kısmen esinlenen idealist teorinin temel uyarılarından biri olmuştur.

Bu anlayışa göre, devlet gücü artık uluslararası düzenin köşe taşı değil, insani değerlerin bir aracıydı. Bunlar; demokrasi, serbest pazarlar ve uluslar olarak tüm insanların kendi kaderini belirleme hakkıdır. Böylece ulusları yaratarak bireyler uluslararası düzenin tam merkezinde olmalıydılar: bu sayede devletlerarası ilişkilerde imkansız gibi görünen barışçıl ilişkiler mümkün olabilirdi.²⁸

Uluslararası ilişkiler disiplininde 1940'lı yıllara kadar ağırlıklı olarak taraftar bulan idealist görüş Versailles düzenin 1930'lu yıllarda çöküşü ve İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkışıyla birlikte yerini realist teoriye bırakmıştır. Hobbesyen geleneğin yeniden egemen olduğu 1940'lı yıllardan 1970'li yıllara kadarki çalışmaların ağırlık noktasını klasik realist yaklaşımın güç, ulusal çıkar, güvenlik ve devletlerarası çatışmanın kaçınılmaz olduğuna ilişkin görüşleri oluşturmuştur. Realizme göre devlet, uluslararası sistemin tek (unique) ve en temel aktörüdür.²⁹

Ulusal çıkarların belirleyici olduğu uluslararası sisteme birey ve toplumsal grupların doğrudan bir etkisinin bulunmadığına ilişkin siyasal

---

²⁷ ARI, a.g.e., s.2

²⁸ BADIE, a.g.e., s.88

²⁹ ARI, a.g.e., s.64

gerçekçi gelenek, 1970'li yıllarla ön plana çıkan neo-realizmde de etkisini sürdürmüştür. Neo-realizme göre, egemen ve bağımsız birimlerden oluşan uluslararası sistem anarşik bir niteliğe sahiptir ve barış mümkün olsa da geçicidir.³⁰

Klasik realizm ve neo-realizmde devletlerin iç politikalarının konusu olarak ele alınan birey ve toplum olguları ikincil planda yer almıştır. Özellikle 1980'li yıllara kadar uluslararası ilişkiler teorileri devlet ve sistem bazlı irdelenmiştir.

Ancak 1970'li yıllardan başlayarak gerek uluslararası sistemdeki dönüşümler (uluslararası örgütler ve çok uluslu şirketlerin önem kazanması gibi) gerekse yaşanan değişimleri açıklamaya yönelik farklı teorilerin belirginleşmesi (neoliberalizm, pluralizm, feminist teori vb) birey ve toplum olgularını uluslararası ilişkilerin gündemine taşımıştır.³¹ Böylece uluslararası ilişkilerin en temel tartışması yeniden fakat farklı biçimde gündeme gelmiştir.

Uluslararası ilişkilerde, uluslararası sistemin doğasına, devletin rolüne ve toplumla olan ilişkisine yönelik mevcut sistemsel paradigma tartışmasının belirsizliklerini kısmen kıran ve bu tartışmanın temel konularını geçersiz hale getiren ise globalleşme olgusudur. Dünya düzeni küreselleşme sürecinden beslenen iki ana özellik ile değişime uğramıştır.

Birincisi, küreselleşme uzaklıkları ortadan kaldırmış ve siyasi bir kaynak olmaktan çıkarmış ve artık yeni dünya düzeni yöresel değildir. Devlet tarafından kontrol edilemeyen uluslararası akışı öne süren ve sınırları aşan direkt bireyler arası ilişkiler haline gelmektedir. Bu sayede her birey ve bireyle

---

³⁰ Waltz, Kenneth Neal , **Theory of International Politics**, New York: Mc Graw-Hill, 1979

³¹ AYDIN ve ERHAN, a.g.e., s.1

ilgili hemen her konu potansiyel olarak uluslararası bir aktördür. ³²Artık internette uçak kullanmayı veya bomba yapımını öğrenen bir birey kendi kimliğinin belirleyicisi olduğu bir inançla, bir süper gücün en önemli merkezine saldırıda bulunabilmekte ve uluslararası siyasetin seyrini değiştirebilecek potansiyele sahip olmaktadır.

İkincisi, kamu yararı artık egemenlik yararı da değildir: Küresel bir düzende ihtiyaçları karşılamak ulusal bir hareketlenmeden çok küresel bir içeriğe işaret etmektedir. Çevre, ekonomik ve sosyal gelişim, barınma, kadınların durumu ve insan hakları devletlerin iç politikalarından çok uluslararası siyaset ile ilgili hale gelmiştir. Ayrıca uluslararası sistemin yeni aktörleri (bölgesel entegrasyonlar, ulus üstü yapılar, NGO'lar gibi) devletin mutlak gücünü kullanmasına meydan okumakta ve siyaset, realizm tarafından önerilen hiyerarşik pozisyonunu kaybetmektedir. ³³

Bu nedenle soğuk savaş sonrasında temel tartışma aktörlerin çokluğu ve farklılıkları ilgilidir. Bu yeni yapılanmada ise üç çeşit aktör bulunmaktadır: Devlet, uluslararası aktörler ve kimlik girişimcileri. Bu unsurlardan her biri kendi amaçları doğrultusunda bireyleri uluslararası alana çekmektedir. ³⁴

a) Devlet: Tarihsel niteliği ile bireyi vatandaş olarak algılayan devlet örgütlenmesi bulunmaktadır.

b) Uluslararası aktörler: Hükümet dışı organizasyonlar (NGO'lar),uluslararası örgütler (NAFTA,WTO vb), ulus üstü yapılanmalar (AB) devletlerin egemenlik sorunuyla ilgili olmanın yanında devletin otoritesi altında yaşayan bireyleri de etkilemektedir. Yani uluslararası aktörler ile birey

---

³² BADIE, a.g.e., s.88

³³ BADIE.a.g.e.,s.89

³⁴ BADIE, a.g.e., s.89

arasındaki bağı fonksiyonel ve faydacı bir niteliktedir (Örneğin, Greenpeace örgütüne üye olma, uluslararası bir firmada çalışma, AB vatandaşlığının olanaklarından faydalanma gibi) .

c) Kimlik Girişimcileri: Ulus devletin gelişimi ile birlikte ulusal kültür ve devlet ideolojisi içinde eriyen, entegre veya asimile olan atomize olmuş yerel, dinsel, etnik grupları ve bunların taleplerini ifade etmektedir. Aslında, başlangıçtan beri bir biçimde varlığını koruyan yerel ve kültürel kimlikler ulus devletin resmi ideolojisi içinde bugüne kadar bir şekilde varlığını korumuştur. Ancak, bugün toplumsal temsil hak talepleri ulus devletin resmi siyasal ve kültürel alanına doğrudan veya dolaylı bir tehdit oluşturmaktadır. Yine feminizm, eşcinsellik, çevrecilik, ırkçılık karşıtı hareket gibi günümüz modern demokrasilerinde ön plana çıkan kimliklerde aynı başlık altında değerlendirilmelidir.³⁵

Bu süreç ise açıkça realist teori ve devlet merkezli yaklaşımlara ters düşmekle birlikte özellikle Grotiuscu geleneğin yeniden canlanmasına işaret etmektedir. Geçmiş dönemlerde de uluslararası örgütler, bireyler uluslararası ilişkilerin gündemini oluştururken bu olgular devlet merkezli olarak ele alınmıştır. Yeni olan süreç ise bu unsurların giderek bağımsız hareket etme yeteneğine sahip olmaya başlamasıdır.³⁶

---

³⁵ BADIE, a.g.e., s.90

³⁶ BADIE, a.g.e., s.90

1.2.Devletler İçin Dış Politika Araçlarının Önemi

Realist teori modern uluslararası ilişkiler düşüncesinde, I. Dünya Savaşı'nın ardından disipline egemen olan idealist görüşün, II. Dünya Savaşı'nı engelleyememesi/öngörememesi üzerine gelişen, birey ve devletlerin siyasi davranışlarının ve uluslararası politikanın anarşik yapısının nasıl düzenli bir yapıya dönüştürülebileceği tartışmasında, self determinasyon, ortaklaşa güvenlik, demokratikleşme, ortak hukuk yapılarının oluşturulması ve bireyin rasyonelliğini vurgulayan liberal bakış açısının eleştirisi ve alternatifi olarak ortaya çıkmıştır.³⁷

Uluslararası politika alanında özellikle 1940'dan, 1970'lere kadarki çalışmaların ağırlık noktasını oluşturan klasik realist yaklaşımda güç kavramı ve bu bağlamda ulusal güç ve insan unsuru merkezi bir öneme sahiptir. Siyasal gerçekçilik adı verilen realist paradigmada gerek uluslararası çatışmaların sonucunun belirlenmesinde gerekse diğer devletlerin davranışlarını etkileme konusunda devletlerin sahip olduğu kapasiteler büyük önem taşımaktadır.³⁸

Realist yaklaşımı benimseyen yazarlar her ne kadar devletin kapasitesi ile askeri gücü özdeşleştirseler de genelde ulusal gücün öğelerinin askeri olmayan unsurları da kapsadığını kabul etmektedirler.³⁹

İdealizmin normatif temellerini (hukuk, etik değerler, adalet arayışı) reddederek uluslararası politika biliminin oluşturulması için odağın

---

³⁷ Mustafa AYDIN, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Yıl.1, Sayı.4, İstanbul, 2004

³⁸ ARI, a.g.e., s.163

³⁹ ARI, a.g.e., s.164

devletlerarası ilişkileri belirleyen faktörler olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre bu faktörler; güç peşinde koşmak ve ulusal çıkarlardır.

Bu faktörlere dayanarak, devletlerin dış politikalarını ve dünyadaki gelişmeleri etkileme konusunda karşılaştıkları sınırlamaları daha gerçekçi şekilde anlayabileceğini savunmuşlardır. Realistler uluslararası ilişkileri neredeyse tamamıyla devletler arasındaki güç ve çıkar mücadelesi olarak görmüşlerdir.

Uluslararası hukuk ve örgütlerin etkisi mümkün olan uluslararası işbirliğinin çapı konularında pek az iyimserdirler. Ayrıca, devletin temel yükümlülüğünün uluslararası toplum kavramına değil, kendine olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁰

Uluslararası sistemde realist teorinin ana önermelerini, basitleştirme riskini göze alarak, değerlendirecek olursak;⁴¹

—*İnsan Doğasına Kötümser Yaklaşım*: Bireyler doğaları gereği sadece kendilerini düşünen bencil varlıklardır ve buldukları çevreye egemen olmak için sürekli güç elde etme çabasındadırlar. Bireyden topluma, devlete ve oradan da sisteme, ,yani özelden genele, yorumlandığında insan doğasının bir tür yansıması olarak görülmektedir.⁴²

—*Ulusal Güvenlik Kavramına Verilen Önem*: Uluslararası sistemin en temel ve önemli aktörü devlettir. Devletler rasyonel aktörler oldukları için öncelikli amaçları güvenlik ihtiyaçlarını gidermektir. Bu nedenle uluslararası

---

⁴⁰ AYDIN, a.g.e.,s.36

⁴¹ AYDIN, a.g.e., s.37

⁴² AYDIN, a.g.e., s.38

sistem doğası gereği çatışmacı bir yapıya sahiptir. Ulusal güvenlik ve çıkarlarını maksimize etmek isteyen devletlerin çatışması kaçınılmazdır.⁴³

—*Devlet Bütüncül Bir Aktördür*: Analitik açıdan realizm devleti metaforik açıdan bir zarla çevrelenmiş varlık olarak ele almıştır. Yani realist devlet, dünyaya karşı birleşmiş-bütünleşmiş tek bir birim gibi davranır.

Realizm, devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul ederek, uluslararası ilişkiler ve politikayı devletlerarasındaki mücadele süreci olarak görmektedir. Devlet yekpare ve bütüncül bir aktör olduğunu varsayan realistler devlet içi dinamikleri göz ardı etmişlerdir. Konular arasında hiyerarşi gözeterek askeri ve güvenlik konularına öncelik veren realist teoriler için gücün maksimizasyonu temel amaçtır.⁴⁴

Realistlere göre devlet, uluslararası sistemde temel aktördür. Realistler, zaman zaman bürokratik oluşumlar, hükümet dışı ya da ulus-ötesi kurumların devletin çeşitli kararlarına aykırı davranabileceklerini göz ardı etmezler. Fakat realistlere göre bu ancak çıkarların devlet tarafından kontrol edilmeyi gerektirecek kadar önemli görülmediği durumlarda ortaya çıkmaktadır⁴⁵.

Yukarıda ifade edildiği üzere, realizme göre, devletler uluslararası politikanın temel aktörleridir. Çok uluslu şirketler veya uluslararası çevre veya insan hakları örgütleri gibi ulus aşırı örgütler aktör olarak kabul edilmedikleri gibi, NATO veya BM gibi uluslararası örgütler de üyesi olan devletlerden ayrı

---

⁴³ AYDIN, a.g.e., s.38-40

⁴⁴ ARI, a.g.e., s.164

⁴⁵ AYDIN, a.g.e., s.41

bir varlıkları ve egemenlikleri olmadığı gerekçesiyle aktör olarak kabul edilmemektedir⁴⁶.

Yalnız otonom, egemen ve bağımsız hareket edebilme yeteneğine sahip siyasal varlıklar olarak gördükleri devleti tek uluslararası politika aktörü olarak kabul ederler. Realizmle ilgili ana noktalar ifade edildiği üzere incelenebilirken, devletin temel aktör olma rolünden hareketle, realizmin uluslararası aktör olgusuna nasıl yaklaştığını da incelemek gerekmektedir.

Öncelikli devlet merkezli sistemde güç mücadelesi olarak tanımlanan ve açıkça iç ve dış politikaların birbirinden ayrılabilirdiği model 1960'lı yıllardan itibaren yerini daha karmaşık bir uluslararası sistem modeline bırakmıştır. Yani, yapıda sayıları hızla artan devlet ya da devlet-dışı aktörlerle birlikte, iç politikanın dış politika üzerindeki etkisi daha açık olarak ortaya kondukça, realist teoride belirgin şekilde tanımlanmış iç ve dış politika ayrımı giderek muğlaklaşmıştır.⁴⁷

Realist teori, uluslararası ilişkilerdeki aktör kavramını devlet merkezli olarak incelemiştir. Toplumdaki bireyler, devletin sınırları içinde yaşanan çıkar grupları yani iç politikaya ait unsurlar ve uluslararası sistemdeki organizasyon ya da kuruluşlar, devlete bütüncül (unique aktör) bakış açısı nedeniyle önemsenmemişlerdir. Bu çerçevede, devletlerin dış politikaları, iç politika ya da uluslararası örgütlerin etkisi ile değil devletlerin ulusal çıkarları tarafından belirlenmektedir.

Uluslararası organizasyonların parçası devletler olduğu için, bu kuruluşların devletlerin çıkarlarından bağımsız hareket etmeleri mümkün

---

⁴⁶ ARI, a.g.e., s.167

⁴⁷ AYDIN, a.g.e.,s.59

olmamaktadır. Uluslararası işbirliğinin gerçekleşmesini uluslararası anarşi varsayımı çerçevesinde istisnai bir durum olarak gören realizm var olan kurumsal işbirliği girişimlerinin etkisini küçümsemektedir.

AB, NATO, GATT ve benzeri kurumsal yapıların ve bölgesel ticaret olanaklarının uluslararası işbirliğini geliştirdiğine dikkat çekilmektedir. Oysa realizmin varsayımları benimsenecek olursa, dış politikada rasyonel davranan devletler, uluslararası işbirliğine katkısı olmayacağını bildikleri halde bu kurumların ortaya çıkmasını sağlamaktadırlar ki bu gerçeklik rasyonellik ilkesi ile çelişmektedir. Çünkü bu tür organizasyonlara tahsis edilen onca kaynağın hiç bir yarar beklemezsizin oluşturulması, şayet devletler rasyonel davranan birimler ise, açıklanması mümkün değildir ⁴⁸.

Önceden de belirtildiği üzere uluslararası ilişkilerin önemli tartışma konularından biri aktörlerin uluslararası sistemdeki etkinliği ve devletlerin dış politikasına etkisidir. Özellikle soğuk savaş sonrası dönemle birlikte bölgesel işbirliğinin hız kazanması, uluslararası örgütlerin sayısının ve görece etkinliğinin artması, realist teorinin devlet merkezli aktör algılayışının sorgulanmasına neden olmuştur.

Uluslararası örgütler, devletlerin katılımıyla somutlaşmış birimler olsa da, ülkelerin dış politikalarını etkilemektedir. En azından realizmin ulusal çıkarları maksimize etmek için uluslararası sistemde bağımsız hareket edebilen devlet algılayışını tamamıyla benimsemek mümkün görünmemektedir.

---

⁴⁸ ARI, a.g.e., s. 211

Tüm bu değerlendirmeler akademik ortamda sürmekle birlikte, tarihsel olarak devlet olgusu varlığını sürdürmektedir. Ve hala sistemin temel belirleyicisi konumundadır. Uluslararası politika, diplomasi, güvenlik, savaş, işbirliği, uluslararası ilişkilerin temel konuları olma özelliğini sürdürmektedir. Bu bağlamda, yukarıdaki kavramlar devletlerin dış politika araçlarından yalnızca bir kaçıdır.

1.2.1. Geleneksel Dış Politika Araçları

Devletler dış politika faaliyetleri yürütürlerken birçok dış politika enstrümanından faydalanmaktadırlar. Önceleri, yani imparatorluklar ve krallıklar döneminde, devletlerarası ilişkilerde genelde kullanılan temel yöntem savaştı. Devletler arası ilişkilerde işbirliği, tanıtım ve diplomasi gibi unsurlara rastlamak mümkün değildi. Bu dönemde devletler arası ilişkilerde kullanılan temel araç savaştır. Bir devlet diğerine ganimet elde etmek, topraklarını genişletmek ya da o devletin kendisine karşı olan tehdidini ortadan kaldırmak için savaş yolunu denemekteydi.⁴⁹

Bu dönemlerde devletler ilişkilerini diğer ülkeye elçiler göndererek sürdürmekteydi. Ayrıca eski dönemlerde (13-14. yüzyıllar gibi) özellikle batılı ülkelerde, kralla diğer bir ülkenin kralın kızının evlilikleri ile devletler arasında dostane ilişkiler perçinlenmek istenirdi.⁵⁰

Bugünkü anlamıyla dış politika ilişkilerinin gelişmesi ise, 1668 Westphalia antlaşmasından sonrasına rastlamaktadır. Bundan önce önemle

---

⁴⁹ AYDIN, a.g.e.,s. 43

⁵⁰ LIPSON, a.g.e. s.342

belirtilmesi gerekir ki, dış politika olgusunun kurumsallaşması ve bugünkü anlamıyla ele alınmaya başlaması ulus devletlerin yani modern ulus devletlerin ortaya çıkışı ile gelişmiştir.⁵¹

Ve bu tarihten itibaren temel olarak diplomasi faaliyetlerinin artış gösterdiği söylenebilir. Geleneksel olarak dış politika araçları modern ulus devletlerden itibaren diplomasi, antlaşmalar, savaş, elçilikler ve ittifaklar aracılığı ile sürdürülmüştür. Bugünkü anlamıyla dış politikada; tanıtım, kültürel dış politika ve benzeri unsurları görmek oldukça zordur.

Geleneksel dış politika araçlarından savaş ve diplomasi en fazla kullanılan yöntemlerdendir. Söz konusu dış politika araçlarını incelemek çalışmanın bütünlüğü açısından önem taşımaktadır.

1.2.1.1.Politik Bir Kurum Olarak Savaş

Savaş insanlık tarihinde her zaman varlığını koruyan bir olgudur. Savaşın olumsuz yönleri ve yıkımları ve savaşların son bulmasına ilişkin tüm toplumsal, insani ve felsefi temennilerin yanı sıra insanoğlunun toplumsal bir varlık olarak ortaya çıkmasından itibaren temel unsur olma özelliğini korumuştur.

İlginçtir ki, savaş kendisine ilişkin tüm olumsuz atıf ve göndermelere rağmen uluslararası politika veya uluslararası ilişkiler açısından bazen devletler arası sorunları çözen, bazen yeni bir dünya sistemini yaratan bir tür politik araç olarak görülmüştür. Elbette ki savaşın nasıl önleneceğine dair

---

⁵¹ Tayyar ARI, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2003 s. 43

çalışmalar yapılmıştır ancak, bunun yanında savaşın politikada bir kurum olduğu gerçeği de hiçbir zaman yadsınmamıştır.

Savaş, geniş kişi toplulukları arasında meydana gelen, genel anlamıyla ileri derecede şiddet içeren olay, çarpışma, çatışmadır. Soğuk savaş gibi politika temelli savaşlar olsa da savaş kelimesi silahlı kitlesel muharebe olarak kullanılır. Barış kelimesinin zıt anlamlısıdır ve her kullanımında görüş ya da çıkar çatışmasını içermektedir.⁵²

Savaş hakkında genel kanı iki ya da daha fazla sayıda grubun arasında meydana gelen silahlı mücadele olmasıdır. Kullanılan silahlara, gruplara ve yerlere göre değişen isimlerin bazıları: Nükleer savaş, soğuk savaş, meydan savaşı, iç savaş, psikolojik savaş, din savaşı (ör: cihad, haçlı), dünya savaşıdır. Günümüzde savaş Birleşmiş Milletler Cemiyeti tarafından bazı temellere ve kurallara dayandırılmıştır. Geçmişte yapılan savaşların aksine günümüzdeki savaşlarda özellikle sivillerin öldürülmesini engellemek, ülke ya da kitleleri yok etmektense onları güçsüz bırakmak güdülmemektedir.⁵³

Böylece, savaşın öncelikli hedefi olan politik amaç, hem askeri harekâtın hedefini, hem de bunun için gerekli çabaların ölçüsünü tayin edecektir. Politik amaç, kendi başına ve kendisi için bir ölçü olamaz, fakat kavramlarla değil gerçeklerle uğraştığımızıza göre, karşı karşıya gelen iki devlete ilişkin bir ölçü olacaktır. Aynı politik amaç, çeşitli milletlerde, ya da aynı ülkede fakat ayrı ayrı dönemlerde değişik tepkiler yaratabilir.

İki millet veya devlet arasında öyle bir gerginlik ve öyle bir düşmanlık unsuru bulunabilir ki, aslında çok önemsiz gibi görünen bir savaş nedeni bu

---

⁵² “ Savaş Nedir”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Sava%C5%9F>

⁵³ “ Savaş Nedir”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Sava%C5%9F>

durumla hiç de orantılı olmayan bir etki, adetâ bir patlama yaratabilir. Bu, politik amacın iki devlette yaratacağı çaba bakımından geçerli olduğu gibi, askeri harekât için saptanacak hedef bakımından da geçerlidir.

Bazı koşullar, politik amaç askeri harekâtın hedefi aracılığı ile gerçekleştirilecekse, bu sonucusunun birincisinden daha önemli olmasını gerektirir. Kitleler ne kadar kayıtsız olurlarsa ve iki devletin ilişkileri arasındaki gerginlik başka alanlardakine göre ne kadar az olursa, politik amaç o ölçüde ön plana geçecek ve tayin edici bir ⁵⁴rol oynayacaktır. Bazı hallerde ise tek başına kader tayin edici bir etken olacaktır.

Askeri harekâtın hedefi politik amacın yerine geçmişse, onunla özdeşleşmişse, bu harekât genellikle politik amacın öneminin azalması ölçüsünde şiddetini yitirecektir; politik amaç ne kadar hakimse, bu kural o kadar daha geçerli olacaktır. Bu da bazı savaşlar arasında önem ve şiddet bakımından farklar olabileceğini, örneğin imha savaşından basit keşif operasyonlarına kadar çeşitli askeri hareketlere rastlanabileceğini ve bunda hiçbir çelişki bulunmadığını izah etmektedir. Fakat bu bizi şimdi tahlil etmek ve cevaplandırmak zorunda olduğumuz başka bir soruna getirmektedir.

1.2.1.2.Diplomasi ve Dış Politika

Dış politika araçları arasında savaş kadar önemli olan bir kavram da diplomasidir. Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü; yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı ile bu

---

⁵⁴ Tayyar ARI, a.g.e., s.43

işte çalışan kimsenin görevi, mesleği anlamına gelen ve devletlerin sıkça kullandığı dış politika araçlarından birini ifade etmektedir.⁵⁵

Diplomasi, politikayı uygulama vasıtasıdır. Dış politikaya bağımlıdır. Devletlerarası ilişkilerin müzakerelerle yürütülmesi ve yönetilmesi yöntemi olarak da anlaşılabilmektedir. Diplomasi bir dış politika aracı olarak özellikle 19. yüzyıldan itibaren devletler tarafından sıkça kullanılan bir yöntemdir. Geleneksel niteliği yanında günümüzde de sistematik bir biçimde işlenmesi bakımından önemlidir.⁵⁶

Diplomasi, antlaşmalarda devletlerarası ilişkileri düzenleyen önemli bir dış politika aracı niteliğindedir. Diplomasi, başarısızlığa uğradığında başvurulan ilk yöntem ve devletleri anlaşmalara zorlamanın ana yollarından biridir. Yaptırımlar; diplomatik ve ekonomik şekillerde olabilir ve diplomatik ilişkilerin kesilmesi, ekonomik bariyerler ve ambargoları da içerir.⁵⁷

1.2.1.3. Antlaşmaların Dış Politika İçindeki Yeri

Antlaşma, iki ya da daha çok sayıda devletin belli bir konu üzerindeki niyet, sorumluluk ve haklarını ifade eden bir terim olarak devletlerin dış politikalarında kullandığı temel araçlardandır. Modern diplomaside antlaşma terimi, özel önemi olan uluslararası anlaşmalar için kullanılır. Daha az önemli olanlarına ise, sözleşme, düzenleme, protokol, senet ve anlaşma gibi adlar

---

⁵⁵ Faruk SÖNMEZOĞLU ve diğerleri, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s.107.

⁵⁶ Tayyar ARI, a.g.e., s.43

⁵⁷ Tayyar ARI, a.g.e., s.43

verilir. Günümüzde antlaşmayla sonuçlanan görüşmeler, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların gözetiminde yürütülmektedir.⁵⁸

Devletlerarasındaki antlaşmanın geçmişi üç bin yıl öncesine dayanmaktadır. Buna karşın antlaşmaların yapılaş biçimleri neredeyse aynı kalmıştır. Antlaşma, taraflar arasında görüşmeler ve varılan uzlaşma sonucunda imzalanır. Her ülke bir onay belgesi imzalar ve sonra bu belgeler taraflar arasında değış tokuş edilir. Böylece her ülkenin elinde, antlaşmayı imzalayan diğerk ülkenin ya da ülkelerin onay belgesi bulunur.⁵⁹

1.2.2.Dış Politika Araçlarının Günümüzdeki Durumu

Genel değerlendirmelerde bulunduğumuz bu bölümde, dış politika araçlarını geleneksel ve modern şeklinde ayırmak ve kesin çizgiler çizmek mümkün değıldir. Dış politikaya konu olan birçok araç geçmişten bu güne devletler tarafından kullanılmıştır. Ayrıca devletlerin karşılaştıkları durumlara göre de farklı araçlar kullanılmaktadır. Yani bir devlet önceden ya da sık olarak kullandığı bir dış politika yöntemini başka bir devlete karşı kullanamayabilir.

Devletlerin, geleneksel anlamda ya da günümüzde yaratılan ve kullanılan araçların tümü tek bir amaca hizmet etmektedir. Bu amaç: devletin çıkarlarının korunmasıdır. Machiavelli'nin "zafere giden her yol mubahtır" söylemi bizzat dış politikadaki süreçlerin karmaşıklığı ve kesinliğini anlatmaktadır.

---

⁵⁸ Faruk SÖNMEZOĞLU ve diğerkleri, a.g.e., s.25

⁵⁹ Faruk SÖNMEZOĞLU ve diğerkleri,, a.g.e., s.25

Özellikle 19. yüzyıl uluslararası sistemi, ulus devletlerin eylem ve amaçlarına göre şekillenmiş hatta reel politika iddiasıyla devletler, salt kendi çıkarları peşinde koşmaları sonucu iki dünya savaşı yaşanmıştır.⁶⁰

Savaşın yıkıcı etkilerinden gerekli dersleri alan özellikle büyük devletler, II. Dünya Savaşı ardından, 19. yüzyıl keskin dış politika araçlarını, uluslararası işbirliğini, barışın sürdürülebilirliği iddialarıyla yeniden kurallara bağlamaya çalışmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı ardından uluslararası hukuk ve uluslararası işbirliği, karşılıklı dayanışma gibi kavramlar uluslararası sistemde genel kabul gören niyetler olmuşlardır. Bu dönemde ise en önemli görevi üstlenen, II. Dünya Savaşı'ndan bir dünya gücü olarak çıkan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur. Amerika'nın öncülüğünde Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Antlaşması gibi birçok küresel örgütün kurulmasına öncülük etmiş ve Avrupa Ekonomik Topluluğu gibi oluşumları desteklemiştir.⁶¹

II. Dünya Savaşı sonrası aynı zamanda dünyada bölgeselleşme hareketlerinin de hız kazandığı yıllar olmuştur. Dünyanın birçok bölgesinde uluslararası ekonomik ve işbirliği örgütleri oluşturularak hem ekonomik hem de siyasi olarak istikrar için işbirliği süreçleri yaşanmıştır.⁶²

Savaş sonrası dönemde, ABD'nin gücünün ortaya çıktığı dönemde, Sovyetler Birliği'nin Doğu Bloku'nu oluşturması soğuk savaşın yaşanmasına neden olmuştur. Böylece soğuk savaş dönemi ve unsurları ABD dış

---

⁶⁰ Karl POLANYI, **Büyük Dönüşüm**, İletişim Yay, İstanbul, 2005, s.23-27

⁶¹ Gülten KAZGAN, **Küreselleşme ve Ulus Devlet**, Bilgi Ün. Yayınları, İstanbul, 2004, s.23

⁶² KAZGAN, a.g.e., s.23

politikasını belirleyen temel etken olmuştur. Bu konuya ikinci bölüm ABD dış politikası incelenirken değinilecek olmakla beraber, soğuk savaş dış politikada yeni bir unsur yaratmıştır.

“Psikolojik Etki”. Bilindiği gibi soğuk savaş boyunca iki ülke askeri güçleri nedeniyle sıcak bir çatışmaya girmemiş onun yerine dünyanın farklı bölgelerindeki küçük çatışmaların farklı taraflarına destek olarak bir anlamda soğuk savaşın provasını yapmışlardır.

Devletler aynı zamanda siyaset, ekonomi, kültür, spor ve benzeri birçok alanlarda rekabete girişmişler ve diğer tarafa üstünlük sağlamak için o döneme kadar dış politikanın araçları olarak kabul görmeyen unsurları kullanmaya başlamışlardır. Bu bağlamda devletler birbirlerine karşı psikolojik savaş ilan ederek üstünlüklerini ve etkinliklerini farklı yollarla kanıtlamaya çalışmışlardır.⁶³

Kimi zaman olimpiyat oyunlarında, kimi zaman teknolojik buluşlarda, kimi zaman da sanatta rekabete girmişlerdir. Ve bu rekabette kullanılan unsurları, özellikle medyayı politik bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Böylece hem birbirlerine karşı üstünlüklerini kanıtlamaya çalışmış hem de dünyadaki diğer ülke ve toplumlara kendilerini kanıtlamaya çalışmışlardır.

Kendilerini kanıtlamaya çalışma nedenleri ise, soğuk savaş döneminde özellikle tarafsız (bağlantısız) ülkeleri kendi taraflarına çekmekti. Hatta öyle ki, diğer tarafın ne kadar “kötü”, uygarlık için tehlike olduğunu kanıtlamaya çalışarak, diğer ülkeleri psikolojik olarak etkilemeye çalışmışlardır.

---

⁶³ KAZGAN, a.g.e., s.23

Bu anlamda soğuk savaş döneminin politikaya en önemli katkısı, yeni araçların siyaset literatürüne eklenmesi olmuştur. Bu araçlar bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak insanların bilinç altına yönelik diyebileceğimiz araçları ortaya çıkarmışlardır. Bu araçlardan en önemlilerinden biri de “tanıtım” olgusudur.⁶⁴

Bir dış politika aracı olarak tanıtım kavramının kullanılmaya başlanması çalışmanın genelinde tartışılacak olmakla birlikte, konuyu daha da netleştirmek adına, son yıllarda özellikle küreselleşme sürecinin dış politikaya ve araçlarına etkilerini incelemek gerekmektedir. Çünkü, küreselleşme ile birlikte ABD dış politikasına ya da genel anlamda ABD'ye yöneltilen en önemli eleştiri, ABD'nin kültürel emperyalizmidir. O nedenle, küreselleşmeye ait konuları anlamak, Hollywood'un gücünü anlamamız açısından önemlidir.

1.3.Dış Politikada Kullanılan Yöntemlerde Değişimin Nedenleri: KÜRESELLEŞME

Soğuk Savaş'ın sona ermesi aynı zamanda yeni bir sürecin de başladığının ifadesidir. Küreselleşme kavramı özellikle 1980'li yıllardan itibaren netleşmeye başlasa da, temel olarak soğuk savaşın sonu ile tüm dünyayı etkileyen bir süreç haline dönüşmüştür. Küreselleşme olgusu üzerinde farklı tartışmalar yapılmasının dışında, söz konusu olgunun özellikle son yirmi yılın fenomeni olduğu, şüphe götürmez bir gerçektir.

---

⁶⁴ Deniz Ülke ARIBOĞAN, **Kableden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1998, www.cateriusparibus.com/kitapozetleri/yazi/uhkjin/4675

Bu anlamda, küresel ekonomi, küresel aktörler, küresel politikalar şeklindeki analizler oldukça sık gündeme gelmeye başlamıştır. Deyim yerinde ise, hemen her olgunun önüne “küresel” kavramı getirilir olmuş ve mevcut tartışmalar artık küreselleşme üzerinden sürdürülmeye başlanmıştır.⁶⁵

Küreselleşme kavramı, üzerinde tanımsal ve yapısal bir uzlaşmaya varılamasa da öncelikle dünyada son yıllarda yaşanan dönüşümleri açıklayan bir süreçtir. Özellikle iletişim teknolojilerindeki devrim sayılabilecek yenilikler küreselleşmeyi besleyen yegâne unsurdur. Çünkü teknolojinin sağladığı kolaylık olmasaydı, bugün global bir ekonomik ya da sosyal dünyadan bahsedilemeyecekti. Teknolojik yenilikler (internet, telekomünikasyon ve benzeri bilişim sektörü ile ilgili bir çok yenilik) sayesinde uzaklıklar bir tür engel olmaktan çıkmıştır.⁶⁶

Bu açıklamalar ışığında, küreselleşme teknolojinin sağladığı yararlarla birlikte, ekonomi temelli bir sürecin siyasal ve kültürel yansımasıdır. Küreselleşme kavramına ilişkin tartışmalar bu çalışmanın konu ve kapsamını fazlası ile aşacak nitelikte olup, bu aşama da hangi süreçlerden geçtiğimiz konusunun aydınlatılması açısından yeterli bulunmaktadır. Ancak küreselleşme kavramının konumuz ile ilgili bir boyutu bulunmaktadır ki, bu boyutun aydınlatılması konunun sağlam bir zeminde tartışılabilmesi için gerekli olacaktır.

---

⁶⁵ Hülya EKŞİ, “Kamu Yönetiminde Değişim Dinamikleri ve Değişimin Yönü”, **2004 Türkiye İktisat Kongresi: Kamuda İyi Yönetişim Kitapçığı**, DPT, İzmir, 2004, s.89

⁶⁶ EKŞİ, a.g.e., s.89

Küreselleşme ile yaşanan dönüşüm ve değişimler ve bu sürecin hızı aynı zamanda devletlerarası ilişkilerdeki iletişim yöntemlerini yani dış politikayı farklılaştırmaktadır. Küreselleşme ile birlikte devletin egemenlik alanı sorunu, küresel ticaret ve işbirliği gibi kavramlar yanında geçmişte ele alınan konuların da küreselleşmesi söz konusudur. Çevre, insan hakları, kadın hakları, bir devletin diğer devlete olan müdahalesi (ABD'nin Irak işgali gibi), bir ya da birkaç devleti etkileyen bir olgu olarak değil küresel olarak ele alınmaktadır.⁶⁷

Dış politika konularının birden çok ülkeyi etkilemesi yanında, iletişim olanakları sayesinde küresel olarak ele alınmaktadır. Herhangi bir ülkede ve bölgede yaşanan bir gelişme, internet gibi hızlı iletişim teknolojileri sayesinde anında dünya kamuoyuna duyurulmaktadır. Yani, Soğuk Savaş sonrası dönemle birlikte dünyada bir küresel kamuoyundan söz edilebilir⁶⁸.

Küresel kamuoyunun gücü arttıkça dünya da ülkelerin dış politika eylemlerine meşruiyet zemini yaratma şekilleri de farklılaşmıştır. Ülkeler politika ve eylemlerine meşruiyet kazandırmak için dünya kamuoyuna yönelik, iletişim teknolojileri ve küresel medya aracılığı ile bazı yöntemler kullanmaktadırlar.

İletişim teknolojilerinin gelişimi bizzat ülkelerin kendi tanıtımlarını yapmalarını neden olmaktadır. Ülkeler kendi politikalarını dünyaya anlatmak için iletişim olanaklarını kullanmakla beraber, dünya kamuoyundaki imajına yönelik olarak ta tanıtım olgusu gündeme gelmektedir.⁶⁹

---

⁶⁷Hasan KÖSEBALABAN, (2005), “ *Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler*”, Erişim: 15.02.2007, <http://www.haberbilgi.com/haber/amerika/223-0211/doktrin.html>

⁶⁸Hasan KÖSEBALABAN, (2005), “ *Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler*”, Erişim: 15.02.2007, <http://www.haberbilgi.com/haber/amerika/223-0211/doktrin.html>

⁶⁹ www.halklailiskiler.com.tr/yazi/guncel

1.4. Dış Politika ve Tanıtım İlişkisi

1980'li yıllardan itibaren yaşanan gelişmeler ile birlikte küresel bir kamuoyundan en azından gelişmeleri takip eden ve iletişimin yoğun bombardımanı altında kalan küresel bir kitleden söz edilebilir.

Tanıtım olgusu her ne kadar Halkla İlişkilere mal edilmiş gibi görünse de tanıtım olgusu bugün bir çok meslekte kullanılan bir yöntemdir. Tanıtım kavramının özellikle imaj olgusu ile çok yakın bir ilişkisi vardır. Tanıtımın içeriğini dolduran unsurlardan biri de imajdır. Bu bağlamda tanıtım kavramını imajla ilişkilendirerek tanımlamakta fayda vardır. Tanıtım kavramını, dış politika bağlamında ele almak için önce tarihsel bir analize şirketler örneğinde ihtiyaç vardır.⁷⁰

Eğer sanayi devriminin sonrasında yaşanan fabrikasyon (fabrika üretimleri, teknolojinin yeterli oranda gelişmediği) döneminde yaşıyor olsaydık imaj kavramından söz etmek zorunda olmayacaktık. Her şeyin neden-sonuç ilişkisine bağlı olduğu düşünülürse, sanayi devrimi sonrasında üretim miktarı ve şeklinin kısıtlı olması, ürün çeşitliliğinin bulunmaması ve üretimin temel gereksinimlere hizmet eder olması nedeniyle, imaj yaratma ve kendini tanıtmaya gibi bir hedeften bahsedilmesi oldukça güçtür. Bu yönde çaba varsa bile şimdiki gibi sistematik bir görüntüde değildir.⁷¹

---

⁷⁰PublicRelations”,<http://www.ogilvypr.com/unit/article>,“Management”,www.europeanmarketing.com/article,

Hüseyin ALTUNBAŞ, Pazarlama İletişimi ve Şehir Pazarlaması “Şehirlerin Markalaşması”, Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi, Konya, 2007, s.2-5

⁷¹PublicRelations”,<http://www.ogilvypr.com/unit/article>,“Management”,www.europeanmarketing.com/article,

Zaman içinde, ülkelerin üretimlerinin artması, halkın gelir seviyesinin artması üretimde iç pazarların doyması ve dış pazarlara açılım yapılması ile, büyüyen ve piyasada farklı rakipleri olan firmalar, tüketiciye ulaşacak ve tercih edilmelerini sağlayacak yollar aramaya başlamışlardır. Devletler hem çok uluslu şirketlerin temsilcisi niteliğinde hem de kendi politik amaçlarını küreselleşen dünyada toplumlara anlatabilmek ve kendilerine meşruiyet zemini kazandırmak için tanıtım süreçlerini gündemlerine almışlardır.⁷²

Önceki dönemlerde devletler, sistemin temel aktörü ve hikmetinden sual olunmaz unsurları olarak kabul edildiğinden ve medya ve iletişim olanakları fazla gelişmediğinden tanıtıma ihtiyaç bulunmuyordu. Yani sistemde tek yönlü bir ilişki söz konusu iken herhangi bir çabadan söz etmek güçtür.

Ancak uluslararası hukukun gelişmesi, uluslararası örgütler, Greenpeace gibi Gönüllü kuruluşlar ve benzeri unsurların devlet sistemine dahil olmasıyla, uluslararası siyasetin arz talep ilişkilerinin karmaşıklaşması ve yurttaş ve genel anlamda kamuoyu tipi ve tercihlerinin çeşitlenip farklılaşması ile karşılıklı bir ilişki yaşanmaya başlamıştır. Yani artık devletler sadece belirleyen olmaktan çıkıp, halkların gözünde meşruiyet kazanma yarışı güden birimlere dönüşmüşlerdir.⁷³

Elbette ki devletler, her durumda kendi amaçları peşinde bugün bile koşmaktadır ve yeri geldiğinde uluslararası kamuoyunun tepkisini göz ardı edebilmektedirler. Ancak, yine de devletler için uluslararası sistemdeki imajları önemlidir. Ve bu bağlamda, antidemokratik ve saldırgan bir dış politika bile takip etseler bunu bireylerin bilinçaltına kendi çıkarları

---

⁷² Erol MANİSALI, *Dünyada ve Türkiyede Büyük Sermaye*, Sarmal Yayınları, İstanbul, 2003, s.2

⁷³ BADİE, a.g.e., s.91, MANİSALI, a.g.e. s.2

doğrultusunda yerleştirmek için tanıtım gibi yöntemlerden faydalanmaktadırlar ve de tabi ki ülke imajlarını gözetmek durumundadırlar.⁷⁴

Belli bir nedenle ve yöntemle tanıtımı yapılan ülke imajı yaratıldıktan sonra, bu imajın devamlılığı da önemlidir. Eğer hedef kitleye (uluslararası kamuoyu) yönelik belli bir imaj yarattıysanız ve o imaj belli bir mesajı kapsıyorsa, devamı ve hatta geliştirilmesi çok önemlidir. Yani ülkenin tanıtımı dinamik bir süreçtir. Dışsal etkenler ve koşullardaki değişime karşı korunması, geliştirilmesi gereken bir olgudur.

Bu nedenle imajın yaratılmasının ardından yaşanan gelişmeler (karar ve uygulamalar) imaj yönetimi ile ilgilidir. Kavramı tanımlamak gerekirse; tanıtım, bir ürünün (lke anlamında), “nasıl” bilindiğidir. Hayatta var olan her Şeyin bir psikolojik unsurla bağlantılı olduğu düşünülürse, imaj da psikolojik bir süreçtir.⁷⁵ Günümüzde lkeler tanıtım süreçlerini dış politika ile de eklemlendirerek, kendi imajları için yoğun çaba sarf etmektedirler.

Tanıtım ve dış politika ilişkisini günümüzde en iyi kullanan ülke ise ABD'dir. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır. En önemlilerinden bazıları ise; teknolojiyi ve bilgiyi en st seviyede kullanması ve elinde tutması, uluslararası ekonomik ve siyasal sistemin merkezinde, hatta merkezdeki ülkelerinde en tepesinde bulunması ve dış politikasının uluslararası sistemle de ilgili olması gibi nedenler vardır.

---

⁷⁴ Haywood ROGER, “All About Public Relations” www.europeanmarketing.com/article; BADIE, a.g.e., s.91

⁷⁵ Hamish PRINGLE, Marjorie THOMPSON, **Marka ruhu: sosyal sorumluluk kampanyaları ile marka yaratmak**, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.9

Tüm bu nedenler ışığında, ABD dış politikasında tanıtım önemli bir yer tutmaktadır. Oldukça geniş kapsamlı olan bu konu, çalışmanın genelinde, Hollywood sineması ve ABD dış politikası örneğinde ele alınacaktır. Ancak bu ilişkinin niteliğini, doğuşunu ve arka planında ki nedenleri incelemek için ABD dış politikasının genel bir analizini yapmakta fayda vardır. Böylece sinema ve dış politika ilişkisi daha net algılanabilir.

II. BÖLÜM

ABD DIŞ POLİTİKASININ EVRİMİ

ABD dış politikasının evrimi aynı zamanda, birinci bölümde ayrıntıları ile değindiğimiz, uluslararası politik sisteminde evrimsel sürecini yansıtmaktadır. Ancak ilk bölümde dış politika ve sistem tartışmalarına ayrıntıları ile değindiğimiz için bu bölümde sadece ABD'nin dış politikasında Hollywood sinemasının önemli bir güç olarak kullanılması aşamasına nasıl geldiğinin analizi, ABD'nin nitelik ve niceliksel analizleri ile ele alınacaktır.

Bu bölümde amaç siyasi bir analiz yapmak değil, ABD politikaları ve Hollywood ilişkisini iyi analiz edebilmek için ABD dış politikasını şekillendiren olguların analizini yapmaktır. Çünkü bu bölümde incelenen her bir olay ya da durum özellikle seçilerek değerlendirilmektedir. Böylece, Hollywood sinemasına konu olan temel unsurlar daha da netleşecektir.

2.1. Birinci Dünya Savaşı Öncesi ABD Dış Politikası

Günümüzün süper gücü olan Amerika Birleşik Devletleri 4 Temmuz 1776 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığa giden sürecin ise 1756-1763 yılları arasında İngiltere'nin temelde Fransa ile yaptığı savaşı kazanmasına rağmen, aşırı borçlanması ve Kuzey Amerika'daki kolonilerinden yeni vergiler istemesiyle başladığı söylenebilir. Koloniler "temsil hakları olmadıkça vergi vermeyecekler" (No Taxation Without Representation) sloganıyla harekete geçerek önce İngiltere'den gelen malları

boycot ettiler. 1775 yılında ise çatışmalar başladı. 4 Temmuz 1776'da 13 koloni bağımsızlığını ilan etti.⁷⁶

Ardından yapılan savaşlar sonucunda 1781 yılında Yorktown'un girişinde İngiliz ordusu teslim olmuştur. Amerika'nın bağımsızlığından sonra ise bir ulus inşası süreci başlatıldı. Merkezîyetçi bir yapılanmayı savunan Federalist görüşlerin hakim olması Büyük Okyanus'tan Atlas Okyanusu'na uzanan geniş bir toprak parçasının tek bayrak, tek para, tek ordu ve tek bir Başkan'ın olduğu bütünleşmeyi doğurmuştur. (Amerika'da federalizmin ifade ettiği anlam ile kıta Avrupası'ndaki anlamı farklıdır.) Amerika'yı birleştiren önemli bir unsur ise ulaştırma sisteminin, demiryollarının inşa edilmesi ve ulusal pazarın kurulabilmiş olmasıdır.⁷⁷

ABD, özellikle 1870'li yıllardan itibaren dış politikasını "yalnızcılık politikası"nı temel alarak şekillendirmiştir. Batı Avrupa'nın sömürgecilik yarışı ve uluslararası ittifaklar gibi kavramlarına mesafeli duran ABD, bu dönemde genelde kendi iç politikasına ve kalkınmasına yönelmiştir. Güney Amerika'nın batılı ülkeler tarafından sömürgeleştirilmesine karşı bu dönemde bir anlamda koruyucu bir rol üstlenmiştir.⁷⁸

Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise süper güç düzeyinde olmakla birlikte bunun pek farkında olmayan ABD'nin Milletler Cemiyetine üye olmaması ve savaş sonrası düzen çabalarına katılmaması, II. Dünya Savaşı'na giden süreci hızlandırmış ve bu büyük savaşın ardından ise ABD tartışılmaz bir süper güç olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁹

---

⁷⁶ Oruç DİNÇ, "Vietnam Savaşı ve ABD", www.sosyalsiyaset.org (erişim10.12.2006)

⁷⁷ Oruç DİNÇ, "Vietnam Savaşı ve ABD", www.sosyalsiyaset.org (erişim10.12.2006)

⁷⁸ Oral SANDER, **Siyasi Tarih:1918-1994**, 6. baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, s.357

⁷⁹ SANDER, s.357

2.2.İkinci Dünya Savaşı Sonrası, SSCB Faktörü ve ABD Dış Politikası

İkinci Dünya Savaşı'nın dünya güç dengesini bozması ve Avrupa'nın bir güç merkezi olarak dünya siyaset sahnesinden çekilmesi sonucu dünya, ABD ve Sovyetler Birliği önderliğinde iki kutuplu, ideolojilerin belirleyici olduğu bir döneme girmiştir. Savaştan her bakımdan harap çıkan Avrupa, ekonomik ve sosyal yapılanmasına ağırlık vermeye başlamıştır.

Savaş sonrası düzenlemelerinde ortaya çıkan en önemli olgu, iki büyük savaşın başlangıç noktasında yer alan Almanya'nın yeniden tehdit olmasının engellenmesidir. Ancak savaş sonrasında ortaya çıkan en önemli gerçek, Batı Avrupa devletlerinin güvenlik endişelerinin artık Almanya 'dan değil, Sovyetler Birliği'nden kaynaklanmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı, ABD ve SSCB'yi Avrupa'nın kaderine yöne verecek duruma getirmiş, diğer yandan geleneksel uluslararası düzenin çok önemli değişikliklere uğramasına yol açmıştır.⁸⁰ Savaş öncesinde nispeten çok kutuplu olan uluslararası siyaset, iki süper gücün önderliğinde iki kutuplu bir nitelik kazanmış, taraflar arasında, bölgesel bazı savaşları saymazsak, her hangi bir çatışma yaşanmamasına rağmen, bir güç mücadelesi başlamıştır.

Soğuk savaş döneminde büyük devletlerarasındaki askeri rekabet, uluslararası sistemin temel belirleyici özelliğini oluşturduğu için, güvenlik de doğal olarak bu parametreler çerçevesinde ele alınmıştır. Soğuk savaş döneminde ülkelerin en büyük güvenlik kaygısını, karşı bloktan gelebilecek askeri saldırılar oluşturmuştur.

---

⁸⁰ Hikmet ERDOĞDU, *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.52

İkinci Dünya Savaşı sonrası, uluslararası sistemi biçimlendiren gelişmeler hemen ortaya çıkmamış, bunun yanı sıra, bu dönem özellikleri açısından sona erdiği yıllara kadar çok farklı dönemler yaşanmıştır. Örneğin soğuk savaşın başladığı 1945'ten 1962 Küba bunalımına kadarki dönem, sıkı kutuplu uluslararası sistem özelliği gösterirken, sürecin bitişine kadar olan dönem de gevşek iki kutuplu sistemin özelliklerini taşımaktadır.

En genel ifadeyle, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, soğuk savaş dönemini biçimlendiren faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:⁸¹

- Politik ve askeri yapı değişmiş, dünya iki kutuplu bir görünüm kazanmıştır

- Güvenlik ve savunma kavramı içine, SSCB'nin politikaları nedeniyle "ideoloji" kavramı da girmiştir.

- Uluslararası politika küresel bir nitelik kazanmıştır.

- Nükleer güç en önemli faktör haline gelmiştir.

- Güvenlik kavramı farklılaşmış ve uzay boyutu da gündeme gelmiştir.

Tarihin hiç bir döneminde olmadığı kadar ekonomik meseleler ağırlık kazanmış, öncelikle ekonomik kalkınma, siyasal kuvvet dengesi, barış ve güvenlik konularından daha fazla önem arz eder hale gelmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD ekonomik, politik ve askeri açıdan en büyük güçtür. ABD'ye rakip güç olarak ise SSCB uluslararası alanda rol oynamaya başlamış ve iki kutuplu Soğuk Savaş döneminde bu iki ülke blok liderleri olmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında aksine ABD İkinci

---

⁸¹ ERDOĞDU, a.g.e., s. 70.

Dünya Savaşı'ndan sonra dünya sisteminde düzenleyici olarak rol almamış ve müttefiklerini entegre etmeye yönelik ekonomik ve askeri girişimlerin öncüsü olmuştur.⁸²

Soğuk Savaş döneminde dünyanın Doğu Bloku'na karşı askeri anlamda savunmasının sağlanması yanında ekonomik anlamda da güçlü olması ABD için hayati önem taşımaktaydı. ABD ve müttefikleri arasında zaman zaman ortaya çıkan sorunlara rağmen Soğuk Savaş döneminde Batı dünyası bir bütünlük oluşturmaktaydı. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte artık SSCB tehdidinin ortadan kalkmış olması ABD ile Avrupalı müttefikleri arasındaki farklılıkları ön plana çıkarmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası oluşan ve 1945'ten 1965'e kadarki yirmi yıllık sürede dünya, iki kutuplu bir yapıdaydı. İki süper güç; ABD ve Sovyetler Birliği, müttefikleriyle birlikte dünyanın her bölgesinde bir çatışma içindeydiler. Bir takım etki tepkileşmeler sonucu kendi dünyaları arasında bir sınır çizmişler ve bu mücadelelerini üçüncü dünyaya genişletmişlerdi. Bu iki kutuplu yapı, devletler sisteminde gücün iki kutup arasında dağılımı çok hassas olduğu için, tehlike arz etmekteydi.⁸³

Güç dengesini bozacak en ufak bir değişim karşısında, karşıt bir üstünlük kurabilmek için her ikisi de alarm durumundaydılar. Her iki taraf da, karşı taraftaki herhangi bir güç kaybını, kendi lehine bir güç kazancı olarak algılamaktaydı. Kendi etki alanları etrafında sınırlarını belirlemek ve mevcut statükoyu her türlü saldırı ve yıkıcı çaba karşısında korumak, iki kutuplu

---

⁸² Eric HOBSEBAWN, **Kısa 20. Yüzyıl: 1914 – 1991 Aşırılikler Çağı**, (çev. Yavuz Alogan), Sarmal Yayıncılık, İstanbul, s.286

⁸³ HOBSEBAWN a.g.e., s.286-287

süper güç mücadelesinin odağı halini almıştı. II. Dünya Savaşı sonrası gelişmeleri ve sistemin genel analizini şu şekilde de özetleyebiliriz:⁸⁴

1940'lı yılların sonlarına doğru başlayan politik savaş, dünyanın politik olduğu kadar ekonomik olarak da bloklaşması sonucunu doğurmuştur. O yıllardan 1990'lara kadar geçen dönemde yeryüzünde üç dünya vardı; Birinci dünya, ikinci dünya ve üçüncü dünya. Birinci dünya, liderliğini ABD 'nin üstlendiği gelişmiş ülkelerden oluşmaktaydı. Bu ülkelerde siyasi yapı çoğulcu demokrasiye ekonomik yapı ise piyasa ekonomisine dayanıyordu. İkinci dünya, liderliğini Sovyetler Birliği'nin yaptığı sosyalist ülkelerden oluşuyordu. Bu ülkelerde siyasi yapı tek parti yönetimine, ekonomik yapı ise planlamaya dayanıyordu.

Üçüncü dünya ise, çoğu batının eski sömürgelerinden, gelişmekte olan ülkelerden oluşuyordu. Belli bir liderleri yoktu. Bu ülkelerde siyasi örgütlenme çoğulcu demokrasilerden askeri diktatörlüklere kadar çeşitlilik gösterirken, ekonomik yapı birinci ve ikinci dünyanın sunduğu alternatif modeller arasında gidip geliyordu.⁸⁵

II. Dünya Savaşı'ndan en çok yararı sağlayan büyük devlet, hiç kuşkusuz ABD olmuştur. 1930'lu yılların sonunda dahi tam atlatılmamış olan büyük depresyon, savaşın silah sanayinden her türlü tüketim ve yatırım sanayine, ihracat artışı yoluyla verdiği ivme sayesinde atlatılmıştır. Güçlü bir büyüme baskısı ortaya çıkmış ve bu da yeni teknolojik buluşlara kaynaklık etmiştir.

---

⁸⁴S.Pacteau, F.C. MOUGEL, **Uluslararası İlişkiler Tarihi**, (çev. Galip ÜSTÜN), İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s.106

⁸⁵ Christiansen THOMAS, Jorgensen Knud ERİCH, Antje WIENER (2001), The Social Construction of Europe, Sage Publications, London, s.32-39, Girdner Eddie (1996), People and Power, An Introduction to Politics, Literatür Yayınları, İstanbul, s.48-52

Buna Avrupa'da ki faşist rejimlerden Musevi kökenli olduğu ya da rejimlerin ideolojisiyle bağdaşmadığı için kaçan bilim adamları da eklendi: Einstein, Oppenheimer, Von Braun gibi ünlü bilimciler buluşların gerektirdiği beyin kaynaklarını sağladı.⁸⁶

ABD aynı zamanda savaş sonrası dünyasının düzenini kuracak yeni örgütlenmeler de öncülük etmiştir. Bu süreçte dünyanın karar alma yöntemini daha demokratik bir çizgiye ulaştırma isteği görüntüsü vermiştir. ABD bir yandan da İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda gibi büyük devletlerin sömürgelerini tasfiye etmesine ve savaşta yenik düşen Almaya, İtalya, Japonya gibi otoriter devletlerin demokrasiyi siyasal rejim olarak benimsemesine öncülük etmiştir.⁸⁷

Savaştan önce İngiltere, Fransa, Almanya ve SSCB gibi ülkeler ABD'den bağımsız davranabildikleri halde, savaş bu ülkelerde ciddi yıkımlar yaratmış, ABD'yi tek güç merkezi haline getirmişti. Bretton Woods sisteminde, Doların uluslararası bir para olarak ortaya çıkması, ABD ekonomisinin güçlenmesi ve savaş sanayindeki gelişmeler ABD'yi önemli bir güç haline dönüştürmüştür.⁸⁸

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD ve SSCB ile müttefikleri arasında gelişen açık ama sınırlı bir çekişme olmuştur. Siyaset, ekonomi ve propaganda alanlarında sürdürülmüş, karşılıklı silah kullanımına bu dönemde çok az başvurulmuştur. Özellikle iki süper güç (ABD ve SSCB) hiç bir zaman askeri bir çatışmaya girmemiştir.

---

⁸⁶ KAZGAN, Küreselleşme ve Ulus Devlet, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.11

⁸⁷ KAZGAN, a.g.e., s.11

⁸⁸ P.HAM VAN (2005) , Europe's New Defence Ambitions: Implications for NATO,the US and Russia, Erişim: 01.03.2007, <http://www.marshallcenter.org>,

“Soğuk savaş dönemi ifadesi her ne kadar 1947’de telaffuz edilse de başlangıç tarihi Yalta Konferansı (4 Şubat - 15 Şubat 1945) sonrasında başlar ve 1989’da Varşova Paktı’nın sona ermesine kadar devam eder. Zaten 17 Ocak 1991’de, dönemin ABD Başkanı Bush, Körfez Savaşı’nın başlama gerekçesini açıkladığı konuşmasında: “Geçtiğimiz yıl içinde çok uzun sürmüş bir çatışmalar ve soğuk savaş dönemini noktalarak, büyük ilerlemeler sağladık. Şimdi önümüzdeki hedef, kendimiz ve gelecek kuşaklar için yeni bir dünya düzeni kurmaktır.” demişti.⁸⁹

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, “Soğuk Savaş” dönemi II. Dünya Savaşı’nı sona erdiren ve ABD hegemonyasını tasdik eden, İslam Dünyası’nı yeniden parçalara ayıran ve ihtilafli hale getiren Yalta Antlaşması ile başlamış, Varşova Paktı’nın dağılması ile de son bulmuştur.⁹⁰

Yaklaşık 45 yıl süren bu dönemde ABD ve SSCB karşılıklı olarak birbirleri ile fevkalade sıcak ilişkiler içerisinde bulundular. Bilhassa nükleer silahların ortaya çıktığı “dehşet dengesi” sebebiyle her iki güç de silahlı olarak karşı karşıya gelmekten kaçındı. Küba bunalımı ya da Domuzlar Körfezi Krizi diye bilinen hadise belki de Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB’yi ilk kez ciddi bir biçimde karşı karşıya getirdi. Adı geçen bunalım 1962 yılı Ekim ayında Rusya’nın Küba’ya Amerikan mevzilerine yönelik füze rampaları yerleştirmesi ile başladı. Ve Kruşçev ile Kenedy arasında varılan anlaşma ile son bulmuştur (1962).

---

⁸⁹ P.HAM VAN (2005) , Europe’s New Defence Ambitions: Implications for NATO,the US and Russia, Erişim: 01.03.2007, <http://www.marshallcenter.org>,

⁹⁰ P.HAM VAN (2005) , Europe’s New Defence Ambitions: Implications for NATO,the US and Russia, Erişim: 01.03.2007, <http://www.marshallcenter.org>,

Küba bunalımını tatlıya bağlayan her iki başkan, görüşmelerinde; 'barış içerisinde, birlikte yaşamaya' da söz verdiler. Nitekim gerek 1962 öncesi ve gerekse 1962-1989 arası Amerika ve Rusya her ne kadar askeri güç olarak karşı karşıya gelmediyseler de, üçüncü dünya ülkeleri ve İslam dünyası sıcak savaştan kurtulamamıştır.

II. Dünya Savaşı, ABD ve SSCB'yi Avrupa'nın kaderine yöne verecek duruma getirmiş, diğer yandan geleneksel uluslararası düzenin çok önemli değişikliklere uğramasına yol açmıştır.⁹¹ Savaş öncesinde nispeten çok kutuplu olan uluslararası siyaset, iki süper gücün önderliğinde iki kutuplu bir nitelik kazanmış, taraflar arasında, bölgesel bazı savaşları saymazsak, herhangi bir çatışma yaşanmamasına rağmen, bir güç mücadelesi başlamıştır.

En genel ifadeyle, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, soğuk savaş dönemini biçimlendiren faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür.⁹²

-Politik ve askeri yapı değişmiş, dünya iki kutuplu bir görünüm kazanmıştır

-Güvenlik ve savunma kavramı içine, SSCB'nin politikaları nedeniyle "ideoloji" kavramı da girmiştir.

-Uluslararası politika küresel bir nitelik kazanmıştır.

-Nükleer güç en önemli faktör haline gelmiştir.

-Güvenlik kavramı farklılaşmış ve uzay boyutu da gündeme gelmiştir.

-Tarihin hiç bir döneminde olmadığı kadar ekonomik meseleler ağırlık kazanmış, öncelikle ekonomik kalkınma, siyasal kuvvet dengesi, barış ve güvenlik konularından daha fazla önem arz eder hale gelmiştir.

---

⁹¹ERDOĞDU, a.g.e.,s.52.

⁹²ERDOĞDU, a.g.e., s.70

Soğuk Savaş sürecinin en önemli özelliklerinden biri de diplomasinin öneminin anlaşılması olmuştur. Çünkü dünyayı nükleer bir felakete bile götürebilecek bir ortamda blok liderlerinin bir satranç oyunu gibi politikalar izlediklerini söyleyebiliriz. Özellikle Küba bunalımı, soğuk savaşın seyrini etkileyen bir olay olmuştur.⁹³

Soğuk Savaş dönemine ilişkin yeni diplomasi taktikleri ve sürecin kendine özgü siyasi ve askeri kuralları bir yana, bu dönem kendine özgü diplomasi araçlarını da beraberinde getirmiştir. ABD dış politikası bu dönemden itibaren kendisine bir öteki belirleyerek, karar alma süreçleri ve eylemlerini buna göre şekillendirmiştir.

2.2.1.ABD Dış Politikasında Ötekileştirme Süreci

Kimlik kavramı özellikle psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinde Kimlik hakkındaki tüm tartışılmışken, özellikle soğuk savaş dönemindeki politikalarında etkisiyle uluslar arası ilişkiler araştırmalarına da konu olmuştur. Kimlik konusu hakkında tüm tartışmalara rağmen üzerinde büyük oranda uzlaşa sağlanan temel noktalardan biri de “öteki” olmadan kimliğin kurulamayacağı vurgusudur.

“Öteki” ne ölçüde varsa ve belirginse, kimlik de o ölçüde belirginleşmektedir. “Ben” ancak öteki ile var olabilirim. Çünkü ben, o

---

⁹³ ERDOĞDU, a.g.e., s.70

olmamalıyım. Bu durum hem bireysel hem de devletlerin dış politikalarını etkileyen güdülerde de geçerlidir.⁹⁴

Kimliğin öteki ile olan ilişkisi oldukça ironik bir boyut taşımaktadır. Bireysel kimlikler kadar belki de ondan daha önemlisi devletsel kimliklerinde kendini tanımlayış biçimi sunmasıdır. Öteki kavramı, kimlik için öneminin yanında paradoksal bir durumu da ifade eder. “Her özdeşlik alanının öyle olmayana, öyle tasarlanmayana, yani öteki(ler)ine nazaran oluşturulmak zorunluluğu negatif bir inşayı yaratır. Yani, ne olunduğu değil, ne olunmadığı üzerine oturtulan, plansız, programsız, ancak ekonomik ve tarihsel olabilen, toplumsallığı her zaman yapay kalmaya, kurgulanmaya muhtaç olan sakat bir mimaridir.”⁹⁵

Ayrıca Kılıçbay’a göre, kendini tanımlamasını sağlayan “öteki” de bir başka ötekiye göre kendini kurgulamıştır. Böylece kimlikler bir tür kısır döngüyü içeren bir yapıya mahkum hale gelmiştir. Ayrıca, eğer her birey ya da grup kendini ötekine göre tasarlıyorsa, yani öteki olanın da kendi yarattığı bir ötekisi varsa acaba gerçek olan nedir?⁹⁶

Kimlik tartışmaları farklı boyutlarda sürerken, devletlerarası ilişkilere konu olması soğuk savaş döneminde ABD ve SSCB arasındaki ezeli rekabette kendini göstermiştir. ABD demokrasi, insan hakları, liberal ekonomi ve genel anlamda özgür dünya kavramlarını kendisine mal ederken, bunu SSCB karşıtlığı üzerinden sürdürmüştür.

---

⁹⁴ Ahmet TÜRKBAĞ, “Kimlik,Hukuk ve Adalet Sorunu”, **Doğu-Batı:Kimlikler**, Sayı 23, İstanbul, 2003, s.211

⁹⁵ Mehmet Ali KILIÇBAY “Kimlikler Okyanusu”, **Doğu- Batı: Kimlikler**, Sayı.23,Yıl.6, Doğu Batı Yayınları İstanbul, (2003 Şubat-Mart-Nisan), s.158

⁹⁶ KILIÇBAY, a.g.e., s.158

Aynı süreç gerek uluslararası toplantılarda gerekse diplomatik girişimlerde kendisini göstermiştir. İlginç olan ise, aynı ötekileştirme sürecinin birçok alanda sürmesidir. Sanat, spor, edebiyat, bilimsel araştırmalar, teknolojik icatlar ve benzeri birçok olguda bu rekabet, öteki unsuru üzerinden sürmüştür.⁹⁷

Hollywood sinemasının önemli aksiyon filmlerinden olan “Rocky” filmi örneğinde, Rocky karakteri Rus boksçu ile kıyasıya bir rekabete girişmektedir. Bu süreçte Rocky karakterinin aile yapısı, arkadaş çevresindeki dayanışma, çalışma azmi ve sportmenlik kavramları vurgulanırken, Rus boksçunun ve ekibinin saldırganlığı, farklı hile yollarını denemesi, boksçunun çevresindeki ekibin SSCB ajanlarından oluşması ve müsabakayı kazanması için Rus sporcuya baskı yapması⁹⁸ sadece film senaryosu olarak değerlendirilemez.

Bir tarafa tüm insancıl yönler vurgulanırken, diğer tarafın (Ruslar) olabilecek her türlü hırs ve olumsuz özelliklerle donatılması, bir anlamda ABD'nin sinema üzerinden komünist rejimi ötekileştirmesi söz konusudur. Özellikle Rocky filminin tüm dünyada izlendiği ve önemli gişe hasılatı elde ettiği düşünülürse, ABD'nin öteki olarak Hollywood sineması üzerinden ülkesinin⁹⁹ ve savunduğunu iddia ettiği değerlerin tanıtımını yapması, dış politika araçlarının sadece siyasi zeminde kalmadığının bir kanıtı niteliğindedir.

---

⁹⁷ KILIÇBAY, a.g.e., s.158

⁹⁸ David R. ROBB, **Hollywood Operasyonları**, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.

⁹⁹ Robb, a.g.e., s.

2.3. Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve ABD Dış Politikası

İki kutuplu sistemin sona ermesini başlatan olayların başında, şüphesiz Berlin Duvarı'nın yıkılması ile beraber demir perdenin ortadan kalkması gelmektedir. Avrupa'yı yeniden şekillendiren bu olay sonrası, SSCB'nin de yıkılışı ile beraber sisteme yirminin üzerinde yeni devletin de katılması ile yeni bir diplomatik süreç başlamıştır. Sadece Avrupa değil tüm dünya açısından önemi tartışılmaz olan, Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu ve Avrasya'da yaşanan gelişmeler, diplomaside yeni kavramların ortaya çıkmasına da yol açmıştır.

İki kutuplu dünya düzeninde, bir kutubun çöküşü ile beraber yeni bir dünya düzeninden söz edilmeye başlanmıştır. Bu kavram, ilk olarak ABD eski başkanı G. Bush tarafından Körfez savaşı sonrasında Washington'da düzenlenmiş olan bir basın toplantısında dile getirilmiştir. Gerçekte Bush'un bu kavramı kullanması bir yenilik değildir. Çünkü 20. yüzyılda her iki dünya savaşı sonrasında da ABD Başkanları muhtemel bir yeni dünya düzeni tanımlaması yapmışlardır.

Soğuk savaşın sona ermesiyle beraber, dünyanın nasıl şekilleneceğine dair tartışmalarda öne çıkan ilk görüş, dünyanın daha sorunsuz ve barışçı bir sürece girmesi olmuştur. Ancak, kısa sürede ortaya çıkan bölgesel ve etnik temelli çatışmalar, bu iyimserliğin ortadan kalkmasına yol açmıştır.

Günümüz uluslararası sistemini, siyasi-askeri, ekonomik ve teknolojik açılardan tek düzeyde ele almak mümkün değildir. Askeri ve siyasi açıdan ABD'nin üstünlüğünün tartışılmayacağı sistemde, ekonomik ve teknolojik parametreler açısından durum farklı olup, çok kutuplu bir yapı varlığını

sürdürmektedir. Özellikle AB ülkeleri, Japonya ve Çin, ekonomik olarak ABD karşısında sistemde diğer güçler olarak yerlerini almışlardır.¹⁰⁰

Yeni uluslararası sistemde, alt sistemlerin de hakim pozisyonda olduğu kabul edilmektedir. İki kutuplu sistemde, sistemin bütününe etkileyen ve belirleyen faktörler, sistemdeki alt sistemlerin en önemli girdilerini oluşturmaktadır. Alt sistemlerin sistemin bütününden otonom olma imkânları pek yoktur. Yeni uluslararası sistemde bu durum değişmiştir.

Alt sistemlere ilişkin olay ve olguların tahlilinde, eskiden olduğu gibi sorunları sadece ABD-SSCB gibi sistematik bir temel belirleyici ile açıklamak ve ona indirgemek mümkün değildir. Bu nedenle, bir bölgesel alt sistem olarak ele alabileceğimiz Ortadoğu'da meydana gelen olayları irdelerken; yöredeki etnik ve dinsel mozaik, kendisine özgü bir dinamiğe sahip mevcut güç yapısı gibi faktörler büyük önem kazanmıştır.¹⁰¹

SSCB'nin yıkılışı ve Doğu Blok'u ülkelerinin komünist yönelimi terk etmelerinin ardından, demokrasi ve liberal ekonominin zaferini ilan ettiğine dayalı görüşler önem kazanmıştır. Yeni dünya düzeninin nasıl şekilleneceğine dair dünyada dikkati çeken ve daha sonra her ikisini de kitaplaştırılan görüşler, Francis Fukuyama'nın 1989'da yayınladığı "Tarihin Sonu Mu?" ve Samuel P. Huntington'un 1993'te Foreign Affairs'de yayınlanan "Medeniyetler Çatışması" tezleridir. Her iki görüş de, dünya çapında destek gördüğü gibi, büyük eleştiriler de almıştır.¹⁰²

---

¹⁰⁰ KAZGAN, a.g.e., s.32-38

¹⁰¹ Hasret ÇOMAK, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Yapısındaki Gelişmeler", **Savunma ve Havacılık**, Cilt. 14, Sayı.81, Yıl.2000, s.91.

¹⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz.; Samuel P. HUNTINGTON, "Clash of Civilizations?", **Foreign Affairs**, Volume.72, No.3, Summer 1993

Tarihin sonu mu? tezine göre, Sovyetler Birliği'nin yıkılışıyla beraber liberal demokrasi zaferini ilan etmiş ve ideolojiler devri kapanmıştır. “Dünya tarihinde çok temel bir şey oldu” diye başlayan Fukuyama'ya göre, SSCB ve Doğu Avrupa'da görülen reform hareketleri ve tüketici kültürünün tüm dünyaya yayılması olguları, batının zaferini ilan etmiştir. Biten yalnızca soğuk savaş değil, bizzat tarihin kendisi de olmuştur.¹⁰³

Tarihin Sonu ve Son İnsan eserinde belirttiği gibi, Fukuyama'ya göre “İnsanlar mücadele için mücadele ederler. Başka bir deyişle, belirli bir can sıkıntısı yüzünden mücadeleye atılırlar, çünkü mücadelesiz bir dünyada yaşamayı gözlerinin önüne getiremezler. Dünyanın büyük bir bölümü barış ve refah içindeki liberal demokrasilerde yaşarsa, onlar da barışa, refaha ve demokrasiye karşı mücadele ederler.”¹⁰⁴

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, Fukuyama ideolojik olarak, batılı kapitalist sistemin alternatifsiz kaldığını savunurken, çatışmanın kökenlerini can sıkıntısı gibi çok basit bir nedene indirgemesinin yanı sıra, aslında tarihin de sona ermeyeceğini kabul etmiştir.

Yenidünya düzeninin nasıl olacağına dair dünyada büyük tepki uyandıran diğer bir görüş de, Huntington'un Medeniyetler Çatışması tezidir. Huntington'a göre, soğuk savaş sonrası dünyada çatışmaların asıl kaynağı ideolojik ve ekonomik değil, kültürel olacaktır. Ulus devletler dünyadaki olayların yine en güçlü aktörleri olmayı sürdürecekler, ancak küresel politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyete mensup grup ve milletler arasında meydana gelecek, medeniyet çatışması küresel politikaya hâkim

---

¹⁰³ Baskın ORAN (ed), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001,s.241.

¹⁰⁴ ARİBOĞAN, a.g.e., s. 222

olacaktır. Medeniyetler arasındaki fay kırıkları, geleceğin çatışma hatlarını teşkil edecektir.¹⁰⁵

Bunun yanı sıra, Huntington medeniyet kimliğinin gelecekte gittikçe artan bir şekilde önem kazanacağını ve dünyanın büyük ölçüde halen varlığını sürdüren yedi sekiz medeniyeti arasındaki etkileşimle şekilleneceğini savunmaktadır. Bunlar, Batı, İslam, Konfüçyüs, Slav, Ortodoks, Latin Amerika, Japon ve muhtemelen Afrika medeniyetleridir.¹⁰⁶

Bazı durumlarda küreselleşme güvenlik tehdidini azaltan, bazı durumlarda ise arttıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, 11 Eylül saldırıları terörün küreselleştiği şeklindeki yorumlar için iyi bir örnek oluşturmuştur. Bu nedenle küreselleşme ve güvenlik ilişkisi son dönemde ele alınan konulardan biri haline gelmiştir. Pek çok çalışma küreselleşmenin güvenlik gündemini daha karmaşık ve sorunlu hale getirdiğini iddia ederek, bu kavramın olumsuz sonuçlarını vurgulamıştır.

Ulus devlet sistemini, her devletin küreselleşme olgusundaki yerini, o devletin sahip olduğu refah düzeyi ve askeri gücü sınırlar. Bu bir başka önemli noktanın altını çizmeye de olanak verir: Küresel gelişmeler, post modern söylemlerin ifade ettiği gibi, modernitenin karşıtı değil, onun bir devamı niteliğindedir. Başka bir ifade ile, günümüzdeki küresel gelişmeler aslında modernitenin kendisini küresel düzlemde yaratmasıdır.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Samuel P. HUNTINGTON, "The Clash of Civilizations?", **Foreign Affairs**, Vol. 72, No.3, Summer 1993, s. 22.

¹⁰⁶ HUNTINGTON a.g.e., s.25

¹⁰⁷ Hatice Nur ERKIZAN, "Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri", **Doğu Batı**, Yıl.5, Sayı.18, 2002, s.61

2.3.1. 11 Eylül Saldırıları ve ABD Dış Politikasının Değişen Yüzü

11 Eylül 2001'de ABD'nin önemli sembollerinden olan İki Kuleler ve Pentagon'a yapılan saldırılar, yeni bir süreci başlattığı gibi, uluslararası diplomasiye yeni kavramların dâhil olması açısından da çok derin sonuçlar doğurmuştur. Öncelikli olarak, uluslararası ilişkilerde önceki dönemden kalan güvenlik endişeleri, yerini tamamen farklı bir sürece bırakarak, daha belirsiz, önceden öngörülemez bir uluslararası tehdit kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra dünyada tek hegemon gücün bile bu tarz büyük bir terör saldırısına maruz kalması, ABD'nin dünya çapında tek hegemon güç olarak varlığının sorgulanmasına yol açmıştır.¹⁰⁸

11 Eylül sonrası, uluslararası ilişkilerdeki aktör tanımlaması ciddi olarak sorgulanmaya başlanmıştır. Uluslararası sistemde aktör olabilmek için sistem içi ilişkilerde tamamlayıcı değil, belirleyici bir güç kapasitesine sahip olmak gerektiği kabul edildiği için, El-Kaide gibi küresel terör örgütleri de artık sistem içerisinde aktörler kabul edilmektedir. Bu nedenle, sınır algılamaları da coğrafi sınırların ötesine geçmiş ve, kendi sınırları içinde ulus devlet modelinin de güvenliği sorgulanır olmaya başlamıştır.¹⁰⁹

11 Eylül saldırılarının bir sonucu da, uluslararası ilişkilerde din faktörünün ilk kez bu kadar ön plana çıkarılması olmuştur. ABD'nin en üst noktasını temsil ettiği Vestfalya sistemi ve bu sistemin sekülerizm anlayışı, 11 Eylül ile beraber ciddi bir meydan okumaya maruz kalmıştır. Bu meydan okumanın yaygın uluslararası ilişkiler yaklaşımlarının öngörülerini dışında, devlet olmayan dini karakterli ulus ötesi bir oluşumdan gelmesi, uzunca bir

---

¹⁰⁸ Veli Fatih GÜVEN, "Uluslararası Terörizm ve Türkiye'ye Yansımaları", **Stratejik Analiz**, C.4, s. 51, Temmuz 2004, s. 59-60

¹⁰⁹ GÜVEN, a.g.e., s.59-60

süredir küllenen uluslararası sistem ve din ilişkisini yeniden gündeme getirmiştir.¹¹⁰

Vestfalya sisteminin getirdiği dini ve kiliseyi arka plana atan anlayış, tüm Avrupa çapında 30 yıl savaşları sonrasında hızla yayılmıştır. Ancak, uluslararası ilişkilerde dinin etkisini sınırlayan Vestfalya sistemine karşı, ilk olarak Medeniyetler Çatışması şeklinde kavramsallaştırılan yeni karşıtlıklar, özellikle 11 Eylül'ün getirdiği yeni anlayışla beraber artmıştır.¹¹¹

Vestfalya sistemine esaslı bir meydan okuma olarak "farklı" uluslararası sistem düşüncesi Vestfalya kurgusunun temel aktörleri olan devletlerin dine nasıl bir rol vereceğini belirlemek üzere müdahale etmeyi dikte etmekteydi. Müdahalenin güç dengeleri, süper güç rekabeti benzeri süreçlerin dışında ve öngörülen aygıtlardan tamamen farklı bir tarzda gerçekleştirilmesi uluslararası ilişkilerin hâkim paradigmalarının sorgulanmasını gündeme getirmiştir.¹¹² Bu nedenle, uluslararası sistem ilk kez bu kadar ciddi bir kökten dinci tehdit ile karşı karşıya kalmıştır.

11 Eylül saldırıları, dünya kamuoyunun yeniden "medeniyetler çatışması" tezine odaklanmasına yol açmıştır. Saldırıların hemen ardından Başkan Bush'un "Ya bizimlesiniz, ya da bize karşısınız" söylemi ve ardından teröre karşı savaşı "Haçlı Savaşları'na" benzetmesi, dünyanın farklı kesimlerinde tepkiyle karşılanmış, ancak ABD yönetimi bu saldırılardan intikam alacağını her fırsatta dile getirmiştir.

---

¹¹⁰ Bülent ARAS, "11 Eylül, Uluslararası Sistem ve Sekülerizm", **Radikal**, 14.09.2003

¹¹¹ Ö. Rengin GÜN, "11 Eylül Sonrasında Başat Tehditin Yeni Adı: Uluslararası Terörizm Olgusu", **Stratejik Analiz**, Cilt: 5, Sayı: 54, Nisan 2002, s.80-81

¹¹² Bülent ARAS, "11 Eylül, Uluslararası Sistem ve Sekülerizm", **Radikal**, 14.09.2003

Saldırıları ardından, Bush yönetiminin Haçlı Seferleri'ni model alan 'fetihçi' söylemi ve suçluların Müslüman Araplar olduğunun ilan edilmesi üzerine, İslam-Batı çatışması, medeniyetler çatışması, modern/medeni dünya ile köktendincilik arasındaki savaş, bizden olanlar/bize karşı olanlar gibi radikal söylemler üzerine kurulu yeni politika arayışlarına girilmiştir.¹¹³

Bu nedenle, özgürlükler ülkesi olarak bilinen ABD, çok sert tedbirler almaya başlamıştır. Bu durum özgürlük ve güvenlik ikilemini de doğurmuştur. Saldırıların bıraktığı travma, ABD'nin dış politikasında olduğu kadar, halkın başta müslümanlar olmak üzere yabancılara karşı yaklaşımında köklü değişikliklere neden olmuştur.¹¹⁴

Öncelikli olarak 11 Eylül sonrası en dikkat çekici gelişme, soğuk savaş sürecinde komünizm olarak lanse edilen tehdidin, bu saldırılarla beraber, büyük oranda "İslam tehdidi" ni de içeren terör tehdidine dönüştürülmesidir. Radikal İslam, Fundamentalist İslam ya da İslami terör olarak isimlendirilen kavramların çok sık telaffuz edilmesi de bunu doğrulamaktadır.¹¹⁵

İnceden inceye işleyen bu islam fobisi özellikle 90'lardan sonra hızla yayılmaya başlamıştır. Bu nedenle ABD Başkanı George Bush'un 11 Eylül'deki saldırıların ardından kullandığı "Haçlı Seferi" ifadesi, sadece basit bir dil sürçmesi olarak nitelendirilememektedir. Kısacası 11 Eylül saldırılarından sonra, Amerikan hükümeti için dünya, biz/dostlar ve onlar/düşmanlar şeklinde ikiye ayrılmıştır.¹¹⁶

---

¹¹³ GÜN, a.g.e., s.81

¹¹⁴ GÜN,a.g.e., s.81-82

¹¹⁵ GÜN, a.g.e., s.81, GÜVEN, a.g.e., s.60-61

¹¹⁶ GÜN, a.g.e., s.81, GÜVEN, a.g.e., s.61

Bush yönetimi 11 Eylül'den sonra ABD'nin dış politikasında radikal değişikliklere gitmiştir. ABD'nin Demokrat Partili eski Başkanı Bill Clinton'un sekiz yıllık iktidarı döneminde uygulanan barış ve uzlaşmanın yerini 'düşman saldırılara karşı saldırı' politikası almıştır.

Öncelikli dış politika yönelimini, askeri müdahaleden yana kullanan ABD yönetimi, Ortadoğu'da iki savaşa girmiş, bu noktada özellikle Irak'a müdahale seçeneğinin kullanılmasıyla, AB ülkelerinden Almanya ve Fransa'yı karşısına almıştır. ABD'nin, Afganistan ve Irak'tan sonra yeni hedefleri haline gelen ve nükleer çalışmaları dolayısıyla İran ve Suriye'yi hedef alacağı da son zamanlarda en fazla tartışılan konu olmuştur.

11 Eylül'ün önemli etkilerinden biri de, ABD'nin bu saldırıları, bir bakıma yitirmeye başladığı dünya egemenliği pozisyonunu yeniden güçlendirmek için kullanacağı bir çıkış noktası olarak görmüş olmasıdır. Bu nedenle, yeni dünya düzeninde, küresel varlık nedenini meşrulaştırma konusunda 11 Eylül, ABD'ye fazlasıyla yardım sağlamıştır.

Soğuk savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı, yeşil kuşak olarak ifade edilen İslam'ı, en önemli müttefiklerinden biri kabul eden ABD dış politikası, Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ile İslam coğrafyasına karşı ciddi bir ikileme yüz yüze kalmıştır.

Ardından İslam ve terör bir arada kullanılan iki kavram olarak, uluslararası ilişkilerdeki yerini almıştır. Bu bağlamda, uluslararası kurumlar ve medya, önemli söylemlerle İslam'ın tehdit oluşturduğu şeklinde kampanyaya başvurmuştur. Bu nedenle, 11 Eylül sonrası, entelektüel temelleri 90'ların başında atılan islamcı terörizm, hedef düşman olarak lanse edilmiştir.

Soğuk savaş sonrası dönemin analizinin yapıldığı bu bölümde görülmektedir ki, küreselleşme dünyanın ekonomik, siyasi ve küresel içeriğini belirlemektedir. Bu sürecin lideri ise ABD'dir. ABD dünyanın tek kutuplu siyasal sisteminde küreselleşmenin koşullarının bizzat kendi amaçları doğrultusunda belirleyeni durumundadır.

Birinci bölümde de değinildiği üzere, küreselleşmenin en belirgin yanı teknolojiye yaşanan gelişmelerdir. İnternet teknolojileri, medya, cep telefonları ve benzeri unsurlar küreselleşmeye hız kazandırmaktadır. Bu bağlamda da ABD küreselleşmedeki etkinliğini ve gücünü bizzat teknolojinin sağladığı olanaklar ile perçinlemektedir. İnternet ve benzeri iletişim olanakları sayesinde Soğuk Savaş dönemi ile başlatılabilecek tanıtım olgusu, gelişen teknoloji olanakları sayesinde sistematik olarak kullanılmaya başlanmıştır.

2.4.ABD'nin Dünya Siyasetine Kültürel Etkisi ve Dış Politika

Günümüz ekonomik sisteminin merkezinde belirli ülkeler bulunmaktadır. Hem askeri hem teknolojik-ekonomik gücü hem de dünya kurumlarındaki etkinliği en üst düzeyde olan ABD, güçlü ve zengin ülkeler arasında birinci sırada yer almaktadır. ABD'yi, Japonya, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkeler izlemektedir. ¹¹⁷

Bugün ABD'nin dünya gücünü bazı örneklerle netleştirecek olursak, özellikle soğuk savaşın bitimiyle birlikte İngilizce gerçekten bir dünya dili olmuştur. Teknoloji devriminin getirdiği haberleşme-iletişim olanakları, ABD kaynaklarının hala çok uluslu şirketler arasında birincil yeri koruyor olması,

---

¹¹⁷ KAZGAN, a.g.e., s.32

dünya sinema ve TV filmleri sanayilerinde ABD kaynaklı şirketlerin nerdeyse tekel kurması ve dünya yayınlarının yüzde yetmişinin internet dilinin İngilizce olması eklendiğinde, ABD'nin dünya kültürünün şekillendirmedeki yoğun etkisi olarak ortaya çıkmaktadır.¹¹⁸

Eğitim sistemi ve ders kitaplarından yaşama ve davranış biçimine, beslenmeden, müzik ve dansın giyim ve kuşama kadar yayılan alanlarda ABD'ye özgü kalıplar, günümüzde bütün ulusal kültür kalıplarını zorlamaktadır. Ve değişimi kendi amaçlarına uygun olarak şekillendirmektedir. Aslında, durum için herhangi bir zorlamanın olduğu söylenemez; sadece insan psikolojisinin “en güçlüye benzeme”, ondan ayrılamama eğilimi rol oynamaktadır.¹¹⁹

Ayrıca ABD'nin kitle kültürünü yaratmadaki üstünlüğü çok açıktır. Bir anlamda tüm toplumları aynı potada eritebilme yeteneğine sahiptir. Her yerde gençlerin artan bir şekilde blue jean giymesi, hamburger yemesi, coca cola içerken pop müziği dinleyerek, pembe dizi seyretmesi nasıl açıklanabilir? Elbette ki bunda reklamların, medya araçlarının beyin yıkama etkilerinin, ABD kaynakları çok uluslu şirketlerin yaygınlığının payı büyüktür.¹²⁰

Eşitler arasında kültürünü yayma ve sahip olduğu iletişim kanalları yoluyla dünyaya egemen olmadaki birinciliği yanında, ABD'nin tartışmasız üstünlüğü olan bir diğer alan da askeri konulardır. Ayrıca, ABD, dünyayı bir değişimi uyaran gelişmeleri yaratma dinamiğine sahip olduğu için etkilemektedir.¹²¹

---

¹¹⁸ KAZGAN, a.g.e., s.32

¹¹⁹ KAZGAN, a.g.e., s.32

¹²⁰ KAZGAN, .a.g.e., s.32

¹²¹ KAZGAN, .a.g.e., s.32

ABD, yeni buluşları bilimsel düzeyde yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda bunları sanayiye uygulayıp satılabilir mallar, hizmetler durumuna düşürerek pazarlamaktadır. Zamanı gelince ise, teknolojisini de dünyaya satmaktadır. Teknolojinin değişmesi üretim ve tüketim hatta yaşama ve çalışma biçimini sürekli değiştirmektedir. İletişim hızlandıkça, yenilikler dünyaya giderek daha hızla yayılmaktadır.

ABD ve merkezdeki ülkeler sadece üretim değil aynı zamanda pazarlama kanallarında etken şirketlerinin, finans kurumlarının, iletişim araçlarının güçlü ve yaygın oluşu sayesinde pazarları ele geçirebilmektedir. Hem üretim aşamasını tamamlayarak hem de iletişim kanallarının etkinliğinden yararlanarak, diğer ülkelerin satın alma gücünün sınırları çerçevesinde, önce tüketim kalıplarını küreselleştirmektedir.¹²²

Gelişmekte olan ülkeler özellikle kültür alanında giderek merkezdeki güçlü ülkelerin sermayesi ve teknolojisinin etki alanına artan ölçüde girmeye başlamıştır. ABD’de geliştirilen haberleşme teknolojisinin hakimiyeti söz konusudur. “haber alma otoyolları” (information super highways) diye tanımlanan bu yenilik bilişim, televizyon, internet ve telefon şebekeleri arasındaki bütünleşmeye dayanmaktadır.

Sistem dolayısıyla bilgisayar ağlarıyla bağlanmış kurumları (bankalar, borsalar, üniversiteler gibi) televizyon ve telefon sistemleriyle birleştirerek tam bir haber alma ağı yaratarak ekonomik ve siyasi etkisini sürdürdüğü gibi, kültürel olarak da ilgili süreci desteklemektedir.¹²³

---

¹²² KAZGAN, .a.g.e., s.43

¹²³ KAZGAN, .a.g.e., s.44

Gelişen teknoloji ve yeni ekonominin güçlü teknolojisi alt yapısı itibariyle kültür ticareti de yoğunlaşmaktadır. ABD'nin kültür egemenliğine direnme özellikle Batı Avrupa ülkeleri ve Japonya gibi ülkeleri belli önlemler almaya zorlamaktadır. ABD kökenli pembe diziler, Hollywood filmlerinin egemenliğinden kurtulma savaşı vermektedirler. Örneğin Fransa'da Fransızca ve Fransız kültür unsurlarını koruma yolunda önemli bir çaba vardır. Bu sadece hükümetin çabaları değil aynı zamanda halkın da desteğini almaktadır.¹²⁴

Fransız hükümeti, Fransız kültür ürünlerine en az yüzde kırk pay verilmesi kararı aldığı anda halk bu kararı desteklemiştir. Nitekim, Aralık 1993'te sonuçlandırılan GATT Uruguay Round görüşmelerinde bu alanda en çetin tartışmalar ABD ile Fransa arasında geçmiştir. ABD, TV filmleri gibi kültür ürünleri ticaretinin serbest olmasını talep etmiştir.¹²⁵

Fakat gelişmekte olan, yatırımsızlıktan kıvranan, özelleştirme baskısı altında günlük yaşamını kurtarmak için dünya devlerine altyapı kurumlarını ve topraklarını satan ülkelerde; bu endişenin önceliği olamamaktadır. Ve bu bağlamda, özellikle gelişmekte olan ülkelerin buna direnme şansları da bulunmamaktadır.¹²⁶

Özetlenecek olursa; Hollywood sinemasının dünyada egemen olması ve diğer ülkeleri etkilemesi sadece pazarlama gibi kavramlarla açıklanacak bir süreç değildir. Bir ülkenin sinemasıyla dünyaya kültürel olarak etkide bulunabilmesi için teknolojik, ekonomik, siyasi ve askeri anlamda üstünlüğe sahip olması gerekmektedir.

---

¹²⁴ KAZGAN, .a.g.e., s.44

¹²⁵ KAZGAN, .a.g.e., s.45

¹²⁶ KAZGAN, .a.g.e., s.45

2.4.1. ABD İçin Dış Politika Aracı Olarak Sinema

Sinema Amerikan siyasi ve ekonomik tarihinde önemli bir rol oynamaktadır. ABD toplumunda sinemaya verilen önem, kullanılan yenilikçi teknolojiler ve benzeri tüm unsurlar Amerikan sinemasını bir endüstri haline dönüştürmüştür. Ve bu süreçte, ABD sineması yani bilinen adıyla Hollywood, ABD'yi dünya kamuoyuyla buluşturmuş, mesajlarını iletmış ve hatta bir anlamda yaşam tarzını ihraç etmiş yani bir tür halkla ilişkiler departmanı haline dönüşmüştür.

ABD sinema endüstrisinin gelişimi ve güçlenmesi zaman içinde iç pazardan çıkarak dünya çapında pazarlama faaliyetlerine girişen bir aşamaya gelmiştir. Aksiyon filmleri, romantik komediler, korku sineması örnekleri ve benzeri tüm unsurlarla birlikte Hollywood bugün ABD ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğu kadar ABD yaşam tarzını ve siyasi amaçlarını tüm dünyaya senaryolar aracılığı ile ulaştıran bir nitelik taşımaktadır.

Önceki bölümlerde de değinildiği üzere devletlerarası ilişkiler, diplomasi ve benzeri bir çok unsur günümüzdeki iletişim teknolojileri aracılığı ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Geçmişte "kapalı kapılar ardında" sözü günümüz dünyasında önemini ve gizemini yitirmiştir. Savaşlar ve terörist saldırılarda insanların ölmesi, bir devlet başkanının idam görüntüleri canlı olarak medyadan izlenebilmektedir. Böyle durumlarda da devletler iletişim olanaklarını dış politika süreçlerine dahil etmektedir.

Alınan kararlar ve yapılan uygulamaların dünya kamuoyuna medya, sinema, müzik ve benzeri iletişim olanaklarıyla, hızlı bir şekilde iletildiği günümüzde, tanıtım kavramı da önem kazanmıştır. Artık devletler, tanıtım

süreçlerini tıpkı işletmelerin yaptığı halkla ilişkiler (PR) çalışmaları gibi dış politika süreçlerinin gündeminde almaktadırlar.

Özellikle bu süreç içinde ABD sineması incelenmeye değer bir araştırma alanını oluşturmaktadır. ABD soğuk savaş döneminde ve sonrasında, hem rakip ülkelere yönelik kampanya şeklinde hem de kendi eylemlerine meşruiyet zemini kazandırma amaçlı olarak sinemayı da bir araç olarak kullanmaktadır.

Hollywood sinemasının ana konuları ve dünyayı etkileme biçimi incelendiğinde, artık bir dış politika aracı olduğu saptamasında bulunulabilir.

ABD yönetimi bu amaçla, hem ekonomik hem yasal hem de pazarlama yöntemleri açısından Hollywood sinemasını desteklemektedir. Hollywood sineması ABD politikalarını dünyaya tanıtmak ve imajını güçlendirmek için bir araç niteliğindedir. Hollywood'un; bağımsız sinema çevreleri dışında, özellikle büyük şirketlerin yapımcıları yani yönetimleri ile ABD yönetiminin kurumları arasında yakın bir ilişki vardır.¹²⁷

Günümüzde bir çok senaryoda yer alan replikler, oyuncu seçimleri, kullanılan sahneler, yaratılan düşmanlar gibi filmleri yaratan bir çok unsurun ABD ve Hollywood yönetimlerinin karşılıklı ilişkisi ile şekillendiği yönünde farklı saptamalar vardır.

Bir ABD temsilcisinin haberlerde yaptığı açıklama ya da basın toplantısının kendi ülkesi de dahil olmak üzere izlenmeme riskini taşımasına

---

¹²⁷ ROBB, a.g.e., s.23-25

rağmen, sinema aracılığı ile milyonlarla buluşularak, insanların bilinçaltına önemli mesajlar iletilerek lehte bir kamuoyu yaratılmaya çalışılmaktadır.

Özellikle ABD'nin muhalif olduğu ülkeleri konu alan filmlerde (Soğuk savaş döneminde SSCB, günümüzde İran, Kuzey Kore, Irak gibi) işlenen konular ve karşı tarafa yüklenen olumsuz imgeler hem dünya kamuoyuna hem de bu tarz politikalarla etkisizleştirilmek istenen rakip ülkenin halkına yönelik önemli mesajları içermektedir.

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kitlelerin apolitik bir düzlemde şekillenmesi, piyasa ekonomisinin tek gerçek kabul edilmesi ve piyasa toplumuna yapılan vurgularla, ABD sineması her zamankinden daha da önemli görevler yüklenmiştir. Bu çerçevede, üçüncü bölümde Hollywood sinemasının tarihsel gelişimini ve ABD politikaları için nasıl bir tanıtım aracı olduğunu tartışmak gerekmektedir.

III. BÖLÜM

ABD DIŞ POLİTİKASI VE HOLLYWOOD

3.1. ABD İçin Tanıtım Unsuru Olan Hollywood Sinemasının Tarihi

28 Aralık 1895'te Paris Grand Caf de Lumi re KardeŐler'in yaptığı film gösterimi, sinemanın doğuşu olarak kabul edilmiştir. İlk yıllarında panayırlarda eğlencelik olarak gösterilen ve bu özelliği üzerinden ticarileŐtirilen sinema, hızlı teknik ve kuramsal ilerlemenin açtığı yolda bir eğlence sektörü olmaktan sıyrılarak görsel sanatlar arasındaki sarsılmaz yerine oturmuŐtur. YaŐamın her alanına ilişkin olan siyasetin sinemayla buluŐması da bu döneme rastlar: Sinema ile siyaset ilişkisi, ilk uzun metrajlı film olarak kabul edilen Griffith'in Bir Ulusun Doğuşu (1914) adlı filminden bu yana var olmuştur.¹²⁸

Dolaylı ya da dolaysız olarak ideolojiyle bağı kurulabilecek diğer sanatlardan öte, sinemanın siyasetle ilişkisi "gerçek"nin izini taŐıması, malzemesinin "gerçek hayat"ın içinden gelmesi dolayısıyla daha etkileyici, daha yönlendirici olduğu ve bir "maddi g "e daha fazla yaklaŐtıėı söylenbilir. Lenin, "Bizim için sinema, bütün sanatların içinde, en önemli olanıdır" derken bu maddi güce işaret etmektedir.¹²⁹

YaŐamın içinden seçilen Őeyleri sunan yönetmenin bu malzemeyi "siyasallaŐtırmak" gibi bir çabası olması gerekmez. Seçimin olduğu her yerde

---

¹²⁸ "Sinemanın Doğuşu", [www. Kinodeliafisek.com.tr/sinema/html](http://www.Kinodeliafisek.com.tr/sinema/html)

¹²⁹ "Sinemanın Doğuşu", [www. Kinodeliafisek.com.tr/sinema/html](http://www.Kinodeliafisek.com.tr/sinema/html)

anlam zaten vardır ve bir anlamlandırma süreci olan sinemanın seçtiği şeyler -bilinçli ya da bilinçsiz- ideolojik duruşunu da ortaya koyar.

3.1.1.İki Dünya Savaşı Arasında ABD Sinemasının Avrupa ile Rekabeti

Bütün uzmanlar, 1918'den sonra Amerikan sinemasının dünyaya egemen olmaya başladığında görüş birliği içerisindedir. Tarihlerindeki benzerlik, bu olgunun içinde yalnızca belli bir uygulama değil aynı zamanda planlı bir aşamalar zincir olduğunu da yansıtmaktadır. Bu dönem dört öğeyle karakterize edilir:¹³⁰

3.1.1.1."Brain Drain"ın Uygulanması

"Amerikalı yöneticiler, tehlikeli hale gelmiş Avrupa sinema endüstrisini tam anlamıyla yok etmek amacıyla 1923'e doğru yoğun bir rekabete girişmişlerdir. Bu aslında Alman, Fransız ve İsveç sinemasını etkiliyordu." Fransa'dan Amerikan sinemasına yoğun bir sanatçı göçü özellikle aktörler başta olmak üzere, bu dönemde yaşanmıştır. Bu exodus'tan Alman ve Avusturya sinemaları daha çok etkilendiler. Diğer ülkeler de öyle: Macaristan'dan (Michael Curtiz adını almış olan Michael Kertesz, Alexander Korda ve Paul Fejos), İsveç'ten (Bir süre Seastrom olacak olan Victor Sjostrom, Mauritz Stiller ve Greta Garbo) ve Danimarka'dan (Benjamin Christensen) bir çok aktör ve aktris geldi. Aynı dili kullandıklarından dolayı İngiltere daha önde olmuştur.

---

¹³⁰ "ABD Film Endüstrisi", www.sinemadusun.com/sinyaz/htm

3.1.1.2. 1925'te MPAA'nın Kurulması

"Motion Pictur Association of America" (Amerikan Sinemasının Kuruluşu), sinema şirketlerinin faaliyetlerini düzenler ve hatta aralarında anlaşmalarını sağlar. Bu kuruluşun ortaya çıkışıyla Amerikan sinemasının dış pazarlar üstünde nüfuz kullanması aynı zamana denk düşer.

3.1.1.3. Dış Pazarlara Yönelim

1925'te Amerikan yapımı filmler, gösterim süresinin İngiltere'de %95'inde, Fransa'da % 70'inde ve İtalya'da % 68'inde yer almaya başlamıştır. İngiliz ve Fransız sömürgeleri de bundan geniş ölçüde paylarını almışlardır.

3.1.1.4. Sesli Sinemanın Ortaya Çıkışı

Bu temel yenilik, çok önemli sermayelerin yeniden düzenlenmesi zorunluluğunu getirmiştir. Savaştan çok kan kaybetmiş olarak çıkan Avrupa, bunları Amerika ile aynı ölçüye getirecek güçte değildi. 1928-1930 yıllarında sesli sinemanın yayılması Amerikan sinema endüstrisine yaramıştır. Cahiers du Cinéma'nın 241'inci sayısında Jean-Louis Comolli şöyle yazmıştır: İsveç, İtalya, Fransa, Almanya gibi ülkelerin en önemli pek çok sinemacısının, sessiz sinemanın son yıllarından itibaren Hollywood tarafından kapılmalarıyla değil sesli sinema ile, öyle görülüyor ki her ülkenin spesifik çizgileri, kendini Hollywood'un ticari ve formal normlarına göre ayarlayan filmlerin üslubuyla da ulusal dillerle taşındılar.

Bu gözlem, 1936 yıllarının "şairane gerçekçiliği", 1945-1950'li yılların "İtalyan yeni gerçekçiliği" ve 1960'tan sonra ortaya çıkan genç ve yeni tüm sinemalarda, ekranlarda "Made in USA" filmlerinin her yerde hazır olmasında, bu kültürel etkinin nedenini aramak gerekmektedir. Böylece, ekonomik olarak güçlenmenin kültürel güç ve etkilerden soyutlanamayacağı tezi ortaya konulmaktadır.

3.1.2.İkinci Dünya Savaşından Sonra ABD Sineması ve Dünya

Amerikan sinemasının (komünist dünya dışında) egemenliğini tüm dünyaya yayışı özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraya rastlamaktadır.

Thomas H. Guback "The International Film Industry" adlı kitabında şöyle yazmaktadır: "İkinci dünya savaşından sonra Hollywood'da savaş nedeniyle gösterilemeyen binlerce film vardı. 1946 yılı başlarında Avrupa'ya çok sayıda film gönderildi. 1946 ve 1949 arasında 2600'den fazla Amerikan filmi İtalya'ya gönderildi. Aynı dönemde Hollanda gibi küçük bir pazar bile 1300'den daha fazlasını kabul etti, 1949 ve 1950'de 800'e yakın Amerikan filmi gösterdi." ¹³¹

Blum-Byrnes adıyla anılan antlaşma, 28 Mayıs 1946'da imzalandığında, ayrıcalık istenen kilit sanayi kolları listesinde sinema endüstrisi de bulunuyordu." (Murat Bayramoğlu, "Marshall Planından Bahar Devrimine Hollywood Sinema Endüstrisi", Evrensel Kültür, Eylül 1999) Bu müdahale tavrı, Fransa'yla sınırlı kalmadı. İtalya, İngiltere ve Almanya da

---

¹³¹ "ABD Film Endüstrisi", www.sinemadusun.com/sinyaz/htm

pastadan payını alacaktı. Bir süre Hollywood sinemasına karşı dayanan ulusal sinemalar, bir süre sonra etkinliklerini yitirerek Hollywood'a yenik düştüler.¹³²

Almanya bile (en azından batılı müttefikler tarafından kontrol edilen bölgesinde) geniş ölçüde donatıldı. Batı Avrupa'nın komünizme kaymasından korkuluyordu. Marshall Planı çerçevesinde düşünceleri şartlandırmak, onlara Amerikan yaşam tarzının değerlerini övmek söz konusuydu (American way of life). Bazı sinema dergileri tarafından "politique des auteurs"ün (aslında hepsi de Amerikalı) icadının bu genelleştirilmiş itaatın kültürel bir yansımasını oluşturduğu düşünülebilir.¹³³

3.1.2.1.1946'da M.P.E.A.A.'nın Kuruluşu¹³⁴

Hemen hemen tüm Amerikan dağıtım şirketlerini bünyesinde barındıran bu çok özel "sendika" üç ilginç özellik arz ediyor: Hepsi de Başkan'ın yakın çalışma arkadaşları olan yöneticiler aracılığıyla Beyaz Saray'a doğrudan bağımlıdır. Dışarıdaki tröstlerin ekonomik faaliyetlerinin, savaştan sonra Amerikan hükümeti tarafından, sinema alanında girişilmiş, gerçekten başarısız, "kartelleri kaldırma" (décartellisation)'un rahatsızlıklarından kurtulmalarını sağlayan 1890 tarihli "Sherman Anti-Trust Act"taki bir muafiyetten yararlanıyor M.P.E.A.A. Yine de yabancı hükümetlerle doğrudan anlaşma yapmaya yetkili, ABD'nin tek ekonomi sektörüdür.

---

¹³² "ABD Film Endüstrisi", www.sinemadusun.com/sinyaz/htm

¹³³ "ABD Film Endüstrisi", www.sinemadusun.com/sinyaz/htm

¹³⁴ "ABD Film Endüstrisi", www.sinemadusun.com/sinyaz/htm

Kelimenin tam anlamıyla, bu örgüt, M.P.E.A.A.'nın "Dışişleri Bakanlığı" ya da "Küçük Dışişleri Bakanlığı" (Département d'Etat) adıyla anılmaktadır. M.P.E.A.A. Hollywood için "mutlak silah" oluşturmuştur. Bu saygın kurum, günümüzde dış pazarların hasılatının % 50'sini karşıladıkça, ABD de bu süreçten önemli yararlar sağlamaktadır. Dış hasılatın yarısını üreten ise dört Batı Avrupa ülkesidir (İngiltere, İtalya, Almanya ve Fransa).

Daha önce de değinildiği üzere, II. Dünya Savaşı'ndan ekonomisini güçlendirerek çıkan tek ülke olan ABD, "dünya liderliği" ve sosyalizmin çökertilmesi yolunda, sinemaya (Hollywood'a) önemli görevleri bu dönemde vermişti.

Batı Avrupa'nın ekonomik anlamda güçlendirilmesini ve "Amerikan yaşam tarzı"ni benimsemesini hedefleyen Marshall Planı, buna iyi bir örnektir: "Fransa'nın Nazi işgali altında olduğu yıllarda iktidardaki Vichy Hükümeti, Hollywood yapımı filmlerin ülkeye girmesini yasaklamıştı.

Alman işgalinin sona ermesinden hemen sonra, ABD ordusunun psikolojik savaş bölümü, yeni gösterime girmiş dört yüzden fazla Amerikan filmini, Fransa'da dağıtılması için Amerikan dağıtım şirketlerine teslim etti. ABD, Marshall Planı çerçevesinde savaş boçlarının silinmesi ve 650 milyon dolarlık maddi yardım hak etmesi için Fransız Hükümeti'ne dayattığı koşulların başında, kilit sanayi kollarında kendisine ayrıcalık tanınması gelmişti.¹³⁵

---

¹³⁵ "ABD Film Endüstrisi", www.sinemadusun.com/sinyaz/htm

3.2.Dış Politikada Tanıtım Aracı Olarak Hollywood

Tanıtım kavramı günümüz endüstriyel ve bilgi toplumlarının vazgeçilmez bir unsuru durumundadır. Şirketler, bireyler çeşitli yapılanmalar farklı amaçlarla tanıtım unsurlarından görsel, işitsel ve yazılı olarak faydalanmaktadırlar. Küresel bir sistemin gereği olarak da, dış politikada da devletler tanıtım yöntemini belirlerler.

Tanıtım yalnızca siyasi amaçlı olmayabilir. Örneğin ülkeler turizm gelirlerini arttırabilmek, kültürlerini farklı ülkelere anlatabilmek, uluslararası kamuoyunda bilinmek ve prestij sağlama gibi nedenlerle de tanıtımdan faydalanmaktadır.¹³⁶

Dünya çapında bilinen bir organizasyona ev sahipliği yapmak (olimpiyatlar gibi), uluslararası arenada önemli bir ödül almak(Nobel gibi) ülkeler için önemli tanıtım araçlarıdır. Tanıtım olgusu ifade edildiği gibi çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir. Konumuzla ilişkili olarak sinema, ülkelerin kendi değerlerini anlatabilmek için önemli bir araçtır. Günümüzde bunu en iyi başaran ülke ise hiç şüphesiz ABD'dir.

Elbette ki bu başarısı tesadüfi olmayıp uzun yılları kapsayan, planlı bir gelişim sürecini ifade etmektedir. Aynı zamanda sinema endüstrisinin ulaştığı ekonomik ve kurumsal güç göz ardı edilemeyecek boyuttadır.

Önceki bölümlerde de değinildiği gibi, ABD'nin bugün için gücünü pekiştiren en önemli avantajlarından biri bilgidir. Bilgiyi bir çok teknolojinin yaratılmasında kullanmakta ve bunu da dünyaya pazarlamaktadır.

---

¹³⁶ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5318

Ekonomik ve siyasi güç ise, uluslararası sistemde tehlikeli ve riskli bir konudur. Çünkü sistemdeki diğer aktörlerin ve özellikle yakın rakiplerin gözü sürekli olarak güçlü olanın üzerindedir. Bu durumda mevcut gücün geliştirilmesi yanında korunması da önem taşımaktadır. Amerika bugün için mevcut gücü meşru zeminde geliştirmek ve rakiplerini yıpratıcı girişimlerine karşı koyabilmek için kültürel öğeleri de kullanmaktadır. Böylece ekonomik, siyasi ve teknolojik girişimleri için meşru bir zemin hazırlamaktadır.¹³⁷

Öncelikle Amerika'nın kuruluşundan ve özellikle ikinci dünya savaşından itibaren vurguladığı evrensel değerler üzerinden söz konusu süreç işlemektedir. Demokrasi, insan hakları, özgürlükler, liberal piyasa ekonomisi, bireycilik gibi unsurlar Amerika'nın kuruluşundan itibaren ileri sürdüğü ve kendi toplumsal, siyasi ve ekonomik sistemiyle içselleştirdiği unsurlardır.¹³⁸

ABD günümüzde mevcut konumunu güçlendirmek amacıyla kullandığı yöntemleri bu unsurlar ile bezemektedir. Dış politikada tanıtım olgusu, düşünüldüğünde, ABD'nin tanıtım yöntemini kullanırken de kullandığı temel öğelerin başında evrensel değerleri kendi bünyesinde taşıdığı iddiası gelmektedir.

Aynı vurgular; özellikle soğuk savaş döneminde SSCB karşıtlığını ve liberal dünyanın sosyalist bloğa göre bünyesinde hangi unsurları barındırdığı mesajlarını içermekteydi. Soğuk savaş sonrası dönemde ise özellikle

---

¹³⁷ ROBB, a.g.e., s.56-78

¹³⁸ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5318

yükselen radikal İslam ve bunun yarattığı uluslararası terörizme karşı kullanılan bir argüman olmuştur.¹³⁹

Özellikle küreselleşme ile birlikte sınırların ortadan kalkması, kültürlerin birbirini tanınması ve kültürler arası diyalog gibi mesajları barındıran “global köy” söylemi esasen Amerikan yaşam tarzının dünyadaki hakimiyeti ile sonuçlanmıştır.

Sınırların öneminin kalmadığı söylemi vurgulansa da diğer devletlerin kültürel etkileşimi bugün için yetersiz düzeydedir. Ancak Amerikan pop şarkıcıları, giyim tarzı, yemek yeme alışkanlıkları, dekorasyon ve benzeri tüm unsurlar dünya ülkelerinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde hemen kabul görmüş ve taklitçilik düzleminde küçük Amerikalar oluşmuştur.

Bu değerlendirmeler ışığında ifade edilebilir ki, ABD bu kültür ihracını en etkili yol olarak Hollywood sinemaları aracılığı ile yapmaktadır. Özellikle “Aksiyon sineması” aracılığı ile gençler yeni idollerle tanışmakta ve mesajlar diğer ülkelerdeki genç kuşaklar tarafından kabul edilmektedir.¹⁴⁰

Ve Amerika doğrudan ve dolaylı olarak yaptığı kültür ihracı veya genel anlamda tanıtım sürecini bir filmin Amerika standartlarındaki ortalama bütçesi ile yapmaktadır. Bunun karşılığında aldıkları ya da sürecin kısa ve uzun vadedeki geri dönüşleri, Amerikan halkla ilişkilerinin sinema üzerinden faaliyetinin başarısını göstermektedir.¹⁴¹

---

¹³⁹ ROBB, a.g.e., s.56-78

¹⁴⁰ ROBB, a.g.e., s.56-78

¹⁴¹ ROBB, a.g.e., s.56-78

Sinema aracılığı ile ABD'nin kazandıkları, sadece ülke kültürünün ve amaçlarının dünya toplumları ile paylaşımı değildir. Filmlerden sağlanan gişe hasılatı da tek başına ABD'nin toplam kazancını yansıtmamaktadır.

Örneğin, bir filmde bir aktörün giydiği pantolon, bir aktristin yaptığı saç modeli, kullanılan bir araba, içilen bir içecek ve benzeri tüm unsurlar Amerikan ekonomisinin unsurlarının mesajlarıyla dolu olup, dünya pazarlarındaki satışlarını arttırmaya yönelik politiklardır. Bu filmlerde kullanılan objeler ve hatta cümleler özellikle gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemi sorunları içinde yetersiz eğitim alan gençleri arasında sorgulanmadan kabul edilmektedir.¹⁴²

Amerikan yaşam tarzının ülkelerdeki kabul görüşü, Amerikan mal ve hizmetlerine talebi arttırmakta ve aynı zamanda ekonomi olarak avantaj sağlanmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler kadar önemli olan bir unsur da, ülke imajıdır. Filmler aracılığı ile ülke imajı dünyanın diğer toplumları üzerinde de etkili olmaktadır.

Bu noktaya kadar olan değerlendirmeler ışığında, tanıtım kavramının çok boyutlu bir niteliğinin olduğu gözlenebilir. ABD sinema sektörünün karı ve dünya sinemalarına üstünlüğünün yanında, sürecin görünmeyen yanı olan ekonomik, siyasi ve kültürel faktörler de vardır. Tüm bunları ABD dış politikası bağlamında düşünmek mümkündür.

Çalışmanın genelinde de vurgulandığı üzere, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren, dış politika sadece ekonomik, siyasi ve askeri amaçları

---

¹⁴² KAZGAN, a.g.e., s.35-42

kapsamamakta, aynı zamanda kültürel ve iletişimsel unsurları da içinde barındırmaktadır.

Sinema faktörünün, ABD'ye sağladığı katkıları dış politika bağlamında değerlendirmek için bazı somut örnekler üzerinden gidilmesinde fayda vardır. Birçok konu başlığında dünya kamuoyuna dünyanın süper gücü olarak ABD'nin verdiği mesajlardan söz edildiği düşünülürse, bu mesajları bir takım başlıklar halinde değerlendirmekte fayda vardır.

3.3.ABD Dış Politikasının Dönüm Noktaları ve Hollywood

Bugün Amerika, tüm dünyaya kendi ideolojisini Hollywood filmleriyle aktarmaktadır. Hollywood filmleri, Amerika halkının yaşam tarzının diğer uluslarinkinden üstünlüğünü, zenginliğini, değerlerinin yüceliğini, göreceli olarak özgürlükçülüğünü, askeri gücünün ihtişamlığını vurgulayarak ön plana çıkarmaktadır.

Bir sistemi dünyaya dayattığı için Hollywood sinemasının özellikle bazı imgeleri ideolojiktir. Hollywood filmleri, insanların tüketime olan taleplerinin artmasında yeni tüketim alışkanlıkları ve davranış kalıpları geliştirdiğinden, büyük bir ekonomik sektör oluşturmaktadır.¹⁴³

Bu filmler aracılığıyla Amerikan yaşam tarzı ve tüketim kültürü, başka uluslara bir anlamda dayatılmakta ve bu durum, başka ulusların kültürlerinin ve yaşam tarzlarının derinden etkilenmesine, kültürel çatışma ve kültürel

---

¹⁴³ **ROBB, a.g.e., s.56-78**, Paul ROTH, Sinemanın Öyküsü, İzdüşüm Yayınları, İstanbul, 2000, 91-94

çelişkilerinin artmasına ve yerel kültürlerin yok olmasına ön ayak olmaktadır. Hollywood filmleri, insanların hayata bakış açılarının, gelenek ve göreneklerinin, davranış ve ilişki biçimlerinin değişmesinde başrol oynadığı gibi, insanlar arasında tüketim çılgınlığını körükleyerek sistemin bir iç dinamiği olarak görevini yerine getirmektedir.¹⁴⁴

Gerçeklik, Amerikan filmlerinde abartılı bir şekilde, gerçek ötesi bir gerçeklik (hiper-gerçeklik) ile sunulmakta olup sinemayı farklı bir düzleme taşımaktadır. Bazı araştırmacılara göre, aksiyon filmlerindeki patlamalar, araba kovalamacalar, insanların kurşunlara dizilmesi, arka arkaya bindirilmiş saniyelik görüntüler, şiddetli müzik, oyuncuların rollerinde uzmanlaşmış olmaları, filmlerin insanları etkileme derecesini artıran faktörler arasındadır.¹⁴⁵

Modern toplumlara ilişkin kitleleri gerçek yaşamdan soyutlayarak, olması muhtemel gözükmeyen sahnelerle kitleleri etkilemekte ve toplumları apolitik ve sorgulamayan bir zihinsel aşamadan geçirmektedirler.

Sinema bu oranda önemli bir güç olunca, ABD dış politikasının önemli dönemeçlerinde de Hollywood'un örneklerini görmek mümkündür. Örneğin soğuk savaş yıllarında SSCB, Vietnam savaşı döneminde Asyalılar, Soğuk savaş sonrası dönemde Ortadoğulu teröristler ABD'nin kendini tanımlaması için ihtiyaç duyduğu öteki olma işlevlerini yerine getirmişlerdir.¹⁴⁶

Hollywood filmleri genellikle polisiye, cinayet, intihar, askeri operasyon, uçak kaçırma, uyuşturucu kaçakçılığı, uzaylı ya da canavar yaratıklar gibi kurgusal, fantastik gerçekliğe ilişkin farklı bilgi içeren, salt eğlenceye dönük,

---

¹⁴⁴ ROBB, a.g.e., s.58-65

¹⁴⁵ ROBB, a.g.e., s.58-65

¹⁴⁶ ROTH, a.g.e., s.94-96

insanları kendilerine ve hayata yabancılaştıran konuları malzeme edinmesi de yine aynı yıllara rastlamaktadır. Bu konuları işlerken yönetmenler bir olayın tarafı şeklinde filmin kurgusunu örer. Klasik iyi-kötü çatışması iynin manipüle edilmesi ile son bulur. ¹⁴⁷

Hollywood filmleri insanları eğlendirirken aynı zamanda karmaşık olmayan, insanların beyinlerine yerleştirilen kültürel kodlarla, belirli mesajlar verir. Bunlardan en çok ön plana çıkan iyi-kötü ayırımıdır. Bu kavramlarla bazı keskin yargılar verilir ve şablon hep aynıdır.

İyi ile kötünün savaşında, iyiler hep olağanüstü özelliklerle donatılan Amerikalı kahramanlar, kötüler ise Amerikan halkından olmayanlardır, ötekilerdir. İyiler, kahraman Amerikalı polisler, kötüler ise; sürekli suç işleyen, katiller, uyuşturucu bağımlıları, fahişeler, silah kaçakçıları ve ölümcül Çinliler, zenciler, sorunlu göçmenler, Ortadoğulu teröristler, Ruslar ve doğuştan patolojik olarak nitelendirilen insanlardır. İyiler, savaş oyununda hep kazanırlar, kötüler ise hep kaybederler, olayın sonunda cezalandırılırlar ve öldürülürler. İyiler, güzel, çekici, seksi ve yakışıklıdırlar, kötüler hep kaba ve küfürlü konuşurlar, çirkindirler. ¹⁴⁸

Bu niteliği ile günümüzde sinema deyince, ilk akla gelen Hollywood oluyor. Hatta bu durum, son 40-50 yıldır bu şekilde varolmuş ve artık kanıksanmış bir haldedir. Hollywood sineması da bu sanıyı boş çıkarmayacak şekilde, sinema piyasasının neredeyse tamamına hakim durumdadır. ¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ ROTH, a.g.e., s.94-96

¹⁴⁸ Michael Ryne ve Douglas Kellner, Politik Kamera, Ayrıntı Yayınları, 1997, İstanbul, s.18-22

¹⁴⁹ RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.20-24

Rambo ve Rocky serilerinin ilk filmlerinin Amerikan toplumuna dair eleştirel bir analiz içerdiğini de göz önüne alırsak, böyle bir değişim daha da ilginç bir hale gelir. JFK filmi de -ne kadar iyi niyetle yapılmış olursa olsun- başka bir örnektir. ABD'nin güvenlik kurumları (Pentagon, dış işleri bakanlığı gibi) ve Hollywood arasında bazen gizli bazen de açıkça sergilenen bir işbirliği vardır. Hollywood filmleri bizzat ABD çıkarlarına hizmet ederken, bu kurumların öneri, eleştiri hatta müdahalesi ile karşılaşmaktadır. Bu karşılıklı çıkar ilişkisi ABD'nin uluslararası sistemdeki gücünü ve ülke imajını tanıtmaya yarayan etkili bir yöntemdir.¹⁵⁰

Bununla beraber, bu karşılıklı dayanışmaya tepkiler de oluşmamış değildir. Özellikle 1970'li yıllarda bazı muhalif sinemacılar ABD politik kurumlarını eleştiren bir takım filmlere imza atmışlardır.

Ülkede FBI veya CIA gibi güvenlik kurumlarına güvenin sarsıldığı bir dönemde derin devlet; açılan davalar ve artık açıklanabilecek olan top secret dosyalar aracılığıyla geçmişi ile hesaplaşmış ve içlerindeki sorunları temizleyerek 'temiz' bir şekilde yoluna devam ettiği imajını çizmiştir. Ve bu dönemde çekilen *JFK* bu amaçla yapılmamış olsa bile devlet içindeki "bir grup kötü"nü hazırladığı komployu anlatır, yani sistem ya da kurumlar değil bireylerdir hataları yapan.¹⁵¹

Dolayısıyla belirli bir konuda sistemi, devleti ya da iktidarı eleştiren - ama belirli bir çerçeve ve düzeyde- filmler de aslında bilinçli olarak yapılmış, yaptırılmış ya da filmlerin yapılmalarına göz yumulmuştur. *Kod Adı: Kılıçbalığı* adlı filmin 11 Eylül'den sonra gösterimden kaldırılması da; izin verilebilecek bir filmin değişen politik konjonktürle 'yasaklı' hale gelebilmesine

---

¹⁵⁰ RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.20-24

¹⁵¹ ROBB, a.g.e., s.56-78

bir örnektir sadece. Filmlerin temalarının belirlenmesi ya da temalara izin verilmesi sadece politik içerikli filmlerde görünmemektedir.¹⁵²

ABD dış politikası ve Hollywood sineması örneği üzerinden yürütülen bu çalışmada, konuyu örneklendirebilmek için sayısız kaynak ve veri sunabilmek mümkündür. Ancak çalışma bağlamında anlatılmak istenenleri, yani Hollywood sinemasının, ABD dış politikasında bir tanıtım aracı olma rolünü ABD dış politikasının önemli dönüm noktaları üzerinde somutlaştırılabilir.

ABD I. Dünya Savaşı'ndan önce güçlü bir ülke olmasına rağmen dünya devleti olma rolünü oynamamış ve yalnızcılık politikası izlemiştir. Hollywood sinemasının emekleme dönemleri de yani II. Dünya Savaşı'na kadar genelde aşk ya da Amerikan iç savaşını konu alan filmlerle kendini beslemiştir.

II. Dünya Savaşı sonu hem ABD tarihi hem de sineması için bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu tarihten itibaren yeni dünyanın temel aktörü olma rolünü üstlenirken dünyadaki etkinliğini arttırmıştır. Özellikle 1950'li yıllardan 1970'li yıllara kadar, piyasa ekonomisinin altın çağı olarak tanımlanan dönemde, ABD ekonomisi büyük bir atılım yapmış ve bu durum sinemaya da yansımıştır.¹⁵³

Ancak bu dönemde, ABD sineması için salon filmleri diye sinema dilinde çok sık tekrarlanan aşk ya da melankolik filmler ön plandadır. Bu dönemin filmleri genelde salon filmi şeklinde olmasına karşın, Hollywood

---

¹⁵² ROTH, a.g.e., s.96-99

¹⁵³ RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.20-24

sineması çoktan dünya pazarlarına açılmıştır. Ve dünyada en fazla talep gören ülke sineması konumuna gelmiştir.

1970'li yıllardan itibaren ise, Amerikan sineması hem kendi kamuoyuna hem de dünyaya pazarlarına iletilecek yoğun mesajlarla dolu filmlerle karşımıza çıkmaktadır. 1970'li yıllar ABD 'de komünizm korkusunun olduğu ve şiddetli paranoya ile ABD piyasa sistemine tehdit oluşturacak, özellikle Sovyetler kaynaklı unsurla mücadele dönemidir. Bu dönem aynı şekilde 70'ler sinemasını da etkilemiştir.¹⁵⁴

1960 ve 1970'lerde Amerikan toplum ve siyasetinde yaygın ve şiddetli komplolara ilişkin olarak popüler bir söylev ortaya çıkmıştır. John ile Robert Kennedy ve Malcolm X ve Martin Luther King gibi siyah politik liderler ve Kara Panter partisinin liderlerinin uğradığı suikastlerden sonra politik komplo raporları FBI, CIA ve Ulusal Sinema Devleti'nin diğer kolları gibi kurumların sık sık sorgulanmasını yaygınlaştırmıştır.¹⁵⁵

Hollywood'un politik gücünün aslında yeni keşfedilmediği söylenebilir. Hatta Ronald Reagan'ın başkanlığından önce bile Mc Carthy döneminde bu güç fazlasıyla ciddiye alınmıştır.

Amerika'da, cılız bir etkisi olsa da muhalif sosyal demokrat bir cephenin varlığından da söz etmek gerekir. Aslında ABD, Hollywood'u dış politikası için bir tanıtım aracı olarak kullanırken kendi ülkesinde de bazı muhalefetlerle karşılaşmıştır.

---

¹⁵⁴ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5318

¹⁵⁵ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5318

Bu muhalefetin başlangıcı, önceden de ifade edildiği üzere 1970'li yıllara rastlamaktadır. 1970'li yıllarla başlayan muhalif politik sinema, Hollywood'un siyasi amaçlı politik bakış açısına alternatif oluşturmuştur. Bu aynı zamanda, sinemanın ABD politikaları güdümünde bir dış politika aracı olmasına tepki niteliğindedir. 1970'li yıllardaki örnekleri kısaca incelemek günümüzdeki durumun temellerini yansıtması bakımından önemlidir.

Beatty'nin politikada en faal olduğu 1970'ler, sadece Amerikan sinemasının altın çağı değil, Hollywood'un politik açıdan her zamankinden daha cesur olduğu yıllardı. Warren Beatty ve onunla aynı çizgideki Hollywood yıldızları, John Wayne'in başını çektiği ve 'Kirli Harry'den (Clint Eastwood) Rocky'ye (S. Stallone), Rambo'ya, Bruce Willis'e, Arnold Schwarzenegger'e uzanan popülist-muhafazakâr çizgideki aksiyon kahramanlarından değillerdi. Stüdyo sisteminden yeni çıkan 1970'ler Hollywood'unda, zeki ve başarılı aktörlerin daha önce hiç olmadığı kadar fazla gücü vardı. Bu da kendini aynı zamanda hem düzen adamı, hem de asi olabilen bu yıldızlarda gösteriyordu.¹⁵⁶

Başkanın Adamları, Syriana gibi örnekler bir yere kadar sosyal demokrat görüşten yola çıkarak Cumhuriyetçileri eleştiriyor. Nedim Hazar, büyük sistem ve ideolojilerin, muhalefeti her zaman kontrol altına aldığına dikkat çekiyor. Hollywood filmleri de bu stratejiyi uygulayarak, eleştiri yapabilmemenin huzurunu yaşattığı zihinleri kontrol altında da tutulabiliyor.¹⁵⁷

Eleştirinin, muhalefetin sınırını belirleyerek 'özgürlük' adı altında kendi alanını da genişletmiş oluyor. Rıza Kıracı, Amerika'dan gelen muhalif filmlerin sektör içinde eritildiğine değiniyor: "Filmi çeken bağımsız yönetmene daha

¹⁵⁶ RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.20-27, ROBB, a.g.e., s.56-78

¹⁵⁷ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5318

çok kaynak sağlayarak yeni film teklifleri geliyor. Politik tutum da o andan itibaren değişiyor. Amerika'dan çıkan muhalif sinemanın var olanlarının devam etmesi mümkün değil." Bu sebeple diğer ülke sinemalarına çok iş düşmektedir.¹⁵⁸

Hitler'in soykırımından kaçarak Amerika'ya giden Yahudilerin kurulmasına vesile olduğu Hollywood sinemasından çok önce Avrupa, sinemanın gücünün farkındaydı. Bu anlamda ilk olarak "holocaust" (soykırımı) sinemasından bahsedilebilir. Rus sinemasında da tarih yazımına katkıda bulunan örneklere sıkça rastlanmaktadır.¹⁵⁹

Hollywood, Amerikan rüyasının kitlelere anlatılması ve kabullendirilmesinde önemli bir araç niteliğindedir. Aynı şekilde dünyaya Amerika'nın ne demek olduğunu duyurmanın da iyi bir yoluydu. Amerikan'ın geçerli politikası ne ise o dönem Hollywood yapımı filmlerin de konusu benzerdir. Nazi Almanyası, SSCB, Vietnam, Libya, Irak ve şimdilerde ise İran, Hollywood'un anti anlatımının dekor ülkeleri durumundadır.¹⁶⁰

ABD için sinemanın bir dış politika ve tanıtım aracı olma süreci ise Soğuk savaşın en hızlı ve kıyasıya rekabetle geçen dönemlerine rastlanmaktadır. Tanıtım aracı olarak sinemanın kullanımında ilk rol Sovyetler Birliği imajı üzerinden yapılmıştır. Bu durumda öncelikle SSCB faktörünün sinemada nasıl kullanıldığının incelenmesinde fayda vardır.

---

¹⁵⁸ RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.20-27, ROBB, a.g.e., s.56-78

¹⁵⁹ ROTH, a.g.e., s:96-99, ROBB, a.g.e., s.56-78

¹⁶⁰ ROBB, a.g.e., s.58-65

3.3.1. Soğuk Savaş Döneminde SSCB Faktörü ve Hollywood Sineması

Beyaz Saray-Hollywood birlikteliğinin başlangıcı 1942 yılına dayanmaktadır. ABD başkanlarından Franklin Roosevelt, aralarında John Ford ve Frank Capra gibi yönetmenlerin de bulunduğu dönemin önemli birçok sinemacısını Beyaz Saray'a davet eder. Onlardan istediği, 'psikolojik seferberlik' perspektifiyle onlarca film yapmalarınıdır. Bunun üzerine Hollywood'da bir irtibat bürosu kurulur.¹⁶¹

Büro temel olarak ABD dış politikası ve eylemlerini bizzat sinemasal üretim açısından destekleyecektir. Bu süreç oyuncu seçimleri senaryolar, senaryodaki konuşmalar, filmdeki mekân ve seçilen konularla desteklenecektir. İlgili büroya ait ilk çalışmalar ise tahmin edileceği üzere SSCB üzerinden yapılmıştır.¹⁶²

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla büro kalıcı hale gelir ve kurumsallaşır. Hollywood ile yönetim arasındaki bağıllık da resmi bir hal alır. Bu izdivacın sonuçları kısa sürede ortaya çıkar. Hollywood'un ne zaman ihtiyacı olsa Amerikan ordusunun kara, hava ve deniz kuvvetleri destek için seferber olur. Hollywood da, lojistik bir işbirliği söz konusu olduğunda kayıtsız kalmaz; yapımcılar, senaryo yazarları ve aktörler de bu işbirliğine dahil edilir.¹⁶³

ABD dış politikasının yarattığı öteki unsurlarından belki de en önemlisi SSCB faktörüdür. İki kutuplu dönemde ABD'nin en önemli rakibi Sovyetler Birliğidir. İlgili devletlerarasındaki rekabet Hollywood filmlerinde de kendini

---

¹⁶¹ RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.32-36

¹⁶² RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.34-36

¹⁶³ ROTH, a.g.e., s.96-99, ROBB, a.g.e., s.78-81

göstermiştir. Sovyet imgesi hem ABD kamuoyuna hem de dünya kamuoyuna Hollywood filmleri aracılığı ile elbette ki Birleşik devletlerin gözünden yansıtılmıştır.¹⁶⁴

1983-1994 yılları arasında James Cameron, John Millius, John McTiernan, Richard Donner, Tonny Scott, Edward Zwick, Oliver Stone, Philip Noyce gibi yönetmenler çok sayıda film çekmiştir. Rambo II (1985) ve Rambo III (1988), Yaratık II (Aliens/1986), Top Gun (1986), Av (Predator/1987), Zor Ölüm (Die Hard/1988), Zafer (Glory/1990), Kızıl Ekim (The Hunt for Red October/1990) bunlardan birkaçıdır. Bu filmlerin kahramanları ise Sylvester Stallone, Arnold Schwarzenegger, Chuck Norris, Steven Seagal, Bruce Willis, Mel Gibson, Sigourney Weaver, Denzel Washington, Morgan Freeman ve Ben Affleck gibi ünlülerdir.¹⁶⁵

Hollywood sineması için dönüm noktası II. Dünya Savaşı olmuştur. Savaş sonrası oluşan “komünist blok” ile “sinemasal mücadele” için farklı türlerde örnekler verilir. Sinemada düşman; uzaylılar, yaratıklar gibi çeşitli tezahürlerde de ortaya çıkar. Her defasında bir korku dalgası oluşturulsa da Amerika'nın kahramanları zor anda imdada yetişir. Sovyet bloğu ile Soğuk Savaş döneminde gelişen sinema teknolojisi, ABD'nin perdede uzaylı istilasına uğraması gibi örnekler kaçınılmazdır.¹⁶⁶

Hollywood sürekli olarak yeni düşmanlar icat etmiştir. Sonuçta yeni düşmanlara karşı Superman, Batman, Spiderman gibi çizgi kahramanlar da sinemada vücut bulmuştur. 1970'li yıllara kadar II. Dünya Savaşı ile ilgili çok

---

¹⁶⁴ ROBB, a.g.e., s.78-81

¹⁶⁵ ROBB, a.g.e., s.78-81

¹⁶⁶ ROBB, a.g.e., s.82-83; RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.34-36

sayıda film üretilmiş, sinema vasıtasıyla, Amerika'yı mağlup edecek veya ortadan kaldıracak tehlikeye dikkat çekilmiştir.¹⁶⁷

Konuyu somutlaştırmak adına farklı örnekler vermek gerekirse; Soğuk savaş yıllarında politik gündemin sıcaklığı ile de paslaşarak; Rocky serisinin, ABD-Sovyetler Birliği çekişmesini konu almaya ve ABD'nin üstünlüğünü ve dürüstlüğüne ve barışçılığını vurgulamaya başlaması, Rambo'nun Sovyetler Birliği'nin işgalindeki Afganistan'ı kurtarmaya girişmesi ve ülkeyi işgalcilerin elinden kurtarması en çok dikkat çeken örneklerdendir.

Hollywood filmlerinde SSCB ve ABD kimi zaman bir spor karşılaşmasında, kimi zaman uluslararası ajanlar olarak karşı karşıya gelmişlerdir. Kimi zaman da, Sovyetlerin baskısından kaçan kişilerin hayat hikâyeleri Hollywood sinemasına konu olmuştur. Ancak hemen hemen hiçbir film iki dünya arasında konu edilen bir aşk hikâyesine ya da filmin sonunda karşı tarafa belli bir hakkaniyet payı verilen örneklere rastlanmamıştır.

3.3.2.Vietnam Savaşı ve Hollywood

ABD'nin soğuk savaş yıllarında en önemli dış politika problemlerinden biri olan Vietnam sorunu, kendi içinde Amerikan sisteminin ağır yara almasına yol açmıştır. Komünist yayılcılığını önlemek için Vietnam'a müdahale ederek ABD, kendisine tehdit olarak gördüğü Güney Asya'daki gerilla mücadelesinin önüne geçmek ve kendi bakış açısına göre bölgeyi demokratikleştirmek için halk desteğini de almıştır. Ancak Vietnam üzerindeki Amerikan uzlaşısı 25 yıllık bir süreç sonunda çökmüştü. Gerçekte

---

¹⁶⁷ RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.36-37

Kissinger'ın de kabul ettiği şekilde yirmi yıllık bir sınırlandırma politikası sonrasında ABD gereğinden fazla yayılmasının da olumsuz sonuçlarını yaşamıştır.¹⁶⁸

Vietnam Savaşı'ndan çekilmenin incelenmesi, ABD'nin burada düştüğü durumun bertaraf edilmesi açısından önemli olmuştur. Bu çekilme ertesinde, ABD kendi güvenliği açısından tehdit oluşturduğunu düşündüğü ülkelere doğrudan müdahale etmek yerine bölgesel jandarmalar vasıtasıyla küresel güvenliğini sağlamayı tercih etmiştir.

Bunun dışında savaş karşıtı hareketlerin Amerika'nın politikalarının üzerindeki etkisinin az olmasına rağmen Vietnam Savaşı bu konuda bir istisna teşkil etmiş ve savaşın çok uzaması halkın Vietnam'da neler olduğunu anlamasına neden olmuştur. Bu nedenle Kissinger'ın çalışmasında başarılı olarak lanse ettiği çekilme birçok bakımdan önemli etkiler doğurmuştur.¹⁶⁹

Vietnam'a asker gönderilmesi Amerika'nın kendi içinde büyük çalkantıya sebep olmuştur. Amerikan askeri ölmeye başlayınca Amerikan kamuoyunda tepkiler artmaya başlamış, büyük şehirlerde ve özellikle üniversitelerde Vietnam savaşına karşı protesto gösterileri başlamıştır.

Gençlik Vietnam Savaşı'nın ve orada ölme gereğinin sebebini anlayamadığı için, Vietnam savaşı, Amerikan kamuoyu için sebebi anlaşılamayan manasız ve amaçsız bir savaş haline gelmişti. O kadar ki, Amerikan Kongresi de Başkan Johnson'ın aleyhine bir tutum almaya ve

---

¹⁶⁸ The Vitnam War Bavkround” <http://www.vietnampix.com/intro.htm>, “ABD Emperyalizmi Vietnam’da Nasıl Yenilgiye Uğratıldı?”

¹⁶⁹ The Vitnam War Bavkround” <http://www.vietnampix.com/intro.htm>

Johnson'ın yanlış değerlendirme ile kendilerini yanılttığını söylemeye başlamıştır.¹⁷⁰

Vietnam Savaşı'nın önemli boyutlarından biri de televizyonda gösterilen ilk savaş olmasıdır. Teknoloji, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren büyük ölçüde gelişmiş, özel haber kanalları çekimlerini ertesi gün ana haber bültenlerine ulaştırma kabiliyetine erişmişlerdir. Savaş alanlarına kameralar ilk defa yoğun bir biçimde girmiştir. Bu savaşı Amerika tarafından 464 gazeteci izlemiştir. Ancak bu savaş, televizyonun gösterdiği ilk savaş olması itibarıyla önemli olmasına rağmen savaş alanlarını da olduğu gibi tüm vahşeti ile gösteriyordu.¹⁷¹

Amerikan askerlerinin ölü bedenleri, çarpışmaların tüm sıcaklığı içerisinde görünüyordu. Savaşın kurbanı olan siviller de Amerikalıların evlerine giriyor, her geçen gün bu savaşın meşruiyeti tartışılır hale geliyordu. Bir zaman sonra askeri basın toplantılarında verilen iyimser açıklamalar, Amerikalıları tatmin etmez olmaya başlamıştır.

Bunun nedeni ise, neredeyse sansürsüz bir şekilde gösterilen pusuya düşürülmüş Amerikan askerlerinin durumları ile resmi askeri yetkililerin açıklamaları arasında farklılıklar olduğunun algılanmasıydı. Bu durum, şüphesiz Amerikan halkının Vietnam'da yıllar içerisinde savaş karşıtı tutum takınmasının en önemli nedenlerinden biri olmuştur.¹⁷²

1968 Kasım'ında Cumhuriyetçi Parti'den başkan seçilen Richard Nixon 20 Ocak 1969'da Başkanlık görevine başladığında Vietnam'da 540 bin

---

¹⁷⁰ ARMAOĞLU, a.g.e., s.676. ; “The Vietnam War” <http://www.pbs.org/vietnam/>

¹⁷¹ “The Vietnam War” <http://www.pbs.org/vietnam/>

¹⁷² Mehmet ÇAKAR, “Savaş ve Medya”, **Pivolka**, Savaş Özel Sayısı, Nisan 2003, s.26.

Amerikan askeri bulunuyordu ve otuz bir bin asker Vietnam'da hayatını kaybetmişti.¹⁷³ Bu nedenle başkanlığı öncesinde de Nixon'un temel seçim kampanyası savaşın sona erdirileceği üzerine olmuştur.¹⁷⁴

Vietnam Savaşı sonrasında Amerikan kamuoyunun, dünyanın başka bölgelerinde Amerikan askerlerinin hayatlarını tehlikeye atacak girişimlerin karşısında yer alması, Amerikan yönetimlerinin göz önünde tutmaları gereken en önemli unsurlardan biri olmuştur. Kissinger'ın bakış açısına göre de Vietnam Savaşı İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan Amerikan idealizmine en büyük darbe olmuştur. Bu nedenle kendisinin de dahil olduğu Nixon yönetimi, ABD idealizminin dünya çapında yeniden hâkimiyet alanı yaratmasında Vietnam bunalımını aşarak başarılı olmuştur.

1980'li yıllar Amerikan siyasetinde olduğu gibi sineması üzerinde de etkisini kısa sürede gösterince, Hollywood Vietnam filmlerine daha bir aşkla sarılmıştır. Bu dönemde Başkan Reagan'ın 'yeni dünya düzeni' politikasını gerçekleştirme iştiağı, saldırganlık derecesini de artırır.

Hollywood'un görevi ise Vietnam Savaşı'nda "imajı olumsuz etkilenen" Amerikan askerlerinin imajını tazelemektir. Eve Dönüş, Avcı (Hunter), Kıyamet (Apocalypse Now) gibi o dönemde çekilen filmlerin ortak özelliği Vietnam'daki savaşı sorgulamaktan ziyade çatışmaya giren 'kahraman' askerlerin yaşadığı sıkıntılı günlerdir. Düşman tehdidinin içi, kimi zaman 'sarı tehlike' olarak da anılan Çin ile ya da nükleer güce sahip ülkelerle doldurulmuştur.

---

¹⁷³ ARMAOĞLU, a.g.e., s.678.

¹⁷⁴ ARMAOĞLU, a.g.e., s. 678

1975 yılında ise Vietnam savaşını kaybettiğini kabul etmek zorunda kalan ABD'nin günümüze kadar süren Vietnam sendromu başlamıştır. Bazı araştırmacı ve analistlerin tespitlerine göre; hala etkisi süren "Vietnam Sendromu" nu doğuran Güney doğu Asya yenilgisi sonrası, Amerikan askerleri Vietnam'ı terk ederken; geride 60 bin ölü bırakarak, sağlıksız bir toplum haline dönüştüğünü henüz bilmedikleri ülkelere geri dönmüşlerdir.¹⁷⁵

ABD toplumunun hissiyatları ve toplumsal belleği, Vietnam sonrası tamiri güç bir yara almıştır. Hem savaş alanlarındaki askerler, hem aileleri hem de ABD toplumu savaştan olumsuz etkilenmiştir. Elbette ki savaş; seçimlerden, politik kurumlara olan güvene, sinemadan 1968 hareketlerine kadar, bir çok alanı derinden etkilemiştir. Elbette ki savaştan en çok etkilenen ABD askerleri ve dolayısıyla ABD militarist düşüncesi olmuştur. İşte bu nedenle Vietnam sendromu ülke için önemli sonuçlar doğurmuştur.

Vietnam sendromu savaşı yaşayan askerler için önemli sonuçlar doğurmuş ve askeri alanda farklı açılımları yaratmıştır. Hastalığın psikiyatrik literatürdeki adı: "Travma sonrası Stres Bozukluğu"dur. Bu kavramla, insanların normal günlük yaşamları içinde karşılaştıkları olağandışı ani gelişmeler karşısında gösterdikleri psikiyatrik belirtiler tanımlanmaktadır. Bu ani gelişme bir deprem ya da yangın olabileceği gibi, bir savaş ya da işkence seansı da olabilmektedir.¹⁷⁶

Hastalığa Vietnam Sendromu denmesinin nedeni ise, kırkbin kişinin hayatını kaybetmesine neden olan ve 15 yıl süren Vietnam Savaşı'ndan sonra ülkelere dönen yarım milyon Amerikan askeri arasında son derece

---

¹⁷⁵ Ole R. HOLSTÍ – James N. ROSENAU ,*American Leadership in World Affair : Vietnam and The Breakdown of Consensus* , Allen & Unwin , Boston , 1984, s.6-10

¹⁷⁶ Can Dünder, "Güneydoğu Sendromu", <http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=808>, 05.01.2007

yaygın olmasıdır. Tıp literatürüne geçen bu olgu, bugün bile ABD'nin uluslararası sistemdeki her hangi müdahalesindeki başarısızlıkta yeniden hatırlanmaktadır.

Vietnam Savaşı'nın bitmesiyle 1970'lerin ortalarında Hollywood da kendine yeni bir konu bulmuştur. Günümüzde dahi hala işlenen Vietnam savaşı ve savaşın yıkıntıları, Hollywood filmlerine konu olmaktadır. Ancak bugün bile, Vietnam'ı işgal etmiş bir ABD imajı yerine Asyalılar tarafından pusuya düşürülen ABD askerlerinin yaşadığı dramı konu alan filmler hakimdir. Böylece sinema aracılığı ile ABD'nin Vietnam'da ölümlerine neden olduğu binlerce Vietnamlı imajı yerine "savaşın sıkıntılarını biz de yaşadık" mesajını vermeye çalışan bir ABD politikasını görmek mümkündür.

3.4. Soğuk Savaş Sonrası ABD Hollywood İlişkisi

Bilindiği üzere ABD, soğuk savaşın sonunda küreselleşme sürecinin etkisi ve güçlü teknolojisinin de yardımıyla, dünyada tek güç olma rolünü üstlenmiştir. Bu durumda ABD dış politikası, bu süper gücün çıkarlarını tüm dünyada ekonomik, siyasi ve askeri açıdan destekler niteliktedir.

11 Eylül sonrası Afganistan ve Irak'ın işgali Kuzey Kore ve İran'a yönelik baskılar aynı amaç doğrultusundadır. Aynı durumdan Amerikan sineması da etkilenmiş olup özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ABD'nin yeni rolünü vurgulayan filmleri gündeme getirmiştir. 1970'li yıllarda Rus casuslarla

savaşan James Bond, 1990'lı yıllarla birlikte uluslararası teröristler ve diktatör rejimlerin nükleer silah kaçakçılığı konularında izleyici karşısına çıkmıştır.¹⁷⁷

“Kara Şahin Düştü” (Black Hawk Down) filminde ABD askerleri ortadoğuda savaşırken, Er Ryne'ı Kurtarmak filminde geçmişten günümüze ABD'nin dünyada eşitlik, özgürlük ve barış için savaştığı mesajı verilmiştir.

“Superman”, “Örümcek Adam” gibi Amerikan mitoloji kahramanları ABD öncülüğünde dünyayı fantastik güçlerden korurken, “Yarıdan Sonra”, “Fırtına”, “Apollo 13” gibi filmlerde de Amerikalılar kimi zaman dünyayı küresel ısınma tehlikesinden kimi zaman dünyaya çarpmakta olan bir göktaşından, kimi zaman da uzaylılardan kurtarmaktadır.

Filmlerde Amerikalılara özgü cesaret ve pratik zeka son saniyelerde dünyayı kurtarıırken kendini bu uğurda feda eden ya da tarihi filmlerde feda edilmiş olan ABD askerleri ve halkı dünyaya lanse edilmektedir.

Dünyanın başına gelebilecek tüm felaketler önce Amerika'da ortaya çıkarken, yine yıkım tüm dünyaya yayılmadan Amerika tarafından önlenerek, deyim yerindeyse kendini feda eden bir Amerika figürü karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada eleştirel bir bakış açısı getirmek gerekirse, ABD, “Yarıdan sonra” gibi filmlerle dünyayı küresel ısınmadan korurken, Emisyon gazlarının azaltılması gibi küresel ısınma konusunda ciddi önlemleri getiren “Kyoto Protokolünü” “hala imzalamayan bir ülke konumundadır. Bu ülkenin dünyanın en fazla enerji harcayan ülkesi olduğu düşünülürse konunun önemi daha

---

¹⁷⁷ROTHA, a.g.e., s.86-89

fazla ortaya çıkmaktadır. İşte sinemanın tanıtım işlevini örneklendirebilecek temel nokta budur.

ABD çevreyi kirletirken ve Kyoto protokolünü imzalamayarak önlemler almazken, dünya çapında önemli bir gişe hasılatı yapan film aracılığı ile küresel ısınma tehlikesine dikkat çekmekte ve böylece küresel sorumluluğunu yerine getirir görünmektedir. Filmde dünyayı kurtararak dünya gücü rolüne bir kez daha vurgu yaparken gerçekleri sinema aracılığı ile sanal olarak gizlemekte ve ülke imajına zarar gelmesini önlemeye çalışmaktadır.

Çalışmanın genelinde ifade edilen ABD'nin ötekileştirme politikasına değinecek olursak, Soğuk Savaş'ın ardından Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla yeniden "düşmansızlık krizi" baş göstermiştir. Tam o zamanlarda ABD'nin desteklediği sadık dost Saddam Hüseyin, Kuveyt'i işgal eder. Beyaz Saray'ın Ekim 1990'da 500 bin kişilik birlikleri bölgeye yollama kararıyla Körfez Savaşı süreci de başlamıştır. 'İslamcı-Arap terörizmi' ifadesi, sinemada ilk defa bu dönemde kullanılmıştır.

Körfez savaşı ile birlikte yeni dünya düzeni söylemi sıkça tekrarlanmaya başlanır ve bu dönemden itibaren ABD dış politikasında tehdit (öteki olgusu) Ortadoğulu ülkelere kayar ve tabii ki bunlar, ABD çıkarları doğrultusunda hareket etmeyen, İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerdir. Elbette ki bu süreç sinemada işlenmekte geç kalınmıştır ama konulara yansımakta gecikmemiştir. 1990'lı yıllar öncesi Sovyet ajanları ile rekabet eden ABD'li kahramanlar artık Doğu Avrupa'da değil, Ortadoğu çöllerinde, Arap teröristlerle mücadeleye girmiştir.

Bu durum da göstermektedir ki; zaman içinde Hollywood, düşmanlarını değiştirerek ilerlemektedir: "Amerika'nın keşfinden sonra düşman

Kızılderililerdi, 50'lerde Naziler, 70'li yıllardan 80'lerin sonuna kadar komünistler, 90'lı yıllara geldiğimizde ise radikal İslamcılar bu role büründürüldü. Amerikan siyasetinin her zaman sinemaya yansıdığı ifade edilebilir. Filmlerinde sürekli kullandıkları özgürlük temasından kasıtları kendi özgürlükleri, kapitalist sistemin özgürlüğüdür."

11 Eylül saldırıları ise ABD dış politikasında radikal değişikliklere neden olan bir dönüm noktasıdır. Bu dönemin sinemaya yansımada, doğrudan 11 Eylül filmi çekilmezken vizyondaki filmlerde milliyetçi bir ruh hali hâkimdir. Lakin 3 bini aşkın insanın hayatını kaybettiği 11 Eylül saldırısı konusunda Hollywood uzun süre sessiz kalır. Saldırının hemen ardından büyük firmalar, bu konunun beyaz perdeye aktarılmayacağına dair açıklamalar yapar. Tedirginliğin sebebi, "gelecek tepkilerden endişe duyulması" olarak yansıtılır.¹⁷⁸

11 Eylül sonrasında Ortadoğu'lu teröristler temalı filmler ABD sinemalarına hemen yansımıştır. Gerek ABD kamuoyuna gerekse dünyada önemli bir izleyici kitlesine sahip Hollywood sineması tüketicilerine, Ortadoğulu teröristlerin dünya barışı, özgürlükler ve insan haklarına nasıl bir tehdit oluşturduğu konusu hemen her alanda vurgulanmıştır.¹⁷⁹

Birlik beraberlik ve eşitliğin yansıtıldığı filmler de bile, kötü karakterlerin ortadan kaldırılmasına bağlanan bir barış hakimdir. Bu filmler dünyada gişe hâsılatları elde ederken, ABD Afganistan'ı işgal etmiş, Irak savaşının da hazırlıklarını yapmaktadır. Böylece ABD, Ortadoğu'da girişeceği kapsamlı

---

¹⁷⁸ "Politics and Hollywood", www.cineconceptual.com.au/article

¹⁷⁹ "Politics and Hollywood", www.cineconceptual.com.au/article

harekat için Hollywood aracılığı ile dünya kamuoyuna mesajlar vermeye çalışmış ve eylemleri için tanıtımı kullanarak meşruiyet zemini aramıştır.¹⁸⁰

Özellikle 11 Eylül sonrasında, ABD kendi kamuoyuna da mesajlar içeren, aynı zamanda Amerikan tipi yaşam tarzını dünya ülkelerine yansıtan filmlere de imza atmaya başlamıştır. 2006 yılı Oscar ödülü sahibi “Crash” filmi bu örneklerin en popüler olanıdır. Amerika’nın çok kültürlü ve kimlikli yapısının vurgulandığı bu film aynı zamanda dünyada oluşan Amerika karşıtı (özellikle Irak işgali sonrası) tepkileri de yumuşatma amacı taşımaktadır.¹⁸¹

Soğuk Savaş sonrası dönemde 11 Eylül’e kadar, Hollywood sineması ABD’nin dünya çapındaki gücünü kanıtlar mesajlarla dolu tanıtımları içerirken, saldırıların ardından, dünyada özgürlükler ve evrensel değerlere tehdit oluşturan teröristleri vurgulayan filmlere imza atılmıştır. Böylece, ABD’ye yönelik saldırıların aslında dünya barışı ve refahına yapılmış olduğu vurgusu üzerinden ABD’nin 11Eylül sonrası saldırgan politikalarına sinema aracılığı ile meşru bir zemin kazandırılmaya çalışılmıştır.

3.5.Amerikan Sinemasının Temel Argümanları ve Politik Yöntemler

Amerikan sineması ikinci dünya savaşından itibaren bir politik kurum olarak ve tanıtım aracı olarak belirli argümanları kullanılıyorsa, bunları şu ana kadar yapılan değerlendirmeler ışığında özetlemek gerekmektedir. Böylece bu argümanların nasıl bir tanıtım ve propaganda aracı olduğu da, yani sürecin sistematığı de bir kez daha netleşmiş olacaktır.

---

¹⁸⁰ “Politics and Hollywood”, www.cineconceptual.com.au/article

¹⁸¹ “Politics and Hollywood”, www.cineconceptual.com.au/article

Aslında işlenen konuların filmleri ABD'nin tarihsel ilerlemesinde var olan ya da yaratılan düşmanlarını da simgelemektedir. Eğer film Amerika'nın keşfinden sonra geçiyorsa düşman Kızılderililerdir, 50'li yılların konularında Naziler, 70'li yıllardan 80'lerin sonuna kadar komünistler temel argümanları ispatlamak için kullanılan unsurlardır. 90'lı yıllara geldiğimizde ise radikal İslamcılar bu role büründürüldü. Amerikan siyasetinin her zaman sinemaya yansıdığı ifade edilebilir.¹⁸²

Aynı zamanda ABD filmlerinde sıkça rastlanan Amerikan toplumunda farklı etnik gruplarla ilgili resmi ve hakim görüşü yansıtan klişelerden söz etmek gerekmektedir. İlk zamanlarda Afrikalılar, Asyalılar, Kızılderililer, İrlandalılar, İtalyanlar ve diğer etnik gruplara yönelik ırkçı yaklaşımlar medyada bu etnik gruplarla ilgili tanımlamaları, tasvirleri etkilemiştir.

Aynı zamanda kendi toplumundaki hakim faktörleri dünyaya yansıtması bakımından da önemlidir. Amerikan filmlerinde yansıtılan farklı milletlere ait temel varsayımlar ülkelerin imajlarını dünya kamuoyunda önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle Amerikan sinemasının gücü düşünüldüğünde konunun nasıl bir propaganda aracı olarak kullanıldığı anlaşılabilir.

Bu konu hakkında bir kaç örnek üzerinde durmak gerekirse; *Asya kökenli Amerikalılar*, filmlerde restoran işçileri, Japon iş adamı, dükkan sahibi, doktor, taksi şoförü, kadın sunucu, savaş sanatçısı, gangster, şifacı, depo işçileri, kuru temizleme işçileri ve fahişe gibi belirli işlerde çalışıyor olarak gösterilirler. Bu işler Asya kökenli Amerikalıların iş gücünü yanlış resmetmektedir. Aksiyon filmlerinde ise yaygın Asyalı klişesi ise "Asyalı kötü

---

¹⁸² ROTH, a.g.e., s.86-89

adam"dır ve kurbanlarına savaş sanatlarını kullanarak baskı altına alan sert karakterlerdir.¹⁸³

Asyalıların nispeten daha iyi resmedildiği filmlerde bile beyaz adam filmin ana karakterdir ve Asyalılar ise arka planda kalırlar. "Son Samuray" (The Last Samurai) filminde örneğin Tom Cruise hayatta kalan son Samurayı oynamaktadır. Oysa Asyalı karakterlerin başrolü oynadığı "Son İmparator" (The Last Emperor), "Gandhi" ve "The Joy Luck Club" gibi filmlerin başarısı Asyalı veya Asya kökenli Amerikalı aktörlerin önemli roller üstlendiği filmlerin de başarılı olabileceğini göstermiştir.¹⁸⁴

"Arabs in Hollywood: An Undeserved Image" adlı denemesinde Scott J. Simon Hollywood filmlerinde çizilen etnik grupları ele alır ve "En çok Arap kültürü yanlış anlaşılmiş ve en kötü klişelerle desteklenmiştir" şeklinde bir iddia öne sürer¹⁸⁵

Thomas Edison'un patentini aldığı "Kinetoscope" cihazıyla 1897 yılında yaptığı kısa bir filmde "Arap" kadını erkek izleyicileri tahrik edici giysilerle dans ederek tahrik eder şekilde resmedilir. Daha sonra göbek dansçısı klişelerinin ilk örneği olan bu kısa filme "Fatima Dansları" denilmiştir. Bu eğilim yıllar içinde değişmiş ve özellikle yetmişli yıllardaki petrol krizi sırasında Araplar "trilyonerler" olarak resmedilmeye başlanmıştır. Ancak son 30 yıldır Araplarla ilgili hakim klişe "Arap bombacıları" olmuştur.¹⁸⁶

---

¹⁸³ "Figures in Hollywood", www.cineconceptual.com.au/objective/article

¹⁸⁴ "Figures in Hollywood", www.cineconceptual.com.au/objective/article

¹⁸⁵ "Figures in Hollywood", www.cineconceptual.com.au/objective/article

¹⁸⁶ "Figures in Hollywood", www.cineconceptual.com.au/objective/article

Rudolph Valentino'nun "The Sheik" (1921) ve "The Son of the Sheik" (1926) filmlerindeki rollerinde Hollywood filmlerinde negatif Arap portreleri sergilenir. Sözkonusu iki filmde de Arap karakterler, hırsız, şarlatan, canî, ve vahşi olarak betimlenmektedir.

İtalyan kökenli Amerikalılar, televizyon ve sinema filmlerinde Mafya üyesi gangsterler olarak resmedilmektedir. Baba (The Godfather) ve Sıkı Dostlar (Goodfellas) gibi filmlerde ve Türk televizyonlarında da gösterime giren "The Sopranos" gibi dizilerde bu klişe korunmaktadır.

Bu klişe, medyadaki bu negatif portreleri uzun süredir yok etmeye çalışan "National Italian American Foundation" gibi İtalyan kökenli Amerikalı grupları kızdırmasına karşın bu klişe hâlâ kullanılmaya devam etmektedir. Gerçek hayatta ise İtalyan asıllı Amerikalıların çok küçük bir kesimi Mafya'ya üyedir. Filmlerde İtalyan anneler eşleri ve çocuklarına aşırı düşkün ve aşırı eleştirmeci, çocukları ise annelerinden aşırı derece korkan veya annelerine aşırı bağlı karakterler olarak resmedilmektedirler.¹⁸⁷

Filmlerde iyi ve kötü beyaz karakterler genellikle farklı renk tonlarıyla birbirlerinden ayrılırlar. İyi beyazlar görsel bakımdan daha parlak resmedilirken kötü beyazlar daha karanlık olarak resmedilmektedir. Farklı ırklardan karakterlerle ilişkilerinde beyaz erkek kendini "siyah kadın"na karşı korumaktadır. Beyaz kadın ise tersine sıcak evinde eşini bekleyen güvenilir bir figür olarak resmedilmektedir.

Beyaz kadın ise beyaz olmayan erkek ve kadınlar üzerinde güç sahibi olarak resmedilmektedir. Beyaz kadın beyazlığının getirdiği nüfuzla erkek

---

¹⁸⁷ "Figures in Hollywood", www.cineconceptual.com.au/objective/article

partnerinin olmadığı durumlarda hikayenin merkezindeki yerini almaktadır. Avrupalı sömürgeci metinlerinde yaygın olarak benzeri temsil biçimleriyle karşılaşılmaktadır.¹⁸⁸

Beyaz karakter ve kişiliklerin Amerikan medyasında sonsuz bir çeşitlilikte, karmaşık ve değişken figürlerce temsil edildiği ileri sürülebilir. Ancak benzeri bir durum sınırlı bir şekilde resmedilen diğer ırklardan kişilikler için söylenemez, tersine beyazlar çeşitli rollerde sıradan, hakim ve merkezi tiplerce temsil edilmektedir.

Elbette ki Amerikan film ve dizilerinde gösterilen sahneler ve işlenen konular hayal ürünüdür. Sinema diliyle belli bir senaryo izleyiciyle paylaşılır. Ancak temel sorun, yukarıda farklı milletlere ilişkin yapılan betimlemelerde belli klişelerin yer almasıdır. Senaryo icabı bir Türk, Amerikalı ya da Sudanlı kötü karaktere sahip olabilir veya yüz kızartıcı suç işleyebilir. Fakat, eğer bir milletin ismi hep aynı karakterlerde ve resimlerde işleniyorsa, burada sistematik ve planlı bir süreç vardır.¹⁸⁹

Farklı kimliklerdeki insanlara ya da genel anlamda milletlere bazı nitelikler yüklenerek onları olumsuzluklarla resmetmek ve bu niteliklerle o ulusun kimyasında var olan bir şey gibi sunmak planlı bir süreci ifade etmektedir. Örneğin, doksan dakikalık bir "Gece Yarısı Ekspresi" filminin olumsuz etkileri hala Türkiye'yi zor durumda bırakmaktadır. Özellikle Türkiye'ye yabancı olan toplumlarda bu film üzerinden olumsuz bir imaj oluşmuş ve hala etkileri hissedilen ciddi bir önyargıya dönüşmüştür.

---

¹⁸⁸ "Figures in Hollywood", www.cineconceptual.com.au/objective/article

¹⁸⁹ "Figures in Hollywood", www.cineconceptual.com.au/objective/article

Amerika kendi kimlik tanıtımını Gece yarısı Ekspresi üzerinden yaparken, Türk toplumuna yönelik olumsuz bir tanıtım yapmış ve Türkiye hala bu olumsuz propagandayı kendi lehine çevirebilmek için tanıtım filmleri hazırlamakta ve ülke tanıtımı için milyonlarca dolar harcamaktadır.

Amerika bu tarz filmler üzerinden dünyaya kendi tanıtımını yapmakta ve hem uluslararası politikasını hem de uluslararası ülke imajını desteklemektedir. Elde ettiği sinema teknolojisi, iletişim olanakları, pazarlama ve satış hakimiyetini etkili bir şekilde kullanmaktadır. Kendi imajına ve uluslararası politik çıkarlarına ilişkin temel argümanları kullanırken, sinemayı uluslararası ekonomik çıkarları için de kullanmaktadır.

3.5.1.Ekonomik Çıkarlar İçin Sinemanın Bir Araç Olarak Kullanılması

Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte dünyada iki kutuplu sistemin yerini tek kutuplu dünya düzeni almıştır. Amerika'nın, tek güç olduğu yeni dünya düzeninde, ekonomik, siyasi ve kültürel egemenliğine karşı tepkiler ve alternatif arayışları gecikmemiştir.

Son yıllardaki temel tartışma konularından biri, Amerika'yı hangi ülkenin dengeleyebileceğidir. Amerika'nın özellikle ekonomik çıkarları doğrultusunda dünya sistemini desteklemesi, bunu yaparken de askeri ve teknolojik üstünlüklerinden yararlanması ve Amerika merkezli iletişim

olanakları (pop müzik, sinema, televizyon ve benzeri) vasıtasıyla desteklemesi bazı eleştirileri beraberinde getirmiştir¹⁹⁰.

Günümüzde Amerika dışında güçlü olan ülkeler arasında Amerika'yı dengeleyebilecek ve eylemlerini yumuşatması için baskı oluşturabilecek alternatifler üzerinde düşünülmektedir. Şu anda görünen ise, Çin'in hızlı yükselişi ile ABD'yi dengeleyebileceğidir. Bunun yanında Avrupa Birliği olgusundan gelecek için söz edilmektedir.

Avrupa Birliği'nin henüz siyasal bütünleşmesini tamamlamamış olması ve üyesi ülkeler arasında çıkar çatışmaları olması nedeniyle ancak uzun vadede (eğer her şey yolunda giderse), bir denge unsuru olarak görülmektedir.¹⁹¹

AB içinde de en güçlü aday Almanya'dır. Almanya'nın gelecekte AB'ye daha da dinamizm kazandırarak öncü ülke olması rolünden söz edilmektedir. Özellikle Almanya (Japonya ile birlikte) Amerikan ekonomik gücüne rakip olabilecek potansiyele sahiptir.

Bu tehlikenin varlığını bilen ABD ise gerek uluslararası politik arenada gerekse ekonomik forumlarda Almanya'yı, deyim yerindeyse, köşeye sıkıştırmaya çalışmaktadır. Bunun yanında iletişim olanakları, elbette ki sinemayı da kullanmaktan geri kalmamaktadır. ABD'de çıkan kitaplar hemen her gün İkinci Dünya Savaşı ve Nazizim konusunda yeni belgeleri ortaya dökmektedir. Hemen her yıl Hollywood sinemasında en azından bir tane Nazilerin soykırımlarını işleyen bir film gösterime giriyor, aynı şekilde Oscar

---

¹⁹⁰ KAZGAN, a.g.e, s.36

¹⁹¹ KAZGAN, a.g.e, s.36

ödülllerinin hemen her yıl değişmeyen teması Yahudi soykırımlarını işleyen filmler oluyor ve bu filmler en az bir ödülle evlerine dönüyor.¹⁹²

Yükselen Almanya unsuruna karşı psikolojik bir baskı amaçlı olarak da sinemada soykırım işlenmektedir. Elbette ki tek neden sadece Almanya'ya baskı uygulamak değildir.

ABD'nin Japonya konusunda izlediği stratejiler de, Almanya ile benzerlikler taşımaktadır. Japonya'ya yönelik baskı; yen/dolar değeri, Japonya'nın ABD karşısında yıllardır verdiği 100 milyar küsur dolarlık yıllık dış ticaret fazlaları, pazarını ABD sermayesine ve mallarına yeterince açmamakta gösterdiği direnç üzerinde yoğunlaşmaktadır.¹⁹³ Bir taraftan da psikolojik baskı bulunmaktadır. İkinci dünya savaşı yıllarında Japon askerlerinin işgal ettiği topraklarda yerli halka yapılan işkenceler belgeleriyle kitaplara ve Hollywood sinemasına konu olmaktadır.

“Thin Red Line” (İnce Kırmızı Hat) ve Pearl Harbour bu yöndeki sayısız filmlerin son yıllarda öne çıkmış olan örneklerindedir. Bir anlamda ABD, sinema vasıtasıyla ülkelerin imajlarına yönelik olumsuz vurgularda bulunarak, ilgili ülkelere psikolojik bir baskı uygulamaktadır.

Aynı şekilde Çin'in son yıllarda önlenemez yükselişi karşısında, özellikle serbest ticaret konusunda ABD'den yoğun baskılar yaşanmaktadır. Özellikle Çin'deki insan hakları iddiaları ABD'nin her fırsatta kullandığı argümanlardır.¹⁹⁴

---

¹⁹² KAZGAN, a.g.e, s.36

¹⁹³ KAZGAN.a.g.e., s.39

¹⁹⁴ KAZGAN, a.g.e., s.39

Günümüz global ekonomik ve politik ilişkilerinde birçok psikolojik baskı unsuru kullanılmakta ve ülkeler arasındaki rekabet farklı boyutlara taşınmaktadır. Bu araç ve yöntemler arasında günümüzde en güçlü olanlardan biri de sinemanın dış politikada bir tanıtım aracı olarak kullanılmasıdır. Çalışmanın genelinde tartışılan dış politika ve tanıtım ilişkisi konusunda genel değerlendirmelerde bulunmak gerekmektedir.

IV. BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA TANITIMIN ÖNEMİ

4.1.Hollywood Sineması ve ABD Dış Politikası Arasındaki İlişki

David Robb Birleşik Devletler ordusu ve Hollywood arasında uzun süredir mevcut olan ve iki tarafın da karlı çıktığı sıkı bir ilişkiden söz etmektedir. Robb'a göre Hollywood; uzun bir süredir ordunun film arşivlerine girmekten, savaş gemileri ve ekipmanının kullanımına dek uzanan bir menzilde, ordunun işbirliğine bel bağlanmış durumdadır. Ordunun bu işbirliğinden çıkarı ise, popüler kültürün en önemli araçlarından birini –filmleri- kullanarak kendi imajını konumlandırma fırsatıdır.¹⁹⁵

Ordunun bu tutumu kaynaklarını bir bakıma makul bir şekilde kullanması olarak görülebilir. Robb'a göre ise, Amerika'nın uzun ömürlü propaganda aracı Pentagon tarafından yalnızca ordunun değil, yakın tarihinin görünümü de değiştirilmeye çalışılmaktadır. Devlet, eylemleri için destek görmek adına kamuoyunu manipule etmekte ve bunu da Hollywood senaryolarında geçmişi çarpıtarak yapmaktadır.¹⁹⁶

Tüm diğer propaganda sistemleri gibi, askeriye de çok iyi bilinen tarihi gerçekleri kabul etmemek konusunda direnmektedir. Fakat diğer ülkeler ile

---

¹⁹⁵ ROBB, a.g.e., s.32-39

¹⁹⁶ ROBB, a.g.e., s.78-81

kıyaslandığında ABD ordusu belki de dünyanın en başarılı propaganda sistemine sahiptir.¹⁹⁷

Ordunun bünyesinde bizzat Hollywood yöneticileri ve film yapımcıları ile iletişim halinde olan irtibat büroları bulunmaktadır. Sahip olduğu bu irtibat büroları sayesinde göze çarpmadan kamuoyunu etkilemeyi başarmaktadır. Kendi talepleri doğrultusunda senaryolarının değiştirilmesine izin veren yönetmenleri ve senaristleri ödüllendirmektedir.¹⁹⁸

Bu sürecin etkisi ile tahmin edilenden daha derin bir ilişkiler ağı ortaya çıkmaktadır. Pentagon ve Hollywood ilişkisi ise, sanatsal kaygılardan ziyade politik baskılarla şekillenen film örneklerine sıkça rastlanan bir alan niteliğindedir.¹⁹⁹

İrtibat bürolarının bu başarısı ise kısmen hedeflerinin alçak gönüllü olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumun tüm bilgi akışını kontrol etmeye çalışan Kuzey Kore gibi baskıcı rejimlerin aksine, ABD ordusu bu tarz amirane tavırlarla yaklaşmamaktadır. Genelde, söz konusu baskı ya da müdahaleler daha gizli ve sürecin işleyişi sırasında ortaya çıkan ilişkiler ağında yaşanmaktadır. ABD yetkilileri de genelde, bu tarz kısıtlamaları açıkça belirtmektense iş terimlerinin arkasına gizleyerek gerekli müdahalelerde bulunmaktadır. Örneğin bazı iyilikler karşılığında ordunun olanaklarının kullanılması gibi.²⁰⁰

---

¹⁹⁷ ROBB, a.g.e., s.78-81

¹⁹⁸ ROBB, a.g.e., s.78-81

¹⁹⁹ ROBB, a.g.e., s.78-81

²⁰⁰ ROBB, a.g.e., s.78-81

Kamuoyunun görüşlerini şekillendirmek ABD ordusu için bir hobi değildir. Gelir sağlama ve askere alma çabalarının başarısı, kamuoyunun lehte görüşlerine bağlıdır. Ayrıca ABD'nin demokratik yapısı düşünüldüğünde, kamuoyunun olumlu bakış açısı önemlidir.

Bu izlenimler filmlerde uygulanan dolaylı etkilerle şekillenmektedir. Ordunun Vietnam savaşının ardından gözden düşmesi, ordu hakkında olumlu bir imaj sunmak amacıyla faal ve uyanık olunması kararını getirmiştir. Bu imaj son olarak Irak savaşı ile yeniden tehlikeye girmiştir. Ordu, Irak'taki askeri kayıpların haberleriyle birlikte sayıları giderek artan düşman Iraklıların Amerikan askerlerinin öldürülmesini kutlayan fotoğraflarla yüz yüze kalmıştır. Amerika içinde işgale karşı muhalefet gün geçtikçe sertleşmekte ve ordu, işgalin çirkin gerçekliği karşısında bir cevap verme durumunda kalmıştır.²⁰¹

“Pentagon Reklam-haberleri” olarak bir yöntemle Dışişleri Bakanlığı televizyon şovu Cops/Polisler'in eski yapımcısını, savaş sonrası Irak'ı kendi perspektifinden görüntülemesi için kiralamıştır.

Pratikteki hukuki ve kültürel muhalefete rağmen propagandanın ABD'de uzun bir geçmişi vardır. 1770 yılındaki Boston Katliamını hafızalara kazıyan Paul Revere, ilk propagandacılarından biri sayılabilir. Bu bağlamda propaganda ABD sineması için bilinen ve sıkça kullanılan bir yöntemdir. ABD Dış İşleri Bakanlığı ve özellikle Pentago'nun, süreçlere yoğun bir etkisi bulunmaktadır.²⁰²

Film yapımcıları da bu sürece bir şekilde izin vermektedirler. Çünkü Pentagon gibi kurumlarla işbirliği yapmak film yapımcılarını ciddi

²⁰¹ ROBB, a.g.e., s.78-81

²⁰² ROTH, a.g.e., s.96-99, ROBB, a.g.e., s.78-81

masraflardan kurtarmaktadır. Ordu ekipman sağlamayı ve destek vermeyi kabul ederse, filmin bütçesinden milyonlarca dolar kar edilmektedir.²⁰³

Yapımcının ise bu yardımdan yararlanmak için tek yapması gereken, senaryonun nüshasını onay için Pentagon'a göndermektir. Her iki tarafın da karlı çıkacağı bir anlaşma için ödenmesi gereken bedel budur.²⁰⁴

Ordunun sanatçıları ve sanatı kontrol ettiği bir siyasal yapının, "kendini demokratik olarak tanımlaması mümkün olabilir mi?" sorusu bu noktada zihinleri kurcalamalıdır. Yaklaşık elli yıldır dünyanın en güçlü ordusunun dünyanın en güçlü kültürel araçlarından birine propagandayı sokması, elbette Pentagonu silahlı kuvvetlerin askere alım ve Kongreden her geçen gün artan ödenekler almasına yardımcı olmuştur.

Hollywood sineması, bugün bir sanat dalının ABD örneğindeki ismi değildir sadece. Elbette ki her ülke sineması, müziği, halk dansları, edebiyat eserleri ve benzeri sanat ve iletişim araçları kendi ülkesinin kültürel özelliklerini dünyaya tanıtmayı amaçlamaktadır. Bunun için belki milyonlarca dolar harcanmakta ve çeşitli yollar izlemektedir. Çünkü ülkeler için uluslararası sistemdeki imaj önemlidir.²⁰⁵

Uluslararası kamuoyunun ülkenin yanında olması ya da ona sempati ile bakması dış politikasından kültürel ilişkilerine kadar birçok alanı etkilemektedir. Örneğin bugün İsveç devleti ile Kuzey Kore'ye aynı bakış açısıyla bakılmamaktadır.²⁰⁶

---

²⁰³ ROTH, a.g.e., s.96-99

²⁰⁴ ROBB, a.g.e., s.78-81

²⁰⁵ ROBB, a.g.e., s.78-81

²⁰⁶ ROTH, a.g.e., s.96-99, ROBB, a.g.e., s.78-81

Bu bağlamda dış politikada ya da sistemde ülkelerin imajları da önemlidir. Günümüzde yapılan turistik ziyaretlerde bile, ülkenin imajı ya da uluslararası alandaki sempatisi önem kazanmaktadır. Bu nedenle ülkeler bir çok faktörün etkili olduğu ve ülkelere yarar sağladığı tanıtım olgusuna önem vermektedir. Hatta ülkeler filmlerini uluslararası yarışmalara gönderirken ülke imajlarına zarar verecek filmleri değil tam tersine ülke kültürünü tanıtacak ve ülkenin güzel yüzü olacak örnekleri seçmektedirler.²⁰⁷

Eurovision şarkı yarışması örneğini inceleyecek olursak ülkeler her yıl kendi dillerinde yarışmanın ne derece doğru olacağını tartışmakta, ülkeyi temsil edecek eserin kültürü yansıtıcı öğeleri önem kazanmaktadır. Bu bağlamda ülke tanıtımı ve bu yönde gösterilen çabalar sırasında tüm ülkeler farklı şekil ve farklı yöntemler benimsenmektedir.

Ancak ABD örneği çok farklı bir boyutta karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Hollywood sineması bugün bir sektör olmaktan ziyade bir tür sanayidir. Elde ettiği yurt içi ve yurt dışı hasılatı, ulaştığı kitleler ve sinemanın bilinçaltını etkileyici güçlü yönü, Hollywood sinemasını basit bir tanıtım olgusundan farklı bir sürece taşımaktadır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında, Hollywood bugün politik ve güçlü bir kurumdur.²⁰⁸

Washington yönetimi 11 Eylül sonrası dönemde, son on yılda inşa etmekte olduğu hegemonyası önündeki engelleri kaldırarak, uygun bir sistemsel yapılanmanın sağlanması sürecini yeniden başlatmıştır.²⁰⁹

---

²⁰⁷ RYNE ve KELLNER, a.g.e., s.20-24, ROBB, a.g.e., s.92-98

²⁰⁸ ROTH, a.g.e., s.102-107, ROBB, a.g.e., s.95-99

²⁰⁹ ROTH, a.g.e., s.102-107, ROBB, a.g.e., s.95-99

ABD, soğuk savaş sonrası kendisini caydıracak bir gücün de olmaması ile birlikte, dünyanın her bölgesine müdahale ettiği kadar, uluslararası hukuku geri plana atan girişimlerle de tek güç olduğunun sinyallerini vermiştir. 11 Eylül sonrası teröre savaş ilan ettiğini açıklayan Bush yönetimi, uyguladığı politikalarla diğer uluslararası aktörlerin de tepkisini çekmiştir.

ABD'nin tepki çeken girişimlerinin başında, Kyoto Protokolü'ne ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne uymayacağını açıklaması, ulusal füze savunma sistemi kurma çabalarına hız vermesi ve askeri güç seçeneğini kullanarak müdahalelerde bulunması gelmektedir.²¹⁰

Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü üzere, ABD bugün için günümüzde tek süper güçtür. ABD siyasi, askeri ve ekonomik gücü ile dünya politikalarında etkin rol oynamakta ve hatta sistemin işleyişini şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu tarz politika ve eylemlerini de kültürel politikalar ile desteklemektedir.

Daha net bir ifade ile, ABD'nin kültürel politikaları özellikle Hollywood örneği, sadece diğer ülkelerin uyguladıkları gibi bir imaj ya da tanıtım meselesi değildir. Dünyanın süper gücünün sistemdeki varlığını sağlamlaştırmayı, meşrulaştırmayı amaçlayan etkili bir araçtır. Bu nedenle, klasik anlamda tanıtım faaliyetini aşan çok boyutlu ve planlı bir ülke politikası veya stratejisidir.

ABD'nin güvenlik stratejileri, ekonomik amaçları, dünya lideri olma konumu ile Hollywood arasında karşılıklı bir çıkar ilişkisi bulunmaktadır. Bu

---

²¹⁰ ROTH, a.g.e., s.102-107, ROBB, a.g.e., s.95-99

ilişki her geçen gün kurum ve kurallarını sağlamlaştırmak için faaliyetlerine devam etmektedir.

4.2.Sinema Bir Dış Politika Aracı Olabilir mi? Sorusu Çerçevesinde Hollywood Örneği

Gelişmiş ülkeler ve özellikle ABD yeni teknoloji ve bununla üretim gücünü elde tuttuğu gibi, bir çok hizmeti de elde tutmaktadır. Medyadan internete; iletişim kanalları haberleri ve bilgiyi yayarken, dünyanın geri kalan kısmında fikirlerin oluşumunu da etkilemektedir. Kavramsal çerçeveyi de kendi kurallarına uydurmaktadır.²¹¹

Dünya çapında yapılan yayınların %70'inin İngilizce olması, insanların düşünsel biçimlenmesinde (öncelikle ABD), İngilizce konuşan ülkelerin ne denli etken olabileceğini göstermeye yetmektedir. Bilgi kaynakları bu dilde olunca, toplumsal değer yargıları kaçınılmaz olarak ABD'nin değerler sisteminden ve yarattığı paradigmalardan etkilenmektedir.

Eskiden daha sınırlı kalan bu etkileme; televizyonun, kişisel bilgisayarın (PC) ve internet'in yayılmasıyla ailelerin bile şekillenmesinde rol oynamaktadır. Yarışma, konuşma, davranış biçimleri, gerçekte olduğundan çok, TV filmlerinde, pembe dizilerde gösterildiği gibi etkili olmaktadır. Ekonomik koşullar elverişliyse, yeni tüketim kalıplarını ve uygun üretim biçimlerini almakta çok etkili olmaktadır.

Dünya haberlerinin ve iletişim olanaklarının (sinema, TV dizileri ve benzeri) çoğunluğu merkezin elinde bulunmaktadır. Özellikle ABD; dış

---

²¹¹KAZGAN, a.g.e.,s.43

politikasında Hollywood sinemasını bir tanıtım aracı olarak kullanarak, dünya gerçekleri ya da gelişmelerini kendilerinin algıladıkları ya da yansıtmak istedikleri gibi dünyaya yaymaktadır.

Örneğin SSCB dağılıncaya kadar hepimiz Sovyet askeri gücünün büyüklüğüne inandık. Oysa Körfez Savaşında, Scud füzeleri, Patriotlar karşısında yetersiz kalınca, hatta SSCB kısa sürede çözülüp dağılınca olayın ne derece abartılmış olduğu anlaşılmuştur. Yani, ABD, düşünce dünyasındaki etkinliği sayesinde yaşamımızı biçimlendirdiği gibi, dünyayı nasıl algılamamız gerektiğini düşünüyorsa, bizi o şekilde biçimlendirmede de güç sahibidir.²¹²

Bu alanda sosyal bilimlere ilişkin ders kitapları ve diğer yayınlarda ABD üstünlüğünü vurgulamak gerekir. Sosyal bilimleri felsefe alanından çıkarıp pozitif bilime yaklaştıracak çözümlene yöntemlerini getirmesi ve kuramları pozitif bilimlerininkine yakın bir dille ifade etme yaklaşımları ağırlık kazanmıştır. Bu yaklaşım, başta ekonomi olmak üzere sosyal bilimleri, gündelik yaşama ilişkin sorunların anlaşılması ve çözümlenmesi ve bunlara ilişkin çözümlerin üretilmesinde de kullanılabilir araçlara dönüştürmüştür.²¹³

ABD'nin akademik alandaki hakimiyetiyle bilimsel kaynaklar İngilizce olarak veya yerel dillere çevrilerek ya da bunları esas alan kitaplar yazılarak kullanılabilir hale gelmiştir. Düşünce dünyasını şekillendirmede ve yeni paradigmlar yaratmada olduğu kadar, politika üretilmesinde de bu kaynakların etkisi olduğu kuşkusuzdur.²¹⁴

---

²¹² KAZGAN, a.g.e., s.44

²¹³ KAZGAN, a.g.e., s.45

²¹⁴ KAZGAN, a.g.e., s.45

Pazarlama kanalları, malların dünya çapında tanıtılması-dağıtılması-satışı alanında da merkez şirketleri ön plandadır. Bunun küresel çapta yürütülmesi için büyük örgütlenme finansman ve teknoloji gerekmektedir.

İşte Hollywood sineması ve tanıtım ilişkisini bu bağlamda da düşünmek gerekmektedir. Hollywood sinemasının gücü sadece yapımların popülerliği, pazarlama teknikleri ya da kullanılan teknoloji sayesinde gelişen bir endüstri değildir. Hollywood sineması, çalışmanın genelinde de ifade edildiği gibi, çok büyük bir örgütlenmenin bir sonucu veya onun destekleyicisi durumundadır.

Hollywood'un dünyada bir anlamda marka olması ve ABD'nin pazarlama kanallarını da elinde tutmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Oscar ödülleri ve benzeri olgular Hollywood sinemasının markalaşmasına yardımcı olmaktadır. ABD küresel amaç ve stratejilerini kullanırken Hollywood sineması ile ortak hareket etmektedir. Kimi zaman ABD'nin geçmişteki eylemleri kimi zaman da gelecekteki eylem ve politikaları için meşruiyet yaratma çabası gözlenmektedir.

Hollywood; ABD'nin dış politika alanında kullandığı tanıtım araçlarının en popüler ve belki de en etkin olanıdır. Çünkü doğrudan kitleler ile buluşma şansı vardır. Verilmek istenen mesaj ABD sineması tarafından tüm dünyada kitlelere iletilir. Ve ABD için bu tanıtımın maliyeti sadece film masrafları ve pazarlama harcamaları kadardır. Bu sayede de ABD önemli bir imaj yaratma şansına sahip olmaktadır.

Tüm bu değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere, sinema günümüz güç sistemi içinde politik bir araçtır. Özellikle tanıtım aracı olma özelliği ağırlık kazanmaktadır. Tanıtım aracı denilmesinden kasıt sadece ülke turizmi ya da

imajı gibi şekilsel olgular değildir. Bunların yanında ülkenin politik, ekonomik ve kültürel eylemlerini meşrulaştıran bir süreci ifade etmektedir.

Çalışmanın genelinde de vurgulandığı gibi, Hollywood sinemasının bir dış politika aracı olma özelliği, gelişimi uzun yılları alan, ABD politik kurumları tarafından desteklenen bazen de müdahale edilen, planlı ve stratejik bir süreci ifade etmektedir. Aynı zamanda böyle bir süreci gerçekleştirmek için ekonomik, siyasi ve teknoloji anlamında güçlü olmanız, ve bu gücün diğer ülkelerden daha önde olması gerekmektedir.

SONUÇ

“Soğuk Savaş sonrası” kavramı 11 Eylül olaylarına kadar günümüz uluslararası ilişkiler tartışmalarında en çok kullanılan terim olmuştur. Her konuda yapılan yorumların mutlaka buna atıf yapılarak yorumlandığı bu geçiş döneminin en önemli tartışma konusu ise; iki kutuplu sistemin yerini, tek kutuplu sisteme mi yoksa çok merkezli bir uluslararası yapıya mı bıraktığıdır.

Ancak soğuk savaş tüm tanım ve analizleri ile birlikte düşünülerek, dünyada daha önceki rekabet örneklerinden çok daha kapsamlı ve sistemattir. Bu stratejinin en önemli örneklerinden biri de Hollywood sineması ve ABD dış politikası arasındaki ilişkidir.

Hollywood’un ABD politikalarının tanıtım ve eylemleri için meşrulaştırıcı bir çıkış aracı olarak, öncelikle Soğuk Savaş dönemindeki uygulamalarla ilk sistemattik örneklerini vermiştir. Soğuk savaş öncesinde de sinema tanıtım amaçlı kullanılsa da, sistemli bir proje olarak soğuk savaş yıllarında önemli örneklerini vermiştir.

Soğuk savaşın kazanılmasında, ABD’nin Hollywood sinemasını kullanması gibi propaganda stratejilerinin etkisi bulunmaktadır. Bugün ise ABD; askeri, teknolojisini ve siyasi gücü ile dünyada söz sahibidir ve Hollywood önemli tanıtım araçlarından biri olma rolünü devam ettirmektedir.

Görünürde, bir kaç güç odağının politika ürettiği varsayılsa da, ABD’nin tartışılmaz askeri üstünlüğünün dünyanın her yerine müdahale edebilecek konumda olması, tek kutuplu bir uluslararası sistem

yaşadığımızın en önemli kanıtı olarak görülmektedir. Ancak böyle bir gücün bile, günümüz dünyasında tam olarak güvende olmaması, sorunu daha da karmaşıklştırmaktadır. Bu nedenle, ABD'nin tartışılmaz bir güç konumunda olduğu yıllar olan 90'lar, sistemde bir egemen gücün ve belli bölgesel güçlerin bulunduğu tek kutuplu bir yapı görünümündedir ve uygulanan politikalar da bunu göstermektedir.

İki kutuplu sistemin liberal demokrasinin üstünlüğü ile sona ermesi, uluslararası yapının hızlı bir şekilde değişmesine neden olmuştur. Yeni uluslararası sistemde insan hakları kavramı, devletlerin egemenlik hakkı kavramının önüne geçmiştir olup, Ortadoğu ve Kafkaslar'ın önemi artmıştır. Bu bölgelerdeki petrol kaynaklarını kontrol altında tutma eğilimi yeni dönemde de belirleyiciliğini korumuştur. Terör örgütleri ve medyanın sistemde aktör olarak konumları artmış ve devletlerarası ilişkilerde ideoloji belirleyiciliğini kaybetmiştir.

Günümüz uluslararası sisteminde hâkim görünüm, bireysel ve devlet terörünün iç içe geçtiği, güvenlik- özgürlük ikileminin sürekli sorgulandığı ve ABD hegemonyasına karşı yürütülen en ufak bir itirazın bile terörist- düşman damgası yediği bir dönemin başladığı şeklindedir.

Çalışmanın genelinde incelenen Soğuk Savaş sonrası dönemde, ABD'nin tek süper güç olarak hegemonyasını ilan etmiştir. Bu hegemonya bugün uluslararası sistemin kurumlarında (IMF, BM gibi), alanlarında (Afganistan Irak gibi) ve olgularında sürmektedir. Bu olguların en başta geleni ve bu çalışmaya da konu oluşturan iletişim sistemlerinin gücünden yararlanılmasıdır. İletişim ve propagandanın gücü kitleleri etkilemede önemli bir araç niteliğindedir.

Soğuk savaşın sona ermesiyle beraber, dünyanın nasıl şekilleneceğine dair tartışmalarda, öne çıkan ilk görüş dünyanın daha sorunsuz ve barışçı bir sürece girdiği olmuştur. Ancak, kısa sürede ortaya çıkan bölgesel ve etnik temelli çatışmalar, bu iyimserliğin ortadan kalkmasına yol açmıştır.

Günümüz uluslararası sistemini, siyasi-askeri, ekonomik ve teknolojik açılardan tek düzeyde ele almak mümkün değildir. Askeri ve siyasi açıdan ABD'nin üstünlüğünün tartışılmayacağı sistemde, ekonomik ve teknolojik parametreler açısından durum farklı olup, çok kutuplu bir yapı varlığını sürdürmektedir.

Özellikle AB ülkeleri, Japonya ve Çin, ekonomik olarak ABD karşısında sistemde diğer güçler olarak yerlerini almışlardır. Ancak bu ülkeler fiziksel olarak ABD'ye yakınlaşabilme ihtimallerine karşın, Hollywood gibi sistemli iletişim ve tanıtım olanaklarına sahip değildir. İşlevsel bir güce sahiptirler ancak iletişim destekli yapısal güçten yoksundurlar. Hollywood'un dünya pazarındaki gücü ve etkinliği düşünüldüğünde ise, bu tekeli kırmaları zor görünmektedir. Yani maddi anlamda sahip olunan güç Hollywood örneğinde olduğu gibi, iletişimsel olanaklarla henüz desteklenememektedir.

Yeni uluslararası sistemde, alt sistemlerin de hakim pozisyonda olduğu kabul edilmektedir. İki kutuplu sistemde, sistemin bütünü etkileyen ve belirleyen faktörler, sistemdeki alt sistemlerin en önemli girdilerini oluşturmaktadır. Alt sistemlerin, sistemin bütününden otonom olma imkânları fazla olmamaktadır. Yeni uluslararası sistemde bu durum değişmiştir.

Güç, kazanılan zafer ve benzeri ABD'ye atfedilen sıfatlar belli bir sistematik propagandanın ispatıdır. Akademik alanda Fukuyama ya da

Huntington gibi yazarlar, bir taraftan ABD'nin zaferini haykırırken bir yandan da sistemi ve toplumları bunu böyle kabul etmemiz gerektiğine dair bir düşünceye zorlamaktadır. En azından mesajlar bu amacı içermektedir.

ABD hegemonyasının en temel üstünlüğü, sistemde diğer güçlerin etkinliğinin sindirilmesi konusundaki başarısıdır. Bu sadece üretim ve güçle elde edilen bir kazanım değildir. Aynı zamanda teknolojinin sunduğu olanaklardan etkin bir şekilde faydalanmayı da içermektedir.

Bu süreçte en önemli görev ise, belirlenen amaca tüm kurumların hizmet etmesidir. Amerikan müzik endüstrisi, akademik dünyası (elbette belli bir kesim), Hollywood ortak bir paydada buluşarak, dış politikanın tanıtım ile olan ilişkisinde önemli roller üstlenmektedirler.

Pentagonun sinema üzerindeki etkisi, film şirketlerinin senato ile yakın bağı sadece birkaç örnektir. ABD'li bağımsız sinemacılar ve muhalif kesim haricinde (ki bu kesimin yıldaki üretimi sayısı bir elin parmaklarını geçmez), Hollywood endüstrisi tıpkı bir fabrika mantığı ile işlemektedir. Bu çerçevede, yedinci sanata özgü veya sinemasal kaygılar veya hassasiyetler yerine belli bir çarkın dişlileri gibi çalışan ve bu süreçten ciddi gelir sağlayan bir endüstri söz konusudur.

Teknoloji, görsel efektler ve fantastik öğelerin en üst seviyede kullanması, kitleleri etkilemede en önemli araçlardır.

Tüm bu nedenlerden dolayı, ABD dış politikasında tanıtım önemli bir yer tutmaktadır. Oldukça geniş kapsamlı olan bu konu, çalışmanın genelinde, Hollywood sineması ve ABD dış politikası örneğinde ele alınmış olup sürecin kapsamı, çok boyutluluğu hakkında bilgilere yer verilmeye çalışılmıştır. ABD

gücünü bir çok unsurun yanında Hollywood'un gösterişli senaryo ve film sahnelerinden de almaktadır.

ABD politikalarının önemli destekçisi olan Hollywood sinemasının geleceği şimdiden daha da kazançlı ve başarılı dönemleri garanti ederken, uluslararası sistem ve gelecekte ABD toplumu üzerindeki gelecekteki psikolojisi önemle düşünülmesi gereken bir konudur.

“Tarih devletler mezarlığıdır” sözü hatırlanacak olursa ve birçok ülkenin (on dokuzuncu yüzyıl İngiltere’si gibi) geçmişte tek dünya gücü olarak hüküm sürüp belli bir süre sonunda gerileme dönemine girdiği düşünülürse, ABD’nin sınır tanımayan politikalarının böyle bir durumun yaşanması halinde nasıl bir süreç yaşanacağı konusu önemlidir.

Ayrıca böyle bir ihtimal dahilinde, gizlenen gerçeklerin ortaya çıkması ile uzun vadede Amerikan sistemi ve toplumsal yapısına olası etkileri düşünülmesi gereken bir konudur. Belki ABD içinden farklı kesimler ve dünya toplumlarının bilinçlenmesi, en azından ABD’nin bu kitlelerin psikolojisine olumsuz etkiler yapacak süreci sınırlandırması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- ALTUNBAŞ Hüseyin, **Pazarlama İletişimi ve Şehir Pazarlaması Şehirlerin Markalaşması**, Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi, Konya, 2007.
- ARAS Bülent, **11 Eylül, Uluslararası Sistem ve Sekülerizm**", Radikal, 14.09.2003.
- ARI Tayyar, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2002.
- ARI Tayyar, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2003
- ARI Tayyar, **Uluslararası İlişkiler**, Alfa Yay, İstanbul, 1997
- AYDIN Mustafa, ÇAĞRI Erhan, **Giriş (Editörden)**, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Stradigma Yay, Ankara, 2004
- AYDIN Mustafa, **Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi**, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Yıl.1, Sayı.4, İstanbul, 2004
- BADIE Bernard, **Realism under Praise, or a Requiem? The Praradigmatic Debate in International Relations**, International Political Science Review, Volume 22, No.3, 2001
- Christiansen Thomas, Jorgensen Knud Erich, Antje Wiener , **The Social Construction of Europe**, Sage Publications, London, 2001
- ÇOMAK Hasret, **Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Yapısındaki Gelişmeler, Savunma ve Havacılık**, Cilt. 14, Sayı.81, Yıl.2000
- EKŞİ Hülya, **Kamu Yönetiminde Değişim Dinamikleri ve Değişimin Yönü, 2004 Türkiye İktisat Kongresi: Kamuda İyi Yönetişim Kitapçığı**, DPT, İzmir, 2004
- ERDOĞDU Hikmet, **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004

- ERKIZAN Hatice Nur, **Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri, Doğu Batı**, Yıl: 5, Sayı:18, 2002
- GİRDNER Eddie, **People and Power, An Introduction to Politics**, Literatür Yay, İstanbul, 2001.
- GÜN Ö.Rengin, **11 Eylül Sonrasında Başat Tehditin Yeni Adı: Uluslararası Terörizm Olgusu**, Stratejik Analiz, Cilt: 5, Sayı: 54, Nisan 2002.
- GÜVEN Veli Fatih, **Uluslararası Terörizm ve Türkiye'ye Yansımaları, Stratejik Analiz**, C: 4, Sayı:51, Temmuz 2004.
- HOBBSAWN Eric, **Kısa 20. Yüzyıl: 1914 – 1991 Aşırılıklar Çağı**, (çev. Yavuz Alogan), Sarmal Yayıncılık, İstanbul.
- HOLSTI Ole R. – ROSENAU James N., **American Leadership in World Affair : Vietnam and The Breakdown of Consensus** , Allen & Unwin , Boston.
- HUNTINGTON Samuel P., **Clash of Civilizations, Foreign Affairs**, Volume.72, No.3, Summer 1993.
- KAPANİ Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Alfa Yayınları, İstanbul,1998.
- KAZGAN Gülten, **Küreselleşme ve Ulus Devlet**, Bilgi Üniv. Yay, İstanbul, 2004.
- KILIÇBAY Mehmet Ali, **Kimlikler Okyanusu, Doğu- Batı: Kimlikler**, Sayı:23,Yıl:6, Doğu Batı Yay İstanbul, (2003 Şubat-Mart-Nisan).
- LİPSON Leslie, **Uygarlığın Ahlaki Bunalımları**, Türkiye İş Bankası Yay, İstanbul, 2002.
- MANİSALI Erol, **Dünyada ve Türkiyede Büyük Sermaye**, Sarmal Yay, İstanbul, 2003.
- ORAN Baskın (ed), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

- PACTEAU, F.C. Mougel, **Uluslararası İlişkiler Tarihi**, (çev. Galip Üstün), İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- POLANYI Karl, **Büyük Dönüşüm**, İletişim Yay, İstanbul, 2005.
- ROBB David R., **Hollywood Operasyonları**, Güncel Yay, 2005.
- ROTH Paul, **Sinemanın Öyküsü**, İzdüşüm Yay, İstanbul, 2000.
- RYNE Michael ve KELLNER Douglas, **Politik Kamera**, Ayrıntı Yay, İstanbul, 1997.
- SANDER Oral, **Siyasi Tarih:1918-1994**, 6. baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.
- SARIBAY Ali Yaşar, **Global ve Yerel Eksende Türkiye**, Alfa Yay, İstanbul, 2000.
- SÖNMEZOĞLU Faruk, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Beta Yay, İstanbul, 1992.
- TÜRKBAĞ Ahmet, **Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu**, Doğu Batı, Kimlikler, Sayı 23, İstanbul, 2003.
- WALTZ Kenneth Neal, , **Theory of International Politics**, New York, Mc Graw-Hill, 1979.

İNTERNET KAYNAKLARI

- **ABD Film Endüstrisi**, www.sinemadusun.com/sinyaz/htm
for NATO, the US and Russia, Erişim:01.03.2007,
- ARIBOĞAN Deniz Ülke, **Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi**, SarmalYayınevi, İstanbul,1998,
- ÇAKAR Mehmet, **Savaş ve Medya, Pivolka**, Savaş Özel Sayısı, Nisan 2003
- DİNÇ Oruç, "Vietnam Savaşı ve ABD", www.sosyalsiyaset.org

- DÜNDAR Can, **Güneydoğu Sendromu**, <http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=808>
- **Figures in Hollywood**, www.cineconceptual.com.au/objective/article
- KÖSEBALABAN Hasan (2005), **Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler**, Erişim: 15.02.2007,
- PRINGLE Hamish, THOMPSON Marjorie, **Marka ruhu: sosyal sorumluluk kampanyaları ile marka yaratmak**, [Scala Yayıncılık, İstanbul, 2000](#)
- **Public Relations**, <http://www.ogilvypr.com/unit/article>; **Management**,
- ROGER Haywood, **All About Public Relations**,
- **Savaş Nedir ?**, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Sava%C5%9F>
- **Sinemanın Doğuşu**, www.kinodeliafisek.com.tr/sinema/html
- **The Vietnam War**, <http://www.pbs.org/vietnam/>
- **The Vietnam War Background**, <http://www.vietnampix.com/intro.htm>
- <http://www.marshallcenter.org>
- http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5318
- P. HAM VAN (2005) , **Europe's New Defence Ambitions: Implications**
- **Politics and Hollywood**, www.cineconceptual.com.au/article
- www.europeanmarketing.com/article
- www.cateriusparibus.com/kitapozetleri/yazi/uhkj/4675
- www.europeanmarketing.com/article
- www.halklailiskiler.com.tr/yazi/guncel
- www.haberbilgi.com/haber/amerika/223-0211/doktrin.html

ÖZET

EJDER, Ebru. Dış Politika Aracı Olarak Tanıtım: ABD Dış Politikası ve Hollywood Örneği, Yüksek Lisans, Ankara,2007.

Devlet olgusunun gücü ve etki alanı düşünüldüğünde, devletlerin uluslararası arenadaki davranışlarını etkileyen dış faktörler, davranışlarını belirleyen gelenek ya da içgüdüleri ve etkinlik kapasiteleri tarihin her döneminde önemli bir inceleme alanı olmuştur.

Devlet merkezli sistem düşünüldüğünde son 200 yıl adeta devletler tarihi şeklindedir. Devlet yapıları, nitelikleri ve hatta tanımları tarihsel koşullara göre değişmiştir. Aynı şekilde devletlerin dış politikaları ve unsurları da farklılıklar göstermiştir. Devlet olgusunun önemli bir boyutunu, onun mevcut amaç ve nitelikleriyle yön bulan dış politikalarıdır.

Soğuk savaş sonrası dönem devletlerin dış politikalarında yeni bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Özellikle küreselleşme süreci (ekonomik, siyasal, kültürel anlamda), tek kutuplu siyasal sistem gibi unsurlar uluslararası ilişkilerdeki devlet olgusu ve onun rolüne ilişkin yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Söz konusu tartışmalardan belki de en önemlisi, devletlerin uluslararası sistemdeki tek (unique) aktör olma özelliklerinin sorgulanmasıdır. Bu sorguyla beraber devletlerin günümüzdeki dış politika uygulama ve kararlarının nelerden etkilenebileceği konusu sıkça gündeme gelmektedir.

Çalışmanın kapsamı bağlamında; daha doğru bir zeminde değerlendirmeler yapabilmek için, dış politika, ulus devlet ve uluslararası ilişkilerde aktör kavramlarına değinilmiştir.

Devletlerin toplum, birey ve kurumlarıyla olan ilişkilerini açıklamada kullanılan politika kavramı, devletlerin uluslararası sistem ve diğer siyasal birimlerle olan ilişkilerini açıklamada ise dış politikadan faydalanılmaktadır.

Ancak dış politika olgusunu incelemeyen önce devlet ya da ulus devlet kavramının netleşmesi gerekmektedir. Çünkü, çalışmanın genelinde tartışılacak konulara yön vermiş olan ulus devletin felsefesi ve amaçlarıdır.

Bu değerlendirmeler temel olarak, geleneksel dış politika ve uluslararası politika yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Ancak, günümüzde siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinleri; daha farklı alanları da incelemeye başlamışlardır. Siyasette post modern yaklaşımlar, iletişim teknolojileri ve küreselleşme gibi faktörler dış politika kavramının inceleme alanını farklılaştırmıştır. Bu olgulardan biri de “tanıtım” kavramıdır. Kamuoyunu etkilemek, politik kararlara meşruiyet kazandırma amaçlı olarak tanıtım ve iletişim faaliyetleri önem kazanmaktadır. Dünya siyasetinde ise bu sürecin belki en önemli uygulayıcısı ABD’dir. Hollywood filmlerindeki senaryo kurguları, karakterlerde işlenen temalar ve benzeri tüm süreçler ABD’nin dünya süper gücü olma rolüne hizmet eder niteliktedir. Bu çalışmada; dış politika süreçlerine farklı bir açıdan bakılarak dış politika ve tanıtım ilişkisi, ABD dış politikası ve Hollywood örneğinde incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler

1. Dış Politika
2. Tanıtım
3. Araç
4. Sinema
5. Hollywood

ABSTRACT

EJDER, Ebru. Promotion As a Factor Of Foreign Policy: USA Foreign Policy and Hollywood Example, Master, Ankara, 2007.

As it comes to considering the power and the effect of the state concept, the foreign factors affecting the states attitudes within the international arena, the traditions and instincts defining these attitudes and their capacities have been a significant field of investigation throughout every historical period.

When state centered system is thought the last 200 years is somewhat illustrated as history of states. Their state structures, qualification and even their definitions have changed according to the historical conditions. Likewise foreign policies and factors have also displayed differences . These foreign policies are the ones which find their path with the aim and qualification of the state concept.

The period after the cold war has brought together the alteration in their foreign policies. The globalization in particular has brought together the new discussions related to the one oriented political system affecting the states' concept in international relations and the role of this concept.

The most outstanding one in these argument is questioning the properties states' being the unique actors in international system. Together with this, states' present application of foreign policies and decision and the factors affecting these have been in consideration. With the aim of making evaluations in the concrete basis, the concept "actor" has been referred to in foreign policy, relations and national state.

The concept "policy" is used to express the states' relation to society with its individual citizen and institution while foreign policy is used for defining the states' relations with the international system and other political units.

Nevertheless before searching for the idea "foreign policy" we have to clarify what is "state" or what is "national state" Since, in the perspective of the study it is the philosophy and the prospects of "national state" that will direct the subjects to be discussed.

These considerations mainly reflect the conventional foreign policies and international political attitudes. However, today political sciences and international relations disciplines have also started to research more different areas.

The factors as post modern attitudes in "policy", communication technologies and globalization have altered the research area of "foreign policy concept". One of these aspects is "promotion" to affect the public opinion to realize the political decision, the promotion and communication activities aiming these have gained importance. The most outstanding applicant of this process in "The World Policy" is probably the USA.

The script fictions in Hollywood films, the themes subjected in characterization and all similar processes are in the quality of serving the USA to her being the super power.

In this study, viewing the foreign policy process from a different aspect the promotion in relations to foreign policy is worked on the USA foreign policy and Hollywood Example.

Key Words

1.Foreign Policy

2.Promotion

3.Factor

4.Cinema

5.Hollywood